

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัย และแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การสร้ากรอบแนวคิดการวิจัย จึงแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

ตอนที่ 2 ปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

ตอนที่ 3 บริบทการจัดการศึกษาปฐมวัย

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดล

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

ตอนที่ 6 โมเดลสมมติฐาน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล และการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล รายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายต่อการพัฒนาการเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ขวบ การจัดการศึกษาทางเป็นทางการและการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการเพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคต การศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะในช่วงของ 5 ปีแรกของชีวิตว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ และเด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแลพัฒนาการเด็กส่งผลดีต่อตัวครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

และสามารถวางแผนหลักสูตรการเรียนการสอน ได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น และพัชรา พุ่มพชาติ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัด ประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หลังการจัดประสบการณ์ สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.1 ปรัชญาของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาได้นำปรัชญาการศึกษาของประเทศตะวันตกมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นปรัชญาการศึกษาของชาติเนื่องจากเป็นระยะแรกของการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบของไทย ได้มีการส่งนักศึกษาไปศึกษาต่างประเทศ และท่านเหล่านั้นได้นำปรัชญาและแนวทางการจัดการศึกษามาเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของประเทศ ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความคิดพื้นฐานและความคาดหวังในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น เรื่องลักษณะของสังคม ลักษณะของคนและการศึกษา ที่พึงปรารถนาในฐานะที่เป็นหลักการและเป้าหมายของการจัดการศึกษา

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม ความหมายของคำว่า “เด็ก” มีแตกต่างกันไปมากมายหลายความหมาย ครั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับสังคมในยุคสมัยนั้นๆ อาทิ ในสมัยโบราณเด็กจะถูกมองหรือพิจารณาว่าเป็นผู้ใหญ่เมื่ออายุ 7 ขวบ การศึกษาของชาวกรีกและโรมันสมัยก่อนจะมุ่งจัดการศึกษาสำหรับเด็กชายที่มาจากครอบครัวร่ำรวย สำหรับเด็กหญิงหรือเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนจะถูกฝึกให้ทำงานบ้าน การศึกษาจะเริ่มต้นเมื่อเด็กอายุ ราว 6 – 7 ขวบ ถึงแม้ว่านักปราชญ์ในสมัยนั้น เช่น อริสโตเติล และ พลาโตจะได้กล่าวถึงความจำเป็นของการจัดการศึกษาให้แก่เด็กก่อนหน้านั้นก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 45) แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

แนวคิดของนักปรัชญาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบัน มีหลากหลายแนวคิด แต่จะขอนำเสนอแนวคิดที่สำคัญดังนี้ 1) จอห์น อมอส คอมมิวนิส

(John Amos Comenius) เป็นนักศึกษาวาเซโกสโลวะเกีย เป็นผู้เขียนภาพ โลกของรูปภาพ หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือสำหรับครูในการฝึกประสาทสัมผัสและการศึกษาแห่งชาติ คอมมิวนิอุส มีความเชื่อว่า การศึกษาควรเป็นไปตาม-ลำดับขั้นของธรรมชาติครู จำเป็นต้องสังเกตลำดับขั้นตอนตามธรรมชาติดังกล่าวและการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็ก ซึ่งสะท้อนให้เห็นในลำดับขั้นพัฒนาการของเปียเจท์และมอนเตสซอรี หรือในปัจจุบันที่เรา อ้างถึงในเรื่องของความพร้อมทางการเรียน (School readiness) มุ่งเน้นความคิดรวบยอด พื้นและ สิ่งที่เราพูดถึงเสมอๆ ในปัจจุบัน คือ “การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ” (learning by doing) พร้อมกับส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้เด็กเล่นกับเพื่อนในวัยเดียวกัน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการปฏิรูประบบสังคมที่ให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนยากจน เช่นเดียวกับคนร่ำรวย กล่าวโดยสรุป คอมมิวนิอุสได้มีบทบาทที่สำคัญมากทางการศึกษา 3 ประการ คือ เป็นผู้เขียนหนังสือที่มีรูปภาพประกอบเป็นคนแรก จัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นที่ประสาทสัมผัส (education with the senses) และเป็นผู้ที่ริเริ่มการปฏิรูปทางสังคมด้าน การศึกษา 2) จอห์น ล็อก (John Locke) มีชีวิตในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1632 ถึง 1714 จอห์นถือเป็นผู้ก่อตั้งปรัชญาการศึกษาสมัยใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากทฤษฎีทางการ ศึกษาของเขามีรากฐานอยู่บนวิธีการทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาจิตใจ และการเรียนรู้ ล็อก มีความเชื่อว่าเด็กเปรียบเสมือนกับผ้าขาวสะอาด (clean slate) เด็กจะเติบโตเป็นบุคคล เช่นใดนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับจากพ่อแม่ สังคมการศึกษาและโลกรอบตัว จอห์น ล็อกเป็นนักการศึกษาชาวยุโรปในยุคแรกที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ของเด็ก ล็อกเชื่อว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ การพยายามทำให้มนุษย์เป็นผู้ที่มี เหตุผล กล่าวโดยสรุป บทบาทที่สำคัญของจอห์น ล็อกด้านการศึกษา คือ การจัดการ การศึกษาโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก การอธิบายเหตุผลแก่ในการเรียนรู้ และบทบาทของสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาเด็ก 3) ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean-Jacques Rousseau) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1712 ถึง 1778 รุสโซเกิดในประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ แต่ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส รุสโซมีความเชื่อว่าเด็กเกิดมาพร้อมกับแนวโน้มที่จะเป็นคนดี เด็กเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อม เด็กควรมีการเติบโตไปตามธรรมชาติ แต่สังคมเป็นผู้ทำลายเด็ก รุสโซมีชื่อเสียงมาจากงานเขียนที่ ชื่อว่า “เอมิล” (Emile) ซึ่งกล่าวถึงวิธีการ-เลี้ยงดูเด็กแบบธรรมชาติ รุสโซเสนอแนะว่า การศึกษาควรสะท้อนความดีงามตามธรรมชาติของเด็ก และบรรยากาศการเรียนการสอน ควรยืดหยุ่นได้โดยคำนึงถึงความต้องการ และความสนใจของเด็กเป็นหลัก นอกจากนี้ วัสดูอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนเด็กเล็กควรเป็นรูปธรรม

ถึงแม้ว่างานของรุสโซโดยส่วนใหญ่เน้นหนักไปที่การปฏิรูปความคิดทางสังคมด้านการศึกษา แต่งานของรุสโซก็มีอิทธิพลอย่างสูงต่อโครงสร้างหลักการศึกษาปฐมวัย โดยเฉพาะในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับลำดับขั้นพัฒนาการ และลำดับขั้นการเรียนรู้ รวมถึงตลอดถึงการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อม

แนวคิดของรุสโซที่มีอิทธิพลต่อนักการศึกษาในยุคต่อมา เช่น เปสตาลอซซี พรอบเบล และมอนเตสซอรี กล่าวโดยสรุป แนวคิดของรุสโซที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาปฐมวัยในยุคปัจจุบัน ได้แก่ การส่งเสริมให้เด็กเล่นเสรี (Free play) ซึ่งมาจากแนวความคิดของรุสโซที่ว่า เด็กโดยธรรมชาติแล้วเป็นคนดี และมีความสามารถที่จะเลือกสิ่งที่ไม่ต้องการที่จะเรียนรู้การจัดสิ่งแวดล้อมที่มุ่งให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมตนเอง รวมถึงตลอดถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนควรเป็นรูปธรรม

4) โจฮันน์ ไฮน์ริค เปสตาลอซซี (Johann Heinrich Pestalozzi) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลา ระหว่างปี ค.ศ. 1746 ถึง 1827 เปสตาลอซซีเป็นนักการศึกษาชาวอิตาลี-สวิส ซึ่งทฤษฎีทางการศึกษาที่คิดนั้นได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย เปสตาลอซซีได้รับอิทธิพลด้านความคิดจากรุสโซ เปสตาลอซซีเชื่อว่าการศึกษาระบบชาติถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแบบบูรณาการ (integrated curriculum) ซึ่งสอดคล้องกับกาพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม เปสตาลอซซีกล่าวว่า การตัดการศึกษาให้แก่เด็กควรรวมถึงการพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ เปสตาลอซซี มีแนวคิดต่างจากรุสโซตรงที่มุ่งเน้นการสอนเด็กเป็นกลุ่มมากกว่าการสอนเด็กเป็นรายบุคคล

นอกจากนั้นเปสตาลอซซียังเป็นต้นความคิดในเรื่องการเตรียมความพร้อมและเห็นว่าเด็กไม่ควรถูกบังคับให้เรียนรู้ด้วยการท่องจำ แต่ต้องใช้เวลาและประสบการณ์แก่เด็กในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตนเอง เปสตาลอซซีได้เขียนหนังสือหลายเล่มเพื่อเน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ และลูก เช่น “เกอร์ทรูดสอนลูกอย่างไร” (How Gertrude Teaches Her Children) และ “หนังสือสำหรับแม่” (Books for Mothers) และได้ออกแบบหลักสูตรชื่อ “ปาปา” (Papa) สำหรับลูกของตน ซึ่งจะให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 5) เฟรดเดริค พรอบเบล (Friedrich Froebel) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลา ระหว่างปี ค.ศ. 1782 ถึง 1852 พรอบเบลเคยศึกษากับเปสตาลอซซีในประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาของการอนุบาลศึกษา” พรอบเบลเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากผู้หนึ่งต่อการศึกษาปฐมวัย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการเรียนรู้ หลักสูตร และการฝึกหัดครู นอกจากนี้พรอบเบลยังเป็นบุคคลแรกที่ได้ออกแบบหลักสูตรสำหรับเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะ

หลักสูตรของฟร็อบเบลเน้นความสำคัญของการเล่น และการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ฟร็อบเบลมีความเชื่อว่าเด็กเล็กๆ เกิดมาพร้อมกับความรู้อะไรบางอย่างที่สะสมอยู่ใน หน้าที่ที่สำคัญของครู คือ การพยายามดึงความสามารถที่มีอยู่ภายในของเด็กออกมา และช่วยให้เด็กเล็กตระหนักถึงความสามารถของตนเอง

หลักสูตรอนุบาลศึกษาของฟร็อบเบลประกอบด้วยชุดของขวัญ (gifts) และชุดอาชีพ (occupations) ซึ่งออกแบบมาสำหรับการเรียนรู้โดยการสัมผัส ชุดของขวัญประกอบด้วยไหมพรม ไม้บล็อก วัสดุจากธรรมชาติรูปทรงเรขาคณิต ส่วนชุดอาชีพประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ อันได้แก่ การปั้น การตัด การพับ การร้อยลูกปัด และการเย็บปัก นอกจากนี้กิจกรรมดนตรี ศิลปะและกิจกรรมนอกห้องเรียน เช่น การทำสวน การดูแลสัตว์ จะถูกบูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวันของเด็กนอกเหนือจากการใช้ชุดของขวัญและชุดอาชีพ

แนวคิดในเรื่อง “การเล่น” ของฟร็อบเบลแตกต่างจากแนวคิดในเรื่อง “การเล่น” ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ฟร็อบเบลมองการเล่นว่าเป็นกระบวนการที่ครูเป็นผู้ชี้แนะ (teacher-directed process) เป็นการเล่นเลียนแบบธรรมชาติ และเกิดขึ้นในหน่วยการเรียนรู้ที่ครูเป็นผู้กำหนด อย่างไรก็ตามฟร็อบเบลก็ยอมรับแนวคิดของการเล่นในรูปแบบที่เด็กเป็นผู้คิดขึ้นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถและกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก 6) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1859 ถึง 1952 ดิวอี้เป็นนักการศึกษาชาวอเมริกันที่ต่อต้านการเรียนการสอนแบบเก่าที่เน้นการเรียนแบบท่องจำ และอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของครู จอห์น ดิวอี้ถือเป็นผู้นำของแนวคิดการศึกษาแบบก้าวหน้า (progressive education) ดิวอี้มีความเชื่อว่า เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การศึกษาควรมีความสัมพันธ์กับชีวิตปัจจุบันของเด็ก ดิวอี้เน้นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมในระบอบประชาธิปไตย การสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของเด็ก หลักสูตรควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ และสัมพันธ์กับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของเด็ก บทบาทของครู คือ เป็นผู้จัดเตรียมประสบการณ์สภาพแวดล้อมให้กับเด็กเพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ด้วยตนเอง เด็กควรมีเสรีภาพในด้านการคิดการแสดงออก โดยครูจะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริมและวางแนวทางที่เหมาะสมแก่เด็กอย่างต่อเนื่องกันไป ดิวอี้ไม่เห็นด้วยกับบทบาทที่จะต้องให้นักเรียนเป็นฝ่ายรับ และครูจะต้องเป็นผู้สอนอยู่ตลอดเวลา 7) มาเรีย มอนเตสซอรี (Maria Montessori) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1870 ถึง 1952 มาเรีย มอนเตสซอรีเป็นแพทย์หญิงคนแรกชาวอิตาลี ผู้คิดวิธีการสอนแบบมอนเตสซอรีขึ้น

ครั้งแรกโดยเริ่มจากการทำงานกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาทำให้ค้นพบว่าเด็กต้องการการกระตุ้นและการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มอนเตสซอรีจึงคิดหาวิธีการที่จะช่วยเด็กให้มีพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาการสอนสำหรับเด็กปกติด้วย โดยได้เปิดโรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนขึ้นในปี ค.ศ. 1907 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในห้องเรียนของมอนเตสซอรี เช่น โต๊ะและเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก อุปกรณ์ในการเรียนรู้จะมีหลากหลาย และเป็นลำดับขั้นตอน ทั้งนี้เพราะมอนเตสซอรีเชื่อว่า งานใด ๆ ก็ตามสามารถแบ่งเป็นลำดับขั้นย่อยๆ ได้ และโดยอาศัยกระบวนการดังกล่าว เด็กสามารถเรียนรู้ที่จะกวาดพื้นและแต่งตัวได้ด้วยตนเอง หลักสูตรของมอนเตสซอรีจะให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านสัมผัส (education of the senses) เพราะถือว่าเป็นรากฐานของพัฒนาการทางสติปัญญา และมีการสรุปแนวคิดนักปรัชญาแต่ละยุคสมัย ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละยุคสมัยที่มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยในยุคปัจจุบัน

นักปรัชญา	ระยะเวลา	แนวคิดที่สำคัญทางการศึกษา
คอมมิวนิสต์	ค.ศ. 1592 - 1670	<ul style="list-style-type: none"> - เขียนหนังสือที่มีรูปภาพประกอบเป็นคนแรก - การศึกษาที่มุ่งเน้นประสาทสัมผัส - การปฏิรูปทางสังคมด้านการศึกษา
ลัทธิ	ค.ศ. 1632 - 1714	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก - การอธิบายเหตุผลแก่เด็กในการเรียนรู้ - บทบาทของสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาของเด็ก
รุคไซ	ค.ศ. 1712 - 1778	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้เด็กเล่นเสรี - การจัดสิ่งแวดล้อมที่มุ่งให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน - ส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมตนเอง - วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนควรเป็นรูปธรรม
เฟสตาลอลซี	ค.ศ. 1746 - 1827	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ - การจัดการศึกษาแก่เด็กควรรวมถึงพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา และจริยธรรม - เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการค้นพบตัวเอง (self-discovery)

ตาราง 1 (ต่อ)

นักปรัชญา	ระยะเวลา	แนวคิดที่สำคัญทางการศึกษา
พรอบเบล	ค.ศ. 1782 – 1852	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นความสำคัญของการเล่นและการพัฒนาศักยภาพของตนเอง - ประดิษฐ์ของเล่นทางการศึกษาเป็นครั้งแรกโดยใช้ชื่อว่า “ชุดของขวัญ”
ดิวีย์	ค.ศ. 1859 – 1952	<ul style="list-style-type: none"> - ชีวิตและการศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ได้ - โรงเรียนควรมุ่งเน้นที่ธรรมชาติของเด็ก - การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง - ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน
มอนเตสซอรี	ค.ศ. 1870 – 1952	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกประสาทสัมผัส และการจัดการเรียนการสอนแบบ มอนเตสซอรี

สรุปได้ว่า ปรัชญาของการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการตั้งอยู่บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของเด็ก สภาพแวดล้อมให้กับเด็กเพื่อให้เด็กสามารถ โดยครูจะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริมและวางแนวทางที่เหมาะสมแก่เด็กอย่างต่อเนื่องกันไป

1.2 องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยมีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย ทั้งนี้โดยขึ้นกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ปรัชญา ความเชื่อ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน รวมถึงตลอดถึงการจัดสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาปฐมวัยมีองค์ประกอบ ที่สำคัญร่วมกัน 3 ประการ (Gordon & Williams-Browne, 1995 p. 33) คือ 1) อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก 2) ขนาดของชั้นเรียน 3) การศึกษา และประสบการณ์ของครูและผู้ดูแลเด็ก

สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย (National Association for the Education of Young Children หรือ NAEYC อ้างถึงใน Gordon & Williams-Browne pp. 33 – 34) ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพไว้ดังต่อไปนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในชั้นเรียน การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพควรส่งเสริมให้ปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจในตนเอง และบุคคลรอบข้าง
2. หลักสูตร การเรียนการสอนควรส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริงในชั้นเรียน โดยผ่านการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสนใจและประสบการณ์เดิมของเด็ก
3. การติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง พ่อแม่ ผู้ปกครองถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในชีวิตของเด็ก โรงเรียนจึงควรส่งเสริม และกระตุ้นให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
4. บุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยควรผ่านการอบรมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก และการศึกษาปฐมวัย รวมถึงตลอดถึงเป็นผู้ที่ตระหนักในความต้องการของเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากคุณภาพและความสามารถของบุคลากรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาปฐมวัย
5. การให้ความสำคัญกับโครงสร้างของระบบการบริหารบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า ความต้องการและความสนใจของเด็ก รวมถึงตลอดถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่จะได้รับการตอบสนอง
6. การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารงาน การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพรวมถึงการติดต่อ สื่อสารที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเงิน รวมถึงตลอดถึงทำให้ความเข้าใจใส่ต่อความต้องการ และการทำงานของบุคลากรการปกครอง
7. การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจวัตรประจำวันและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่
8. การดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยของเด็กและผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพจำเป็นต้องคำนึงถึงการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุอัน

อาจจะเกิดขึ้น รวมตลอดถึงให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับความปลอดภัย และการดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง

9. โภชนาการที่ดี การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพควรคำนึงถึงหลักโภชนาการที่ดี กล่าวคือ เด็กจำเป็นต้องได้รับสารอาหารที่พอเพียงและมีคุณค่า รวมตลอดถึงมีสุขนิสัยในการรับประทานอาหารที่ดี

10. การประเมินผลที่เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัย การประเมินผลควรมุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยในการตอบสนองของความต้องการของเด็กและผู้ปกครอง

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยมีองค์ประกอบ 1) อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก 2) ขนาดของชั้นเรียน 3) การศึกษา และประสบการณ์ของครู และผู้ดูแลเด็ก

1.3 หลักการพื้นฐานของพัฒนาการเด็ก

การเรียนรู้ของเด็กถือเป็นสิ่งสำคัญที่ครูปฐมวัยจำเป็นต้องทราบ ทั้งนี้เพราะในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงตัวเด็ก หรือผู้เรียนว่าเป็นใครมาจากไหนและมีพื้นฐานความรู้ หรือพัฒนาการเช่นไร สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยสหรัฐอเมริกา (NAEYC อ้างถึงใน Bredekamp & Copple, 1997, pp. 10 – 15) ได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเด็กซึ่งรวบรวมจากงานวิจัย การเรียนการสอน และทฤษฎีทางการศึกษาต่างๆ ที่ครูปฐมวัยจำเป็นต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1. พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กไม่ว่าจะจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกกันไม่ได้ พัฒนาการในด้านหนึ่งจะส่งผลกระทบ และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นกับพัฒนาการด้านหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะในทางบวกหรือลบด้วยเหตุนี้ ในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนจึงควรให้ความสำคัญกับพัฒนาการทุกด้านของเด็กอย่างเท่าเทียมกัน การส่งเสริมพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว เช่น พัฒนาการด้านสติปัญญาเพียงด้านเดียวย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. พัฒนาการของเด็กจะเกิดขึ้นตามลำดับขั้น ความรู้

ความสามารถและทักษะต่างๆ จะถูกสร้างขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์เดิมของเด็ก งานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กพบว่า รูปแบบการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเกิดขึ้นตามลำดับขั้น การที่ผู้ปกครองหรือครูไปบังคับหรือเร่งให้เด็กทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการของเด็กย่อมส่งผลในทางลบต่อการเจริญเติบโต และการเรียนรู้ของเด็ก ครูและผู้ปกครองพึงระลึกเสมอว่าเด็กต้องการเวลาที่จะพัฒนาตามลำดับขั้น

3. อัตราพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน และพัฒนาการในแต่ละด้านจะไม่เท่ากัน การเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กแต่ละคนถือเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีรูปแบบและอัตราการพัฒนาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละคน นอกจากนี้ก็มีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็ก อาทิ กรรมพันธุ์ สุขภาพ บุคลิกภาพ วิธีการเรียนรู้ ประสบการณ์ และพื้นฐานครอบครัว เป็นต้น

4. ประสบการณ์เบื้องต้นของเด็กจะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ประสบการณ์เบื้องต้นของเด็กไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือลบ ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการในช่วงต่อมา เช่น เด็กที่พัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการเล่นกับเพื่อนในวัยเด็ก จะพัฒนาความเชื่อ-มั่นในตนเองในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีความมั่นใจในตนเองเมื่อต้องเข้าสังคมกับเพื่อนมากกว่าเด็กที่ขาดประสบการณ์ทางสังคมในวัยเด็ก

5. พัฒนาการของเด็กจะก้าวหน้าไปในทิศทางที่คาดเดาได้ การเรียนรู้ของเด็กจะพัฒนาจากพฤติกรรมที่ไม่ซับซ้อนไปสู่พฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น การวางแผนและพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการพื้นฐานดังกล่าว โดยการจัดประสบการณ์ตรงให้กับเด็กเพื่อให้เด็กได้พัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาการตนเอง

6. พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ขณะเดียวกันก็ได้รับผลจากบริบทและวัฒนธรรมดังกล่าวด้วย

7. เด็กเป็นผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และสร้างองค์ความรู้จากโลกรอบตัว

8. พัฒนาการและการเรียนรู้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว

9. การเล่นเกมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก อันได้แก่ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาขณะเดียวกัน ก็เป็นตัวที่ช่วยสะท้อนถึงพัฒนาการของเด็กด้วยการเล่นช่วยให้เด็กเข้าใจโลก มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แสดงออกและควบคุมซึ่งความรู้สึกของตนเอง รวมตลอดถึงพัฒนาความสามารถด้านต่างๆ ของเด็ก

10. เด็กจะมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าถ้าได้รับโอกาสในการฝึกทักษะต่างๆ รวมตลอดถึงรับการท้าทายในระดับที่เหมาะสม

11. เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดในสิ่งแวดล้อม หรือบริบทที่ตนรู้สึกปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่า เด็กควรได้รับการเลี้ยงดูในสิ่งแวดล้อมที่มีความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคง ปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ

12. เด็กมีวิธีการรับรู้และการเรียนรู้ รวมตลอดถึงการนำเสนอสิ่งที่ตนรู้แตกต่างกัน

นักการศึกษา การ์ดเนอร์ (Gardner, 1983) กล่าวว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถหรือความฉลาดที่แตกต่างกัน นอกจากนี้วิธีการเรียนรู้หรือเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัวยังแตกต่างกันอีกด้วย ดังนั้น ครูจึงจำเป็นต้องจัดประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการ และการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก

หลักการพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเลยทีเดียว การจัดการเรียนการสอนไม่ใช่ว่าจะเลือกกระหว่างของสองสิ่ง อาทิ ระหว่างกิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม หรือครูเป็นผู้ริเริ่ม เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนเป็นการพยายามหาความสมดุลระหว่างสิ่งต่างๆ รวมตลอดถึงประสบการณ์ของครู หรือสิ่งที่ครูให้คุณค่า

สรุปได้ว่าหลักการพื้นฐานของการพัฒนาเด็ก โดยการเรียนรู้ของเด็ก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่เพราะในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงตัวเด็กของการพัฒนาเด็ก การเรียนการสอน และทฤษฎีทางการศึกษาต่างๆ ที่ครูปฐมวัยจำเป็นต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอน ครูจึงจำเป็นต้องจัดประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการ และการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก การสร้างองค์ความรู้โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างคือการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและวิธีการสอนที่ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงจึงถือเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างองค์ความรู้

1.4 การจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ความเป็นมา

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2536 ซึ่งขณะนั้นเรียกชื่อตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ว่า การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ปลายมอบหมายให้กรมวิชาการจัดทำหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 ประกาศให้โรงเรียนและศูนย์เด็กระดับก่อนประถมศึกษาทั่วประเทศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2541 เป็นต้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการมรการพัฒนากลยุทธ์ระดับก่อนประถมศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรก่อนประถมศึกษาเป็น หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และเริ่มประกาศใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 56) ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (บรูซย์ ศิริมหาสาคร, 2555 หน้า 20)

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยเด็กทุกคนมีสิทธิ์ที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ (บรูซย์ ศิริมหาสาคร, 2555, หน้า 21) ดังนี้ 1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท 2) ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชนสังคม และวัฒนธรรมไทย 3) พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย 4) จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข 5) ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 แบ่งเป็น 2 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี 2) หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ในที่นี้จะนำข้อเสนอเฉพาะข้อ 2 สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปีเท่านั้น

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546, หน้า 3-4)

จุดหมาย

มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 12 ข้อ

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยที่มีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัย คือ พัฒนาการธรรมชาติของเด็กอายุ 3-5 ปี ที่ผู้สอนต้องมีความเข้าใจ เพื่อการจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และเพื่อใช้

เป็นข้อมูลในการสังเกตพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนว่ามีพัฒนาการตามนั้นหรือไม่ และหาทางช่วยเหลือ ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่เต็มศักยภาพหรือตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กประมาณ 1 – 3 ปี
การศึกษาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าเรียน

สาระการเรียนรู้

หลักสูตรกำหนดไว้ 2 ส่วน คือ

1. ประสบการณ์สำคัญ
2. สาระที่ควรเรียนรู้

2.1 ประสบการณ์สำคัญ คือ ประสบการณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆ เช่น ร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะในการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของของบุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ประสบการณ์สำคัญ มี 4 ด้านคือ

1. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย
2. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
3. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม
4. ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา

2.2 สาระที่ควรเรียนรู้ คือ เรื่องราวต่างๆ รอบตัวเด็กที่นำมาเป็นเนื้อหาสาระในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็กทั้งนี้อาจยึดหยุ่นเนื้อหาสาระได้ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก และให้เด็กเรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญทั้ง 4 ด้าน

เนื้อหาสาระที่เด็กปฐมวัยควรเรียนรู้ มี 4 เรื่อง คือ

1. เรื่องราวเกี่ยวกับเด็ก
2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก
3. ธรรมชาติรอบตัว
4. สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก

โครงสร้างสาระการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงประสบการณ์สำคัญ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546, หน้า 8

โครงสร้างสาระการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างสาระการเรียนรู้
ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 21)

การจัดประสบการณ์ (บรูซย์ ศิริมหาสาคร, 2555, หน้า 48-52)

การจัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม รวมทั้งเกิดพัฒนาการต่างๆ ในด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา

1. หลักการจัดประสบการณ์

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยรวมอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
- 1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอีก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของวัยเด็ก คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
- 2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน
- 2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
- 2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริง โดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิทัศน์ ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร การจัดเป็นกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักการจัดเป็นกิจกรรมประจำวัน

3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดเป็นกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระ เล่นเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง เป็นต้น ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม

เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก ประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย จับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว เป็นต้น

3.2.3 การพัฒนาอารมณ์และจิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาท และปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่น ให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอเช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎ กติกา ข้อตกลงของส่วนรวม เล่น เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ เป็นต้น

3.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอดสังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ และการแก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์มาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทดลองศึกษานอกสถานที่ เช่น ประกอบอาหารหรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

3.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้ ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

3.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
 เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ เป็นต้น

การประเมินพัฒนาการ (บรูซีย์ ศิริมหาสาคร, 2555, หน้า 52)

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นการประเมินการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้เพื่อให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุง วางแผนการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก ดังนี้

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน
4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ประเมินตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-5 ปี การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

การจัดหลักสูตรสถานศึกษา (บรูซีย์ ศิริมหาสาคร, 2555, หน้า 53 - 57)

1. จุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษา
 สถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานและสถานศึกษาทั้ง

ภาครัฐและเอกชน กำหนดจุดหมายของหลักสูตรที่มุ่งให้เด็กมีการพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างของบุคคล เพื่อพัฒนาเด็กให้เกิดความสุขในการเรียนรู้ เกิดทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก

2. การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับธรรมชาติและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนั้นสถานศึกษาควรคำนึงการจัดทำหลักสูตร ดังนี้

2.1 ศึกษาทำความเข้าใจเอกสารหลักสูตรการศึกษา

ปฐมวัยและเอกสารหลักสูตรอื่นๆ รวมทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กและครอบครัว สภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

2.2 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยกำหนดวิสัยทัศน์

ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ สาระการเรียนรู้รายปี การจัดประสบการณ์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การประเมินพัฒนาการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ทั้งนี้สถานศึกษาอาจกำหนดหัวข้ออื่นๆ ได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

2.3 การประเมิน เป็นขั้นตอนของการตรวจสอบ

หลักสูตรของสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

- 1) การประเมินก่อนนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรหลังจากที่ได้จัดทำแล้ว โดยอาศัยความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ
- 2) การประเมินระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใด ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใด
- 3) การประเมินหลังการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบหลักสูตรทั้งระบบหลังจากที่ใช้หลักสูตรครบแต่ละช่วงอายุ เพื่อสรุปผลว่าหลักสูตรที่จัดทำควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างไร

การจัดการศึกษาปฐมวัย (เด็กอายุ 3-5 ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะการจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถ

พิเศษ สามารถปรับมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เหมาะสมกับศักยภาพของเด็กแต่ละประเภท การเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1

การสร้าง ความเชื่อมโยงของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 มีความสำคัญอย่างยิ่ง บุคลากรทุกฝ่ายจะต้องให้ความสนใจต่อการช่วยลดช่องว่างของความไม่เข้าใจในการจัดการศึกษาทั้งสองระดับ ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน ตัวเด็ก ผู้สอน ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งระบบ การสร้างความเชื่อมโยงของทางการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 จะประสบผลสำเร็จได้ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาท เป็นผู้นำในการสร้างความเชื่อมโยง โดยเฉพาะระหว่างหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในช่วงอายุ 3-5 ปี กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยต้องศึกษาหลักสูตรทั้งสองระดับเพื่อทำความเข้าใจ จัดระบบการบริหารงานด้านวิชาการที่เอื้อต่อการเชื่อมโยงการศึกษา โดยการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเชื่อมโยง ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้

1.1 จัดประชุมผู้สอนระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษา ร่วมกัน พัฒนารอยเชื่อมต่อของหลักสูตรทั้งสองระดับให้เป็นแนวปฏิบัติของสถานศึกษา เพื่อผู้สอนทั้งสองระดับจะได้เตรียมการสอนให้สอดคล้องกับเด็กวัยนี้

1.2 จัดหาเอกสารด้านหลักสูตรและเอกสารทางวิชาการของทั้งสองระดับมาไว้ให้ผู้สอนและบุคลากรอื่นๆ ได้ศึกษาทำความเข้าใจอย่างสะดวกและเพียงพอ

1.3 จัดกิจกรรมให้ผู้สอนทั้งสองระดับมีโอกาสแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับจากการอบรม ศึกษาน ซึ่งไม่ควรจัดให้เฉพาะผู้สอนในระดับเดียวกันเท่านั้น

1.4 จัดเอกสารเผยแพร่ ตลอดจนกิจกรรมสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ระหว่างการศึกษา ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

1.5 ระหว่างที่เด็กอยู่ในระดับปฐมวัย ผู้บริหารควรจัดให้มีการพบปะทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง เพื่อผู้ปกครองจะได้สร้างความเข้าใจและสนับสนุนการเรียนการสอนของบุตรหลานได้อย่างถูกต้อง

1.6 สถานศึกษาที่มีเด็กทั้งสองระดับ ควรจัดกิจกรรมที่ผู้สอน ผู้ปกครอง และเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกันในบางโอกาส

1.7 สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาทั้งสองระดับ ควรจัดปฐมนิเทศผู้ปกครอง 2 ครั้ง คือ ก่อนเด็กเข้าเรียนระดับปฐมวัย และก่อนเด็กจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจการศึกษาทั้งสองระดับ และให้ความร่วมมือช่วยเด็กให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้ดีขึ้น

2. ผู้สอนระดับปฐมวัย

ผู้สอนระดับปฐมวัย นอกจากจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กของตนแล้ว ควรศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปกครองและบุคลากรอื่นๆ รวมทั้งช่วยเหลือเด็กในการปรับตัวก่อนเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยผู้สอนอาจจัดกิจกรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อส่งต่อผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งจะทำให้ผู้สอนระดับประถมศึกษาสามารถใช้ข้อมูลนั้นช่วยเหลือเด็กในการปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ใหม่ต่อไป

2.2 พูดคุยกับเด็กถึงประสบการณ์ที่ดีๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้เด็กเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

2.3 จัดให้เด็กได้มีโอกาสทำความรู้จักกับผู้สอน ตลอดจนสภาพแวดล้อม บรรยากาศของห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั้งที่อยู่ในสถานศึกษาเดียวกันหรือสถานศึกษาอื่น

3. ผู้สอนระดับประถมศึกษา

ผู้สอนระดับประถมศึกษาต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อการจัดประสบการณ์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาจัดการเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของตนให้ต่อเนื่องกับการพัฒนาเด็กในระดับปฐมวัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1 จัดกิจกรรมให้เด็กและผู้ปกครองมีโอกาสได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกับผู้สอนและห้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อนเปิดภาคเรียน

3.2 จัดสภาพห้องเรียนให้ใกล้เคียงกับห้องเรียนระดับปฐมวัย โดยจัดให้มีมุมประสบการณ์ภายในห้อง เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ เช่น มุมหนังสือ มุมของเล่น เพื่อช่วยให้เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ปรับตัวและเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3.3 จัดกิจกรรมสร้างข้อตกลงที่เกิดจากเด็กร่วมกัน
เกี่ยวกับการปฏิบัติตน

3.4 เผยแพร่ข่าวสารด้านการเรียนรู้และสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน

4. ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษา

ผู้ปกครองและบุคลากรทางการศึกษาต้องทำความเข้าใจ
หลักสูตรของการศึกษาทั้งสองระดับ และเข้าใจว่าถึงแม้เด็กจะอยู่ในระดับประถมศึกษา
แล้ว แต่เด็กยังต้องการความรัก ความเอาใจใส่ การดูแล และการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ได้
แตกต่างกันไปจากระดับปฐมวัย และควรให้ความร่วมมือกับผู้สอนและสถานศึกษาในการ
ช่วยเตรียมตัวเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวได้เร็วยิ่งขึ้นการกำกับ ติดตาม ประเมิน
และรายงาน

การจัดการศึกษาปฐมวัยมีหลักการสำคัญในการให้สังคมและ
ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และกระจายอำนาจการศึกษาไปยังท้องถิ่นโดยตรง
โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้จัดการศึกษาในระดับนี้ ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษา
ปฐมวัยมีคุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับความต้องการ
ของชุมชนและสังคม จึงจำเป็นต้องมีระบบกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานที่มี
ประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
เห็นความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ส่งเสริม
สนับสนุน การวางแผน และดำเนินการจัดการศึกษาปฐมวัยให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง

การกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการจัด
การศึกษาปฐมวัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาและระบบการประกัน
คุณภาพที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน
การศึกษาปฐมวัย สร้างความมั่นใจให้ผู้เกี่ยวข้อง โดยต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบ
เครือข่าย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกตั้งแต่ระดับชาติ เขตพื้นที่
การศึกษา และสถานศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากบุคคลระดับและ
ทุกอาชีพ การกำกับดูแลและประเมินผลต้องมีการรายงานผลจากทุกระดับให้ทุกฝ่าย
รวมทั้งประชาชนทั่วไปทราบ เพื่อนำข้อมูลจากรายงานผลมาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ
การศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย คือ การจัดการ
ศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี (5 ปี 11 เดือน 29 วัน) การจัดการ

ศึกษาดังกล่าวจะแตกต่างไปจากระดับอื่นๆ เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่างๆ กัน ช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน นับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงเริ่มเข้าเรียนในระดับโรงเรียน หลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัย มุ่งให้เด็กพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการจัดการการศึกษา ควรคำนึงถึงว่าพ่อแม่เป็นครูคนแรกและเป็นแบบอย่างให้แก่ลูก พ่อแม่เป็นบุคคลคนแรกที่ลูกรู้จัก เป็นผู้ปลูกฝังความคิดและพัฒนาบุคลิกภาพและครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้ด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย โดยครูต้องศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาของการจัดการศึกษาปฐมวัย มีการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการจัดการศึกษาปฐมวัยมีองค์ประกอบ 1) อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก 2) ขนาดของชั้นเรียน 3) การศึกษา และประสบการณ์ของครู และผู้ดูแลเด็ก และต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานของการพัฒนาเด็ก โดยการเรียนรู้ของเด็กถือเป็นสิ่งสำคัญที่เพราะในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงตัวเด็ก ของการพัฒนาเด็กการเรียนการสอน และทฤษฎีทางการศึกษาต่างๆ และครูผู้สอนต้องยึดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

2. ประสิทธิภาพ

2.1 ความหมายของประสิทธิภาพ

ประสิทธิผล (effectiveness) ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) หมายถึง ผลสำเร็จ ผลที่เกิดขึ้น ส่วนประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการงาน และพจนานุกรมของ Merriam-Webster (2001) ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ จากความมั่นใจ หรือจากความต้องการ ความพร้อม ความโน้มแน้วที่ทำให้เกิดการดำเนินการขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นจริง ตลอดจนการมองสิ่งเกิดขึ้นโดยมีมติในเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง คำว่า

ประสิทธิผลมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าประสิทธิภาพ (efficiency) ซึ่งหมายถึง (1) คุณภาพหรือระดับสมรรถภาพ (2) ประสิทธิภาพของการดำเนินการที่วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างผลผลิต กับต้นทุนการผลิต (พลังงาน เวลา เงิน ฯลฯ) และ(3) อัตราส่วนของการใช้พลังงานเพื่อให้ระบบขับเคลื่อนได้อย่างคุ้มค่าตลอดจนหมายถึงชุดของประสิทธิภาพเองก็ได้ ความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของนักการศึกษาหลายคน ได้แก่ Cowan (1985) ที่อธิบายว่า ประสิทธิภาพเป็นอัตราส่วนระหว่างผลลัพธ์ที่ได้จริงกับผลลัพธ์ที่ควรจะเป็นหรือผลลัพธ์ในอุดมคติ Gibson, Ivancevich & Donelly (1991) เห็นว่าประสิทธิภาพเป็นอัตราส่วนระหว่างผลผลิตต่อหน่วยลงทุนในสัดส่วนที่ผลผลิต ต่อหน่วยสูงสุด โดยมีปัจจัยนำเข้าที่ต้องคำนึงถึง เช่น เงิน คน วัสดุอุปกรณ์ และถือว่าประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบหนึ่งของประสิทธิผล และ Drucker (1983 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบการทำงานที่สำคัญสองประการ คือ ความมีประสิทธิภาพ และความมีประสิทธิภาพ โดยความมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์การได้ดี (do the things right) ส่วนความมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการกำหนดจุดหมายขององค์การได้อย่างเหมาะสมถูกต้องทางและทำให้บรรลุผล (do the right things and goals attainment) ส่วน Princeton University (2005) ให้นิยามประสิทธิผลว่าเป็นความสามารถที่จะปฏิบัติภารกิจให้บรรลุจุดหมาย งานที่ทำประสบความสำเร็จ และเกิดผลอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นผลจากการตัดสินใจและปฏิบัติ ตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดจุดหมาย การตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ จนบรรลุผลที่พึงประสงค์ในเวลาที่กำหนด และ Downson (1996) ; Fidler & Bowles (1991) ; ธงชัย สันติวงษ์ (2538) ให้ความหมายของประสิทธิผลไว้สอดคล้องกัน คือ ผลที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์การหรือระดับความสามารถของการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าว่าได้ก่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด (ทิพาวดี เมฆสวรรค์, 2545 ; ธเนศ ขำเกิด, 2549 ; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2549)

นอกจากนี้ Kuriloft & others (1993) ; Davies (1983) ให้ทัศนะเกี่ยวกับประสิทธิผลว่าเป็นเรื่องของความสามารถในการบริหารจัดการปัจจัยนำเข้า และผลลัพธ์ที่ได้มีความสมดุลกัน นั่นคือ ประสิทธิภาพจะเกี่ยวข้องกับการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องหรือถูกต้อง เช่นเดียวกับ Cleland & King (1983) ก็ได้อธิบายความหมายของประสิทธิผลในเชิงวิเคราะห์ระบบว่า ประสิทธิภาพสามารถพิจารณาจากข้อมูลย้อนกลับใน

ความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับเป้าหมายขององค์การและ Fiedler (1967 cited in Hoy & Miskel, 2001) ; Steers (1977) ; Northcraft & Neal (1990) ได้ให้ทัศนะไว้สอดคล้องกันคือ การที่ผู้นำใช้ความสามารถในการบริหารจัดการ การจัดระบบขององค์การ และการใช้ทรัพยากรที่ทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ดังกล่าวจะเห็นว่าคำสองคำนี้มีความเกี่ยวข้องกับคาบเกี่ยวกัน (Martin & Kettner, 1996) กล่าวคือ ประสิทธิผลเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติหรือการดำเนินงานที่ให้ผลของงานบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้ให้นิยามประสิทธิผลไว้หลายมุมมอง เช่น นักเศรษฐศาสตร์ หรือนักวิชาการทางการเงินมักจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพหรือปริมาณของผลผลิตที่เป็นสินค้าหรือบริการ ส่วนนักวิทยาศาสตร์นั้นการวิจัยประสิทธิผลมักจะตีความเป็นรูปของจำนวน สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขององค์การ ในขณะที่นักสังคมศาสตร์มักมองในเรื่องของคุณภาพชีวิต เป็นต้น (ภรณ์ กীরติบุตร, 2529) สำหรับนักการศึกษา นั้น มักจะมองในเรื่องคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษาซึ่งก็คือผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ประสิทธิผลจึงเกี่ยวข้องกับคำสำคัญสองคำ คือ วัตถุประสงค์ (objectives) กับผลสัมฤทธิ์ของงาน (results / achievements) ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของงานนั้นจะรวมถึงผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ดังนั้น การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนควรเปรียบเทียบระหว่างวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายกับผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโรงเรียน สำหรับประสิทธิภาพนั้น จะเน้นการเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้ากับผลผลิต ถ้าใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดผลผลิตสูงก็ถือว่ามีประสิทธิภาพสูง อย่างไรก็ตาม ในการบริหารจัดการนั้น ผู้นำองค์การย่อมต้องการเห็นประสิทธิผลของการดำเนินงานมากกว่าสิ่งใดๆ การที่บุคลากรหรือผู้ปฏิบัติงานประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโดยที่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดจึงเป็นสิ่งที่ผู้นำองค์การหรือผู้บริหารต้องการที่จะเห็นประสิทธิภาพเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานด้วย ประสิทธิผลกับประสิทธิภาพควรมีความสมดุลกัน เพราะหากมุ่งเน้นประสิทธิผลมากเกินไปย่อมทำให้ประสิทธิภาพเกิดปัญหาด้านการจัดสรรทรัพยากรขึ้นได้ ในขณะเดียวกันหากมุ่งเน้นประสิทธิภาพมากเกินไปก็อาจทำให้ประสิทธิผลของการทำงานลดต่ำลงได้ ประสิทธิผลจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถในการเลือกเป้าหมายที่เหมาะสม และความสามารถในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าแนวคิดเรื่องประสิทธิผล คือ ตัวการที่

จะเป็นเครื่องตัดสินในขั้นสุดท้ายว่า การบริหารและองค์การประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่สถานศึกษากำหนดไว้ในด้านของผลผลิตของการดำเนินงาน

2.2 แนวคิด ประสิทธิภาพขององค์การและประสิทธิภาพของโรงเรียน

ในสภาพความเป็นจริงโรงเรียนเป็นองค์การประเภทหนึ่ง ดังนั้น ประสิทธิภาพของโรงเรียน จึงมีความหมายเดียวกับ ประสิทธิภาพขององค์การ ซึ่งองค์ความรู้เรื่องประสิทธิภาพขององค์การเกิดจากการศึกษาและวิเคราะห์วิสัยทัศน์ขององค์การอย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดการนิยามและการตีความหมายหลากหลาย นักวิชาการได้ให้ความหมาย ประสิทธิภาพขององค์การไว้แตกต่างกันตามลักษณะขององค์การ และมุมมองของนักวิชาการ ผู้วิจัยนำนิยามของนักวิชาการทั้งของไทยและต่างประเทศมาสรุปรวมและจัดประเภทนิยามได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกให้นิยามคำว่าประสิทธิภาพของโรงเรียน ประสิทธิภาพขององค์การ ในรูปของความสัมฤทธิ์ หรือความสำเร็จของการดำเนินงานของโรงเรียน และองค์การ ตามเป้าหมายที่กำหนด นักวิชาการกลุ่มนี้ ประกอบด้วย Gaertner & Ramnarayan (1983) ที่นิยามว่า ประสิทธิภาพขององค์การเป็นผลมาจากการดำเนินงานหรือผลที่เกิดจากการดำเนินงานขององค์การที่บรรลุผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ (goals and objectives) ขององค์การ Pfeffer & Salancik (1978) นิยามว่า ประสิทธิภาพขององค์การเป็นผลลัพธ์ (outcome) ที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การในการจัดการได้ตามวัตถุประสงค์ขององค์การ และกลุ่มบุคคลในองค์การ Vappu (2000) ; Lock & Crawford (2000) ; Robbins (1996) นิยามว่าประสิทธิภาพ หมายถึงระดับ (degree) ที่องค์การดำเนินการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536) ให้ทัศนะว่า ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง การที่องค์การสามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่วน Handy (1985) ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพขององค์การนอกจากจะหมายถึงการที่องค์การดำเนินการได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์แล้ว ยังมีความหมายในเชิงประเมินครอบคลุมถึงผลกระทบ (impact) จากปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อผลลัพธ์ (outcome) และผลผลิต (output) ขององค์การด้วย นักวิชาการกลุ่มที่สองให้นิยามคำว่าประสิทธิภาพของโรงเรียนค่อนข้างแคบ และเฉพาะเจาะจง เน้นผลลัพธ์และผลผลิตที่เกิดกับนักเรียน นักวิชาการกลุ่มนี้ ประกอบด้วย Reid et al. (1988) ที่ให้นิยามประสิทธิภาพของโรงเรียนตามทัศนะของครูผู้สอนผู้มีประสบการณ์ และผู้บริหารโรงเรียนที่กำลังศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ศักยภาพและความสามารถของ

นักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน Armstrong et.al. (1989) ให้นิยามว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลสูง หมายถึง โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าระดับเกณฑ์มาตรฐานในการทดสอบ คิริชัย กาญจนวาสิ (Kanjawanasee, 1989) นิยามว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนเป็นความสามารถของโรงเรียนในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติที่ทำให้ นักเรียนเกิดพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา Hoy & Miskel (2005) นิยามว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง พัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และแก้ปัญหาได้

นักวิชาการกลุ่มที่สาม ให้นิยามคำว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน / องค์การในหลายมิติของการบริหารอันจะมีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของสถานศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนด นักวิชาการกลุ่มนี้ประกอบด้วย Downson(1996) ; Hall (1996) นิยามประสิทธิผลของโรงเรียนว่า เป็นผลของการดำเนินการของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ ความสำเร็จครอบคลุมถึงความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของโรงเรียน โดยต้องพิจารณาถึงเป้าหมายที่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและเงื่อนไขของผู้ปฏิบัติงาน และวิโรจน์ สารรัตนะ (2548) ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า สถานศึกษาที่มีประสิทธิผล (effective school) หรือความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน (school effective) เป็นคำที่ยากจะให้นิยามได้อย่างชัดเจนว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง เป็นเรื่องที่ต้องมีการอภิปรายหรือถกเถียงกันได้ไม่รู้จักจบหากมองในทัศนะของผู้ปกครอง โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพก็อาจให้ความสำคัญในเรื่อง ความสุขของเด็ก คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การปฏิบัติตนของเด็ก ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนการเอาใจใส่ต่อเด็กของครู ความน่าเชื่อถือของโรงเรียน หรือความร่วมมือของผู้ปกครองกับชุมชน เป็นต้น ในทัศนะของครูก็อาจมองในเรื่องของการเรียนรู้ของเด็ก สภาพของชุมชน การดูแลเอาใจใส่ต่อเด็ก ความผูกพันกับภารกิจ การให้การสนับสนุนของผู้บริหาร การพัฒนาและความเชื่อมั่นในองค์การ เป็นต้น กล่าวโดยสรุป เนื่องจากประสิทธิผลของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการจัดการศึกษา(Creemers, 1997)

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ระดับความสำเร็จหรือการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนด ทั้งด้านผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) โดยให้หมายรวมถึงความพึงพอใจของผู้สอนและผลผลิตที่เกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นสำคัญ

2.3 การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยคือ การจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการในเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบหรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 การจัดการเด็กในที่นี้รวมถึงการจัดการศึกษาทางเป็นทางการ (formal group settings) และการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (informal group settings) เพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคต

ความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยคือการที่ครูจะสอนได้ดีนั้นจำเป็นต้องศึกษาเด็ก ยิ่งกว่านั้นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการทางสมองมนุษย์ยังเน้นความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะในช่วงของ 5 ปีแรกของชีวิตว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ และเด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่จากพ่อแม่หรือผู้ดูแลตั้งแต่แรกเกิดโดยการให้ความรัก การโอบกอด สัมผัส พูดคุย และเล่นกับเด็กเพื่อให้สมองของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาเด็กส่งผลดีต่อครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้นยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น ศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาเด็กส่งผลดีต่อครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น

เมื่อตระหนักว่าเด็กมีความสำคัญต่อประเทศ ผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องหรือที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อเด็กได้ปฏิบัติต่อเด็กสมกับความสำคัญของเขาหรือยัง โดยเฉพาะพ่อแม่ ครู อาจารย์ เพราะว่าเด็กที่เจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีนั้นต้องมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีควบคู่กันไปถือว่าการอบรมเลี้ยงดูนั้นดี (กนกเนตร ธรรมบวร, 2551, หน้า 34)

สรุปได้ว่า การศึกษาปฐมวัย คือ การจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายต่อการพัฒนาการเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ขวบ การจัดการศึกษาทางเป็นทางการและการจัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการเพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคต การศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะในช่วงของ 5 ปีแรกของชีวิตว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้ และเด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแลพัฒนาการเด็กส่งผลดีต่อตัวครูผู้สอนหลายประการ ผลดีประการหนึ่งคือ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น และสามารถวางแผนหลักสูตรการเรียนการสอน ได้เหมาะสมกับเด็ก

แต่ละคนได้มากขึ้น

2.3.2 การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอ ดังนี้

2.3.2.1 คณิง สายแก้ว (2549) ได้วิจัยเรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยในจังหวัดสุรินทร์ ได้กำหนดองค์ประกอบไว้ 2 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ของนโยบาย ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ และ 2) แนวทางของนโยบาย ประกอบด้วยกลยุทธ์ และตัวชี้วัด

2.3.2.2 สัมฤทธิ์ กาเพ็ง (2551, หน้า 67) ได้ศึกษาและให้ความหมายของประสิทธิผลของโรงเรียนเป็นระดับความสำเร็จหรือการบรรลุตาม วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโรงเรียนที่กำหนด โดยมีครอบคลุมถึงผลผลิตที่เกิดกับนักเรียนเป็นสำคัญและความพึงพอใจของครูผู้ปฏิบัติ ผู้ปกครองนักเรียน และผู้รับบริการ

2.3.2.3 กนกเนตร ธรรมบวร (2551, หน้า 34) ได้กล่าวถึง การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการ พัฒนาการในเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ขวบหรือชั้นประถมศึกษาปีที่3 การจัดการเด็กในที่นี้ รวมถึงการจัดการศึกษาทางเป็นทางการ (formal group settings) และการจัดการศึกษา แบบไม่เป็นทางการ (informal group settings) เพราะการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยดังกล่าว ถือเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในอนาคตความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย ครูจะสอนต้อง ศึกษาเด็ก เด็กจำเป็นต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่จากพ่อแม่หรือผู้ดูแลตั้งแต่แรกเกิดโดย การให้ความรัก การโอบกอด สัมผัส พูดคุย และเล่นกับเด็กเพื่อให้สมองของเด็กได้รับการ พัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ การเข้าใจพัฒนาเด็กส่งผลดีต่อครูผู้สอนหลายประการ ช่วยให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น ยังสามารถวางแผนหลักสูตร การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น และต้องมีการประเมินผลเด็ก ตลอดเวลา

2.3.2.4 พัชรา พุ่มพชาติ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามรูปแบบการจัดประสบการณ์แก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์

2.3.2.5 รัตติพร ภาธรธวานนท์ (2552, หน้า 111) ได้ศึกษา การประเมินการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย ด้านการ พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และด้านความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสีย และนำเสนอ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ได้แก่ การประเมินผลการจัดการศึกษาปฐมวัย คุณลักษณะเด็กปฐมวัย และความพึงพอใจของครู

2.3.2.6 เรขา ศรีวิชัย (2554, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบ การบริหารงานสถานศึกษาเอกชนระดับปฐมวัยที่มีประสิทธิผล จังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา การตอบสนองความต้องการชุมชน นโยบายรัฐบาล นักเรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ด้านผลผลิต คือ ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน

2.3.2.7 บรูซซี่ ศิริมหาสาคร, 2555 หน้า 20 ได้กล่าวถึง ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและ พัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัย อยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิต ให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

2.3.2.8 Gordon & Williams-Browne (1995 p. 33) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยมีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย ทั้งนี้โดยขึ้นกับ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ปรัชญา ความเชื่อ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน รวมถึงตลอดถึง การจัดสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาปฐมวัยมีองค์ประกอบ ที่สำคัญร่วมกัน 3 ประการ คือ 1) อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก 2) ขนาดของชั้นเรียน 3) การศึกษา และประสบการณ์ของครู และผู้ดูแลเด็ก

2.3.2.9 ดิวอี้ (1952) ได้สรุปแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละ ยุคสมัยที่มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยในยุคปัจจุบัน ดังนี้ 1) ชีวิตและการศึกษา มีความสัมพันธ์ กันอย่างแยกกันไม่ได้ 2) โรงเรียนควรมุ่งเน้นที่ธรรมชาติของเด็ก 3) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 4) ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ ระหว่างบ้านและโรงเรียน

2.3.2.10 มอนเตสซอรี (1952) ได้สรุปแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละยุคสมัยที่มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยในยุคปัจจุบันพัฒนาอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกประสาทสัมผัส และการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

ตาราง 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

แหล่งข้อมูลของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล	คณิง สายแก้ว (2549)	สัมฤทธิ์ กาเพ็ง (2551)	กนกเนตร ธรรมบรร (2551)	พัชรา พุ่มพชาติ (2552)	รัตติพร ภาธรธวานนท์ (2552)	เรขา ศรีวิชัย (2554)	บุรุษย์ ศิริมหาสาคร (2555)	Gordon & Williams-Browne (1995)	ดิวิลี (1952)	มอนเตสซอรี (1952)	รวม
องค์ประกอบ											
1. การประเมินผลการศึกษาปฐมวัย			√		√	√	√	√		√	6
2. คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย			√		√	√	√		√		5
3. ความพึงพอใจของครู		√	√		√	√		√	√		6
4. วัตถุประสงค์ของนโยบาย	√										1
5. แนวทางของนโยบาย	√										1
6. ผลผลิตที่เกิดกับนักเรียน		√					√				2
7. การเรียนการสอนได้เหมาะสมกับเด็ก			√						√	√	3
8. การจัดประสบการณ์				√							1
9. อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก								√			1
10. ขนาดของชั้นเรียน								√			1

จากตาราง 2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล จำนวน 10 องค์ประกอบ แต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาจากความถี่ขององค์ประกอบที่นักวิจัยส่วนใหญ่เลือกเป็นองค์ประกอบหลักของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล (ในที่นี้ คือ ความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป) พบว่า สามารถคัดสรรองค์ประกอบของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ได้ 3 องค์ประกอบที่จะใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย (Conceptual framework) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การประเมินผลการศึกษาปฐมวัย

องค์ประกอบที่ 2 คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย

องค์ประกอบที่ 3 ความพึงพอใจของครู

การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) การประเมินผล การศึกษาปฐมวัย 2) คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย 3) ความพึงพอใจของครู ซึ่งมี รายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินผลการศึกษาปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและ ความสามารถของเด็กในด้านต่างๆ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง แล้ว นำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับเด็กหรือการจัด ประสบการณ์ให้แก่เด็ก และแลละรติพร ภาครธุวานนท์ (2552, หน้า 111) ได้ศึกษาการ ประเมินการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ประสิทธิผลการจัดการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย ด้านการ พัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และด้านความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสีย และงานวิจัย ในครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนองานการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ได้แก่ การประเมินผล การ จัดการศึกษาปฐมวัย คุณลักษณะเด็กปฐมวัย และความพึงพอใจของครู

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็ก

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 มีดังนี้

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับกิจกรรม

ประจำวัน

4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนเลือกใช้เครื่องมือ และ จดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

หลักการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัย หลักการประเมิน พัฒนาการของเด็กปฐมวัยดังนี้

1.1 การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยควรจะต้องประเมินทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ไม่ควรแยกประเมินเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการทุกด้านเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นความพร้อมอันเป็นฐานสำหรับการพัฒนาในขั้นต่อไป และใช้เครื่องมือประเมินที่เหมาะสมกับพัฒนาการและธรรมชาติ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย กล่าวคือ ครูต้องศึกษาพัฒนาการทุกด้านของเด็กทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อกำหนดตัวบ่งชี้ในเครื่องมือการประเมิน การที่ ครูรู้พัฒนาการและเข้าใจจุดหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจนและเหมาะสมจะทำให้ครูสามารถ ประเมินพัฒนาการและผลการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงได้

1.2 ใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย การประเมิน พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ วิธีการ เก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินที่เหมาะสมคือ การสังเกตหรือการสนทนากับเด็ก แล้ว บันทึกอย่างเป็นระบบ วิธีการบันทึกอาจใช้วิธีการสำรวจรายการ การจดบันทึกพฤติกรรม มาตราส่วนประเมินค่า อาจใช้วิธีการบันทึกวิดิทัศน์ บันทึกเสียง เก็บตัวอย่างงาน หรือใช้ แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ทั้งนี้ ครูควรเรียนรู้วิธีใช้เครื่องมือในแต่ละประเภท และเลือกใช้ เครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถสะท้อนการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างแท้จริง และการประเมินผลควรเน้นเป็นรายบุคคลและเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งควร เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในแต่ละวัน ผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องดำเนินการประเมินผลตลอดปี และไม่ ควรประเมินผลเพียงครั้งเดียว อย่างน้อย 2-3 ครั้ง ตั้งแต่เริ่มการเรียนการสอน ระหว่าง การเรียนการสอน และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน : การประเมินก่อนการเรียนการสอน : จะช่วยให้ทราบสภาพ/สถานภาพของเด็กก่อนที่เด็กจะได้รับการดูแล จากสถานศึกษา/สถาน รับเลี้ยงเด็กเป็นการดูว่าเมื่อเด็กมาจากบ้านเด็กมีความสามารถระดับใด การประเมิน ระหว่างจัดการจัดการเรียนการสอน : การประเมินในช่วงนี้จะช่วยให้ผู้เลี้ยงดูเด็กรู้จักเด็ก ได้ดียิ่งขึ้น สามารถปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามระดับความสามารถของเด็ก แต่ละคนได้ การประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน : เป็นการประเมินเพื่อดู ความก้าวหน้าของเด็ก

1.3 การประเมินพัฒนาการของเด็ก ควรประเมินหลายๆ ครั้ง ก่อนที่จะสรุปผล ทั้งนี้เพื่อให้ข้อสรุปตรงกับข้อเท็จจริง โดยผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องศึกษา เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย เพื่อเชื่อมโยงและช่วยให้การสรุปผลการประเมินมี หลักการที่ถูกต้อง บูรณาการการสอนกับการประเมิน การประเมินถือเป็นส่วนหนึ่งของการ จัดประสบการณ์ การประเมินอย่างต่อเนื่องทำให้ครูทราบพัฒนาการและการเรียนรู้

ของเด็ก เข้าใจเด็ก และรู้ว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไรต่อไป งานที่สำคัญของครูในส่วนนี้ คือ ครูต้องทบทวนว่าจะประเมินพัฒนาการตามรายการใด เลือกใช้เครื่องมือประเมินชนิดใด ประเมินในช่วงเวลาใดในกิจกรรมประจำวันที่จัดขึ้น การวางแผนการประเมินที่เหมาะสม และยืดหยุ่นได้จะช่วยทำให้ครูสามารถจัดประสบการณ์โดยทำการประเมินควบคู่กันไปได้ อย่างราบรื่น

1.4 การประเมินพัฒนาการของเด็กจะต้องทำอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน การเลือกวิธีการประเมิน และการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เหมาะสมกับ วัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะประเมิน และสอดคล้องกับพัฒนาการเด็ก เช่น การประเมิน ความพร้อมทางด้านคณิตศาสตร์ ต้องเลือกใช้แบบทดสอบที่ไม่เน้นคำนวณโหวหรือใช้ คัพที่ยากเกินระดับความสามารถของเด็กจนทำให้ไม่เข้าใจว่าจะให้คำนวณอะไร เน้นที่ ความก้าวหน้าของเด็ก ในการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ ครูควรบันทึกสิ่งที่เด็ก สามารถทำได้ เพื่อเป็นการประเมินความก้าวหน้าของเด็ก ไม่ควรมุ่งสังเกตสิ่งที่เด็กยังไม่ สามารถทำได้ การทราบสิ่งที่เด็กทำได้จะช่วยทำให้ครูสามารถแนะนำ สนับสนุนให้เด็กก้าว ไปสู่พัฒนาการในขั้นที่สูงขึ้นได้ การเน้นที่ความก้าวหน้าของเด็กนี้ถือเป็นการวินิจฉัยและ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี

1.5 การประเมินพัฒนาการเด็กจะเป็นการประเมินตามสภาพจริง และเป็นรายบุคคล ซึ่งผลการประเมินนี้ถือเป็นความลับ ครู/ผู้เลี้ยงดูเด็ก ไม่ควรเปิดเผย ข้อมูลแก่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสำหรับเด็ก ให้ความ สนใจทั้งกระบวนการและผลผลิต ขณะที่เด็กร่วมกิจกรรมครูควรให้ความสนใจกับ กระบวนการในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น ขณะที่เด็กกำลังลงชื่อมาโรงเรียน เมื่อครูสังเกต กระบวนการทำงานของเด็ก จะพบว่าเด็กบางคนใช้วิธีคัดลอกชื่อของตนโดยมองจากชื่อที่ ปักที่เสื้อ ทำให้ผลงานการเขียนมีลักษณะกลับหัว บางคนอาจเขียนได้อย่างคล่องแคล่วจาก ความจำของตนเองโดยที่ผลผลิตมีลักษณะใกล้เคียงกับคนที่เขียนโดยการคัดลอกจากแบบ ที่ครูเตรียมไว้ หากไม่สังเกตกระบวนการย่อมทำให้ครูไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเด็กได้ อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามครูควรให้ความสนใจและควรตรวจสอบทั้งกระบวนการและ ผลผลิตควบคู่กันไป

1.6 ประเมินจากบริบทที่หลากหลาย ครูจำเป็นต้องประเมิน พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กจากบริบทที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ตรง ตามสภาพจริงของเด็ก การด่วนสรุปจากบริบทใดบริบทหนึ่งอาจทำให้ไม่ได้ผลการประเมิน ที่แท้จริง เนื่องจากเด็กอาจจะทำกิจกรรมในบริบทหนึ่งได้ดีกว่าอีกบริบทก็ได้ การเลือก

พฤติกรรมที่จะประเมิน ให้พิจารณาวัตถุประสงค์ของการประเมิน ยกตัวอย่างเช่น ถ้าผู้เลี้ยงดูเด็กมีวัตถุประสงค์จะศึกษาพฤติกรรมด้านสังคมส่วนใหญ่ที่เกิดแก่เด็กวัย 3 ขวบ ผู้เลี้ยงดูเด็กก็ต้องจัดทำรายการพฤติกรรมโดยทั่วไปที่เกิดแก่เด็กในแต่ละคน แล้วนำมาสังเกตกลุ่มเด็กที่ดูแลอยู่ เป็นการสังเกตพฤติกรรมหลายๆ อย่างพร้อมกัน หลังจากที่พบว่าเด็กส่วนใหญ่ในวัยนี้มีพฤติกรรมที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ยึดถือของผู้อื่นเป็นของตนเอง จากข้อมูลการประเมินครั้งนี้ ผู้เลี้ยงดูเด็กสามารถใช้ข้อมูล/ผลการประเมินนี้เพื่อแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและเฝ้าติดตามประเมินพฤติกรรมด้านการยึดของตนเองเป็นศูนย์กลางแต่เพียงพฤติกรรมเดียวต่อไปอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง และการใช้เครื่องมือเพื่อพัฒนาการเด็กจะไม่ใช้แบบทดสอบเพื่อวัดผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนสำหรับการเลื่อนชั้นในเด็กระดับก่อนประถมศึกษา

1.7 ประเมินเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ครูต้องเฝ้าสังเกตเด็กแต่ละคน เพื่อให้รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินเป็นรายบุคคลนอกจากจะทำให้ครูทราบความก้าวหน้าของเด็กแล้ว ยังช่วยให้ครูทราบความสนใจ ทัศนคติ ความคิด ฯลฯ เกี่ยวกับเด็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนการช่วยเหลือสนับสนุนเด็กได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย ในการเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กในวัยเดียวกัน จะต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน เช่น ใช้แบบทดสอบที่มีความยากง่ายระดับเดียวกัน เป็นต้น

1.8 ให้เด็กมีโอกาสประเมินตนเอง เด็กควรได้รับการกระตุ้นให้คิดไตร่ตรองเพื่อประเมินความก้าวหน้าของตนเอง การที่เด็กมีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้าของตนเอง จะช่วยให้เด็กภูมิใจ และเกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองต่อไป โดยครูอาจนำแฟ้มสะสมงานของเด็กมาใช้ในการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและการตีความหรือการสรุปผลการประเมินต้องมีความเป็นปรนัย คือ แปลผลตามข้อมูลที่ปรากฏ และถ้าเป็นไปได้ควรมีผู้ประเมินมากกว่า 1 คน

สรุปได้ว่า การประเมินผลการศึกษาปฐมวัยเป็นการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความสามารถของเด็กในด้านต่างๆ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง แล้วนำมาเรียบเรียงอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับเด็กหรือการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก

2. คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปีมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัยความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัย หรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 – 5 ปี เพื่อนำไป พิจารณาการจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่า เกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่า เด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ผู้ช่วยเหลือ และแก้ไขได้ทันท่วงทีคุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็ก มีดังนี้

1. เด็กอายุ 3 – 5 ปี

1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

- 1.1.1 กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
- 1.1.2 รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
- 1.1.3 เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
- 1.1.4 เขียนรูปวงกลมตามแบบได้
- 1.1.5 ใช้กรรไกรมือเดียวได้
- 1.1.6 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
- 1.1.7 แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
- 1.1.8 ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
- 1.1.9 กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง

1.2 พัฒนาการด้านสังคม

- 1.2.1 รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
- 1.2.2 ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่าง

คนต่างเล่น)

1.2.3 เล่นสมมุติได้

1.2.4 รู้จักรอคอย

1.3. พัฒนาการด้านสติปัญญา

- 1.3.1 สำรวจสิ่งต่างๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
- 1.3.2 บอกชื่อของตนเองได้
- 1.3.3 ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
- 1.3.4 สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ได้
- 1.3.5 สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
- 1.3.6 ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดง
- 1.3.7 รู้จักใช้คำถาม อะไร
- 1.3.8 สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
- 1.3.9 อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

ท่าทางเลียนแบบได้

2. เด็กอายุ 4 ปี

2.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

และผู้อื่น

- 2.1.1 กระโดดขาเดียวอยู่กับที่ได้
- 2.1.2 รับลูกบอลได้ด้วยมือทั้งสอง
- 2.1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้
- 2.1.4 เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบๆ ได้
- 2.1.5 ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- 2.1.6 กระทบกระเด้งไม่ชอบอยู่เฉย
- 2.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - 2.2.1 แสดงออกทางอารมณ์เหมาะสมกับบางสถานการณ์
 - 2.2.2 เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเอง
 - 2.2.3 ชอบทำทนายผู้ใหญ่
 - 2.2.4 ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ
- 2.3 พัฒนาการด้านสังคม
 - 2.3.1 แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
 - 2.3.2 เล่นร่วมกับคนอื่นได้
 - 2.3.3 รอคอยตามลำดับก่อน - หลัง
 - 2.3.4 แบ่งของให้คนอื่น
 - 2.3.5 เก็บของเล่นเข้าที่ได้
- 2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 2.4.1 จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้
 - 2.4.2 บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
 - 2.4.3 พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองหลังจากได้รับคำแนะนำ
 - 2.4.4 สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
 - 2.4.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียด
 - 2.4.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม

เพิ่มขึ้น

3. เด็กอายุ 5 ปี

- 3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 3.1.1 กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
 - 3.1.2 รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง

- 3.1.3 เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- 3.1.4 เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
- 3.1.5 ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
- 3.1.6 ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้า
- 3.1.7 ยึดตัว คล่องแคล่ว

3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

- 3.2.1 แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่าง

เหมาะสม

- 3.2.2 ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น
- 3.2.3 ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง
- 3.2.4 พัฒนาการด้านสังคม
- 3.2.5 ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- 3.2.6 เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- 3.2.7 พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
- 3.2.8 รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
- 3.2.9 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

3.3 พัฒนาการด้านสติปัญญา

- 3.3.1 บอกความแตกต่างของ กลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่ สิ่งของได้

- 3.3.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- 3.3.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 3.3.4 สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้
- 3.3.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียด

เพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

- 3.3.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม อย่างไร
- 3.3.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- 3.3.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20

ระยะเวลาเรียน

ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1-3 ปีการศึกษา

โดยประมาณทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้กับเด็ก เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้สาระการเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการและคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่เน้นเนื้อหาการท่องจำ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะ หรือกระบวนการจำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญ และจำเป็นสำหรับเด็ก เช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยผู้สอน หรือผู้จัดการศึกษา อาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการ หรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญา และหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยสาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประสพการณ์สำคัญประสพการณ์สำคัญ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาการเด็กทางด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัวรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสพการณ์สำคัญ มีดังนี้

- 1.1 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายได้แก่
 - 1.1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่
 - 1.1.1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหว
 - 1.1.1.2 การเคลื่อนไหวพร้อมกับวัสดุอุปกรณ์
 - 1.1.1.3 การเล่นเครื่องเล่นสนาม
 - 1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก
 - 1.1.2.1 การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส
 - 1.1.2.2 การเขียนภาพและการเล่นกับสี

เคลื่อนที่

- 1.1.2.3 การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ด้วยดินเหนียว
ดินน้ำมัน แห้งไม้ เศษวัสดุ ฯลฯ
- 1.1.2.4 การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน
- 1.1.3 การรักษาสุขภาพ- การปฏิบัติตนตามสุขภาพอนามัย
- 1.1.4 การรักษาความปลอดภัย- การรักษาความปลอดภัย
ของตนเองและผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน
- 1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์
และจิตใจ
- 1.2.1 ดนตรี
- 1.2.1.1 การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี
- 1.2.1.2 การเล่นเครื่องดนตรีง่ายๆ เช่น เครื่องดนตรี
ประเภทเคาะ ประเภทตี
- 1.2.2 สุนทรียภาพ
- 1.2.2.1 การชื่นชมสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
- 1.2.2.2 การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลก
ขำขันและเรื่องราว/เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่างๆ
- 1.2.3 การเล่น
- 1.2.3.1 การเล่นอิสระ
- 1.2.3.2 การเล่นรายบุคคล การเล่นเป็นกลุ่ม
- 1.2.3.3 การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน
- 1.2.4 คุณธรรม จริยธรรม การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา
ที่นับถือ
- 1.3 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่
การเรียนรู้ทางสังคม
- 1.3.1 การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง
- 1.3.2 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 1.3.3 การวางแผน ตัดสินใจเลือก ลงมือปฏิบัติ
- 1.3.4 การมีโอกาสได้รับความรู้สึก ความสนใจ และความ
ต้องการของตนเองและผู้อื่น

- ของผู้อื่น
- 1.3.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็น
- 1.3.6 การแก้ปัญหาการเล่น
- 1.3.7 การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่
- เป็นไทย
- 1.4 ประสพการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา
- ได้แก่
- 1.4.1 การคิด
- 1.4.1.1 การรู้จักสิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรสและดมกลิ่น
- 1.4.1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่างๆ
- 1.4.1.3 การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่างๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง
- 1.4.1.4 การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน
- 1.4.1.5 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุต่างๆ
- 1.4.2 การใช้ภาษา
- 1.4.2.1 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
- 1.4.2.2 การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
- 1.4.2.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของเหตุการณ์และความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
- 1.4.2.4 การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน
- 1.4.2.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กเขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง
- 1.4.2.6 การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็กอ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทานเรื่องราวที่สนใจ
- 1.4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ

สิ่งต่างๆ

1.4.3.1 การสำรวจและอธิบายความเหมือนความต่างของ

1.4.3.2 การจับคู่ การจำแนก และการจัดกลุ่ม

1.4.3.3 การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/สั้น ขรุขระ/เรียบ ฯลฯ

1.4.3.4 การเรียงลำดับสิ่งต่างๆ

1.4.3.5 การคาดคะเนสิ่งต่างๆ

1.4.3.6 การตั้งสมมติฐาน

1.4.3.7 การทดลองสิ่งต่างๆ

1.4.3.8 การสืบค้นข้อมูล

1.4.3.9 การใช้หรืออธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการที่

หลากหลาย

1.4.4 จำนวน

1.4.4.1 การเปรียบเทียบจำนวนมากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน

1.4.4.2 การนับสิ่งต่างๆ

1.4.4.3 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง

1.4.4.4 การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนปริมาณ

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ระยะ)

1.4.5.1 การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและ

การเทออก

1.4.5.2 การสังเกตสิ่งต่างๆ และสถานที่จากมุมมองที่

ต่างๆ กัน

1.4.5.3 การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่างๆ

ที่สัมพันธ์กัน

1.4.5.4 การอธิบายในเรื่องทิศทางการเคลื่อนที่ของคนและ

สิ่งต่างๆ

1.4.5.5 การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด

ภาพถ่าย และรูปภาพ

1.4.6 เวลา

1.4.6.1 การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ

1.4.6.2 การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น

เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้

1.4.6.3 การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ

1.4.6.4 การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของเด็กปฐมวัยให้เป็นที่ไปตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีร่างกายเจริญเติบโตตามวัย กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน สุขภาพจิตดี มีความสุข และมีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดั่งาม

3. ความพึงพอใจของคุณ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2549) ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกหลังการซื้อ หรือรับ บริการของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบระหว่างการรับรู้ต่อการปฏิบัติงานของผู้ให้บริการหรือประสิทธิภาพของสินค้ากับการให้บริการที่เขาคาดหวัง โดยถ้าผลที่ได้รับจากสินค้าหรือต่ำกว่าที่คาดหวังของลูกค้า ทำให้ลูกค้าเกิดความไม่พึงพอใจ แต่ระดับของผลที่ได้กับจากสินค้าหรือบริการตรงกับความคาดหวังของลูกค้าที่ตั้งไว้ก็จะทำให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ

กชกร เป้าสุวรรณ และคณะ (2550) ความพึงพอใจ หมายถึง สิ่งที่ดีควรจะเป็นไปตามความต้องการ ความพึงพอใจเป็นผลของการแสดงออกของทัศนคติของบุคคลอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นความรู้สึกเอนเอียงของจิตใจที่มีประสบการณ์ ที่มนุษย์เราได้รับอาจจะมากหรือน้อยก็ได้และเป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ แต่ก็เมื่อใดสิ่งนั้น สามารถตอบสนองความต้องการหรือทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกบวกเป็นความรู้สึกที่พึงพอใจ แต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งนั้นสร้างความรู้สึกผิดหวัง ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางลบเป็นความรู้สึกไม่พึงพอใจ

สรชัย พิศาลบุตร (2550) ความพึงพอใจของลูกค้าหรือผู้ใช้บริการ หมายถึง การที่ลูกค้าหรือผู้ใช้บริการได้กับสิ่งที่ต้องการแต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่ผู้ให้บริการสามารถจัด หาบริการให้ได้ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดีงาม

สรุป ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีที่มีต่อนักเรียน ต่อเพื่อนร่วมงาน ฯลฯ ความพึงพอใจเป็นผลของการแสดงออกของทัศนคติของบุคคล เกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจมีความหมายเกี่ยวพันกับการบริการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้รับบริการและผู้ให้บริการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในสถานการณ์การบริการให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

Michael Beer (1965, อ้างถึงใน สมหมาย เปียถนอม, 2551)

ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นทัศนคติของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 1) V มาจากคำว่า Valance หมายถึง ความพึงพอใจ 2) I มาจากคำว่า Instrumentality หมายถึง สื่อเครื่องมือวิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ และ 3) E มาจากคำว่า Expectancy หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้นๆ ซึ่งบุคคลมีความต้องการและมีความคาดหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้นจึงต้องกระทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามที่ ตั้งความหวัง

Kotler and Armstrong (2002) รายงานว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีสิ่งจูงใจ (motive) หรือแรงขับเคลื่อน (drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ความต้องการบางอย่างเป็นความต้องการทางชีววิทยา (biological) เกิดขึ้นจากสภาวะตั้งเครียด เช่น ความหิวกระหายหรือความลำบากบางอย่าง เป็นความต้องการทางจิตวิทยา (psychological) เกิดจากความต้องการการยอมรับ (recognition) การยกย่อง (esteem) หรือการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (belonging) ความต้องการส่วนใหญ่อาจไม่มากพอที่จะจูงใจให้บุคคลกระทำในช่วงเวลานั้น ความต้องการกลายเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอจนเกิดความตั้งเครียด โดยทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมากที่สุดมี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ และทฤษฎีของซิกมันด์ ฟรอยด์

1. ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's theory motivation)

อับราฮัม มาสโลว์ (A.H.Maslow) ค้นหาริธีที่จะอธิบายว่าทำไมคนจึงถูกผลักดันโดยความต้องการบางอย่าง ณ เวลาหนึ่ง ทำไมคนหนึ่งจึงทุ่มเทเวลาและพลังงานอย่างมากเพื่อให้ได้มาซึ่งความปลอดภัยของตนเองแต่อีกคนหนึ่งกลับทำสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้ได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น คำตอบของมาสโลว์ คือ ความต้องการ

ของมนุษย์จะถูกเรียงตามลำดับจากสิ่งที่กดดันมากที่สุดไปถึงน้อยที่สุด ทฤษฎีของมาสโลว์ ได้จัดลำดับความต้องการตามความสำคัญ คือ

1.1 ความต้องการทางกาย (physiological needs)

เป็นความต้องการพื้นฐาน คือ อาหาร ที่พัก อากาศ ยารักษาโรค

1.2 ความต้องการความปลอดภัย (safety needs)

เป็นความต้องการที่เหนือกว่า ความต้องการเพื่อความอยู่รอด เป็นความต้องการในด้านความปลอดภัยจากอันตราย

1.3 ความต้องการทางสังคม (social needs)

เป็นการต้องการการยอมรับจากเพื่อน

1.4 ความต้องการการยกย่อง (esteem needs)

เป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว ความนับถือและสถานะทางสังคม

1.5 ความต้องการให้ตนประสบความสำเร็จ (self –

actualization needs) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ความต้องการทำทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างได้สำเร็จ

บุคคลพยายามที่สร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดเป็นอันดับแรกก่อนเมื่อความต้องการนั้นได้รับความพึงพอใจ ความต้องการนั้นก็จะหมดลงและเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลพยายามสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการที่สำคัญที่สุดลำดับต่อไป ตัวอย่าง เช่น คนที่หิวตอยาก (ความต้องการทางกาย) จะไม่สนใจต้องงานศิลปะชั้นล่าสุด (ความต้องการสูงสุด) หรือไม่ต้องการยกย่องจากผู้อื่น หรือไม่ต้องการแม้แต่อากาศที่บริสุทธิ์ (ความปลอดภัย) แต่เมื่อความต้องการแต่ละขั้นได้รับความพึงพอใจแล้วก็จะมีความต้องการในขั้นลำดับต่อไป

2. ทฤษฎีแรงจูงใจของฟรอยด์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (S. M. Freud) ตั้งสมมุติฐานว่าบุคคลมักไม่รู้ตัวมากนักว่าพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรม ฟรอยด์พบว่าบุคคลเพิ่มและควบคุมสิ่งเร้าหลายอย่าง สิ่งเร้าเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมอย่างสิ้นเชิง บุคคลจึงมีความฝัน พูดคำที่ไม่ตั้งใจพูด มีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผลและมีพฤติกรรมหลอกหลอนหรือเกิดอาการวิตกกังวลอย่างมาก

4. ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ต่อการศึกษาปฐมวัย

อัญชลี ไสยวรรณ (เอกสารประกอบการบรรยาย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552)

เด็กปฐมวัย เด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตั้งแต่ในครรภ์มารดา จนถึงอายุ 6 ปีเด็กได้รับการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน คือ พัฒนาการทางสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม คุณธรรมจริยธรรม เรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เน้นสิทธิเด็กเพื่อให้เด็กได้รับการดูแลช่วยเหลือ ได้รับการปกป้องคุ้มครองความปลอดภัยทั้งกายและจิตใจ ส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ พ่อแม่และครอบครัวมีส่วนร่วมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปีที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลจากสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กจะต้องมีความรู้ทางการศึกษาปฐมวัย สอนเด็กอายุ 3 – 5 ปีที่ได้รับการพัฒนาจากสถานศึกษา/ศูนย์พัฒนาเด็กกำหนดให้ผู้ทำหน้าที่ดูแลและให้การศึกษแก่เด็กต้องมีความเป็นมืออาชีพและมีความรู้ทางการศึกษาปฐมวัย เด็กดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ ได้รับบริการที่มีคุณภาพด้านสุขภาพทางกายและจิตใจ อย่างสม่ำเสมอ ได้รับการแก้ปัญหาขอปกครองอย่างถูกต้องและทันต่อสถานการณ์

ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม(ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) ได้รับความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการอบรมดูแล จัดประสบการณ์และจัดสภาพแวดล้อมในเด็กอย่างเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ โดยสามารถเข้าถึงความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ นิตยสาร ไปสเตอร์ แผ่นพับ รายการวิทยุโทรทัศน์ Website โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการให้การศึกษาแก่พ่อแม่และผู้ปกครองในรูปแบบ การประชุมกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก กิจกรรมสัมพันธ์บ้านกับโรงเรียน แผ่นพับและจัดกิจกรรมแนะนำความรู้ทางการศึกษาปฐมวัยแก่ผู้ปกครองชุมชนและสังคม ส่งเสริมให้ผู้ปกครองร่วมประเมินผลพัฒนาการเด็ก ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานพัฒนาเด็กและโรงเรียนระดับปฐมวัยมีชมรมหรือสมาคมผู้ปกครองร่วมมือกับโรงเรียนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็ก นอกจากนี้สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิ เฝ้าระวังและรวมพัฒนาเด็กโดยวิธีเผยแพร่ความรู้และทักษะในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก กระตุ้นในสังคมเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก

ครูปฐมวัยจำนวนร้อยละ 100 มีความรู้ทางการศึกษาปฐมวัย หรือสำเร็จการศึกษาทางการศึกษาปฐมวัยและได้รับการอบรม/สัมมนาพัฒนาตนเอง 2 ครั้ง ผู้ทำงานในสถานศึกษาต้องมีใบประกอบวิชาชีพครู มีคุณสมบัติความเป็นนักวิจัย/ครูนักวิจัย มีชมรม/สมาคมสำหรับครูปฐมวัย มีศูนย์การเรียนรู้ทางการศึกษาปฐมวัยให้บริการวิชาการได้ตลอดเวลา ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนได้ทันทีโดยรวดเร็วจากครู

แบบเดิมกับแนวทางใหม่ผู้สอนต้องเข้าใจว่าแนวคิดทางการศึกษาปฐมวัยเกิดจากการบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของเขาด้วยกัน ครูมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาปฐมวัยที่สามารถสร้างพลังการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน กลุ่มแนวคิดที่นำเสนอในที่นี้มีความเห็นที่ชัดเจนและชี้ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ 4 ประการคือ หลักการเรียนรู้บทบาทของครูบทบาทเด็ก

การเรียนรู้ในแนวใหม่ต่างจากการสอนแบบเดิมที่เน้นการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ครูสอนหรือถ่ายทอดให้เด็กปฐมวัยโดยตรง แนวทางใหม่เน้นให้เด็กที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ พัฒนาการกระบวนการคิดและทักษะการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกทางสร้างสรรค์ การปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่นและมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองสูง พัฒนาทักษะทางสังคมและเด็กอายุ 4 ปีขึ้นไปได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ แนวคิดใหม่ปรับเปลี่ยนมโนคติ ทักษะคิดและแนวปฏิบัติในเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนการสอน ได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ มาสนับสนุนและชี้แนะแนวการสอนที่จะส่งผลดีต่อการพัฒนาเด็กตามที่เรตองการ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีลักษณะเฉพาะตัวและจำเป็นต้องเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย การส่งเสริมศักยภาพของเด็กโดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ และการรับความรู้ให้ผลต่างกัน ผลจากการให้เด็กเรียนรู้จากการสร้างองค์ความรู้เป็นการสร้างพลังการเรียนรู้ที่แท้จริงอันจะนำไปสู่การศึกษาที่ช่วยให้เด็กเป็นคนเก่ง คนดีมีความสุข พัฒนาการจัดการเรียนรูบบนพื้นฐานการวิจัย จัดการศึกษาให้เด็กได้รับการพัฒนารอบด้านอย่างสมดุล เต็มตามศักยภาพสนับสนุนการบูรณาการทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนการนำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องไปใช้จริง ครูควรใช้แนวคิดในการจัดการ เรียนรู้โดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง

การจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเขาด้วยกัน เช่น ทฤษฎีการพัฒนาทางจิตและสังคม (Psychosocial Stages) ของ Erikson ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของ Piaget ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม (Social Cognitive Theory) ของ Bandura ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ที่ว่าด้วยความต้องการจำเป็นของมนุษย์ (Theory of Human Motivation) ของ Maslow และการพัฒนาเหตุผลเชิงคุณธรรม (Stages of Moral Reasoning) ของ Kohlberg เป็นต้น กำหนดกรอบของหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับวัยของเด็กสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาปฐมวัยของประเทศ การจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้น่าพึงถึงความสนใจของเด็กและตอบสนองความต้องการของเด็ก ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กวัยบุคคล และรายกลุ่ม (Developmentally Appropriate Curriculum) ใช้วิธีประเมินผล

การเรียนรู้ตามสภาพจริง (authentic assessment) และใช้ระบบสะท้อนข้อมูลการสอนจากการสังเกตบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กเพื่อการและการจัดสภาพการเรียนรู้วางแผนการสอนในครั้ง นำนวัตกรรมใหม่ๆ หรือสร้างนวัตกรรมใหม่ด้านการจัดการเรียนรู้มาพัฒนาเด็กอย่างเหมาะสม

การบริหารจัดการทางการศึกษาปฐมวัย โรงเรียน/ศูนย์จะต้องพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา หรือเป็นการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ วิธีการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างก้าวกระโดดคือการเทียบเคียงสมรรถนะเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศจากโรงเรียนที่จัดการศึกษาปฐมวัยอื่นๆ ภายใต้กฎกติกาสากลทางการศึกษา

จากประสบการณ์ตรงของโรงเรียนอื่นๆ แล่นำมาประยุกต์ให้เหมาะสม จะช่วยประหยัดเวลาและลดการลองผิดลองถูก การเรียนรู้จากแชมป์จึงเป็นเส้นทางลัดสู่ความเป็นเลิศอย่างก้าวกระโดด การศึกษาปฐมวัยในอนาคตให้ความสำคัญในการพัฒนาสมองเพราะวัยนี้สมองมนุษย์จะพัฒนาไปถึง 70 % ต้องจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็กโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เด็กได้ลงมือกระทำและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดูแลด้านสุขอนามัยและโภชนาการเหมาะสม เด็กจึงจะพัฒนาเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัยแสดงประสิทธิผลและประสิทธิภาพอย่างชัดเจนในด้าน การพัฒนาเด็ก การมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้าใจทางการศึกษาปฐมวัยแก่ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม การปรับเปลี่ยนบทบาทครูปฐมวัยและการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและมีคุณสมบัติความเป็นครูนักวิจัย การจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็กสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาปฐมวัยของประเทศ การจัดการเรียนรู้แนวทางใหม่อยู่บนฐานแนวคิดและทฤษฎีเน้นให้เด็กที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำ พัฒนากระบวนการคิดและทักษะการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกทางสร้างสรรค์การปรับตัวได้ดีมีความเชื่อมั่นและมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองสูง พัฒนาทักษะทางสังคม ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยทฤษฎีพหุปัญญา พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา หรือเป็นการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศด้วยวิธีการพัฒนาการศึกษาปฐมวัยอย่างก้าวกระโดดคือการเทียบเคียงสมรรถนะ เป็นรูปแบบหนึ่งที่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วยตัวแปร การประเมินผลการศึกษาเด็กปฐมวัย คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย และความพึงพอใจของครู

ตอนที่ 2 ปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ซึ่งมีนักวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ชงชัย สันติวงษ์ (2539) ได้นำเสนอเกี่ยวกับสมรรถนะขององค์การว่าเป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเขาได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารองค์การให้มีประสิทธิผลเป็น 4 องค์ประกอบ คือ 1) ลักษณะขององค์การ ได้แก่ โครงสร้างและเทคโนโลยี 2) ลักษณะสภาพแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสภาวะเศรษฐกิจและการตลาด 3) ลักษณะของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ ได้แก่ ระดับงานที่ปฏิบัติและความผูกพันเกี่ยวข้องกับงาน 4) นโยบายและการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
2. วรเดช จันทนคร (2539) ได้นำเสนอเกี่ยวกับ สมรรถนะขององค์การ เนื่องจากมีความเชื่อว่าความสำเร็จในการนำนโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับองค์การที่รับผิดชอบนั้นๆ ว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความต้องการได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้จะต้องอาศัยสมรรถนะขององค์การด้านการจัดการใน ส่วนต่างๆ คือ โครงสร้างที่เหมาะสม บุคลากรมีความรู้ความสามารถทั้งด้านการบริหารและเทคนิคอย่างเพียงพอ มีความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้และงบประมาณ
3. อารุง จันทวานิช (2545) ได้นำเสนอปัจจัยที่เป็นองค์กำหนดความเป็นโรงเรียนคุณภาพที่สำคัญปัจจัยหนึ่งคือ ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล คือ ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ โดยมีปัจจัยหลักความสำเร็จดังนี้
 - 1) ครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู 2) ครูประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู 3) ครูได้รับการพัฒนาตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ 4) ครูครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีภาระงานเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้เกี่ยวกับครูและผู้บริหารโรงเรียน เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

4. กระทรวงศึกษาธิการ (2546) หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย โดยครูต้องศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาของการจัดการศึกษาปฐมวัย มีการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการจัดการศึกษาปฐมวัยมีองค์ประกอบ 1) อัตราส่วนของครูผู้สอนกับเด็ก 2) ขนาดของชั้นเรียน 3) การศึกษา และประสบการณ์ของครู และผู้ดูแลเด็ก และต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานของการพัฒนาเด็ก โดยการเรียนรู้ของเด็กถือเป็นสิ่งสำคัญที่เพราะในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงตัวเด็ก ของการพัฒนาเด็ก การเรียนการสอน และทฤษฎีทางการศึกษา ต่างๆ และครูผู้สอนต้องยึดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

5. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549) ได้นำเสนอโรงเรียนที่ประสิทธิผล ดังนี้ 1) ครูมีวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี และมีครูพอเพียง 2. ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นเด็กเป็นสำคัญ 3. ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา

6. สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2551, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยทางการบริหาร ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาโรงเรียน ประกอบด้วย 1) สมรรถนะขององค์การ 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) กระบวนการเรียนรู้ 4) บรรยากาศของโรงเรียน

7. สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยสหรัฐอเมริกา (National Association for the Education of Young Children หรือ NAEYC อ้างถึงใน Gordon & Williams-Browne pp. 33-34) ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพไว้ดังต่อไปนี้ 1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในชั้นเรียน การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพควรส่งเสริมให้ปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจในตนเอง และบุคคลรอบข้าง 2) หลักสูตร การเรียนการสอนควรส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริงในชั้นเรียน โดยผ่านการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความสนใจ และประสบการณ์เดิมของเด็ก 3) การติดต่อกับสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง พ่อแม่ ผู้ปกครองถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในชีวิตของเด็ก โรงเรียนจึงควรส่งเสริม และกระตุ้นให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

4) บุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัยควรผ่านการอบรมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการศึกษาปฐมวัย รวมถึงต้องเป็นผู้ที่ตระหนักในความต้องการของเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากคุณภาพและความสามารถของบุคลากรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาปฐมวัย 5) การให้ความสำคัญกับโครงสร้างของระบบการบริหารบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า ความต้องการและความสนใจของเด็กจะครอบคลุมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่จะได้รับการตอบสนอง 6) การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารงาน การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพรวมถึงการติดต่อ สื่อสารที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเงิน รวมถึงต้องให้ความสำคัญใส่ใจต่อความต้องการ และการทำงานของบุคลากรการปกครอง 7) การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจวัตรประจำวันและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ 8) การดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยของเด็กและผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพจำเป็นต้องคำนึงถึงการป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บและอุบัติเหตุอันอาจเกิดขึ้น รวมถึงต้องให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับความปลอดภัย และการดูแลสุขภาพของตนเอง 9) โภชนาการที่ดี การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพควรคำนึงถึงหลักโภชนาการที่ดี กล่าวคือ เด็กจำเป็นต้องได้รับสารอาหารที่พอเพียงและมีคุณค่า รวมถึงต้องถึงมีสุขนิสัยในการรับประทานอาหารที่ดี 10) การประเมินผลที่เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัย การประเมินผลควรมุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยในการตอบสนองความต้องการของเด็กและผู้ปกครอง

8. Gardner (1983) กล่าวว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถหรือความฉลาดที่แตกต่างกัน ครูจึงจำเป็นต้องจัดประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการและการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของเด็ก การจัดการเรียนการสอนไม่ใช่การเลือกกระหว่างของสองสิ่ง อาทิ ระหว่างกิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม หรือครูเป็นผู้ริเริ่ม เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนเป็นการพยายามหาความสมดุลระหว่างสิ่งต่างๆ รวมถึงต้องถึงประสบการณ์ของครู หรือสิ่งที่ครูให้คุณค่า และบรรยากาศในห้องเรียน

9. Wendel (2000, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2555, หน้า 176) ได้กล่าวถึงโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่เหมาะสม 2) ครูมีความสัมพันธ์กัน การสอนที่มีรูปแบบเดียวกันพอใช้ได้ 3) นักเรียนมีระเบียบ วินัย

มีความรับผิดชอบ

10. Calman (2010, อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2555, หน้า 177) ได้สรุปเกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ดังนี้ 1) ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล และมีความเข้มแข็ง 2) ให้ความสำคัญกับการสอนและการเรียนรู้ 3) สร้างบรรยากาศในโรงเรียนเชิงบวก 4) มีการสร้างความคาดหวังสูง 5) ใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนติดตามความก้าวหน้า 6) มีกระบวนการสอนที่มีประสิทธิผล 7) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วม 8) พัฒนาทักษะของบุคลากร

ตาราง 3 การสังเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

แหล่งข้อมูลปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล	ธงชัย สันติวงษ์ (2539)	วราเดช จันทราศร (2539)	อำรุง จันทวานิช (2545)	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	สมศ. (2549)	สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2551)	NAEYC	Gardner (1983)	Wendel (2000)	Calman (2010)	รวม
องค์ประกอบ											
1. สมรรถนะองค์การ	✓	✓	✓			✓				✓	5
2. ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู				✓	✓	✓			✓	✓	5
3. การจัดการเรียนรู้				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	7
4. บรรยากาศของโรงเรียน	✓	✓	✓			✓	✓			✓	6
5. ลักษณะคนในองค์การ	✓							✓			2
6. นโยบายการปฏิบัติ	✓										1
7. ความรู้ด้านการบริหาร		✓	✓								2
8. ครูรับการพัฒนา			✓				✓			✓	3
9. ครูตามเกณฑ์		✓	✓								2
10. เครื่องมือและงบประมาณ		✓	✓								2
11. ครูปฏิบัติตามจรรยาบรรณ			✓								1
12. บริหารงานที่มีประสิทธิภาพ							✓				1
13. ขนาดของชั้นเรียน				✓							1

ตาราง 3 (ต่อ)

แหล่งข้อมูลปัจจัยเชิงสาเหตุของ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มี ประสิทธิผล	ธงชัย สันติวงษ์ (2539)	วราเดช จันทราทร (2539)	อำนาจ จันทวานิช (2545)	กระทรวงศึกษาธิการ (2546)	สมศ. (2549)	สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2551)	NAEYC	Gardner (1983)	Wendel (2000)	Calman (2010)	รวม
องค์ประกอบ											
14. มีปฏิสัมพันธ์							√				1
15. การประเมินผลที่เป็นระบบ							√				1
16. นักเรียนมีระเบียบวินัย									√		1

จากตาราง 3 การสังเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยเชิงสาเหตุการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล จำนวน 16 องค์ประกอบ แต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาจากความถี่ขององค์ประกอบที่นักวิจัยส่วนใหญ่เลือกเป็นองค์ประกอบหลักของปัจจัยเชิงสาเหตุการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล (ในที่นี้ คือ ความถี่ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป) พบว่า สามารถคัดสรรองค์ประกอบของปัจจัยเชิงสาเหตุการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ได้ 4 องค์ประกอบที่จะใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย (Conceptual framework) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 สมรรถนะองค์การ

องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 4 บรรยากาศของโรงเรียน

ปัจจัยเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) สมรรถนะองค์การ 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู 3) การจัดการเรียนรู้ 4) บรรยากาศของโรงเรียน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ปัจจัยที่ 1 สมรรถนะขององค์การ

สมรรถนะ (competency) เป็นปัจจัยในการทำงานที่เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่องค์การ โดยเฉพาะการเพิ่มขีดความสามารถในการ

บริหารทรัพยากรมนุษย์ เพราะสมรรถนะเป็นปัจจัยช่วยให้พัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อให้ส่งผลไปสู่การพัฒนาองค์กร ดังนั้น องค์กรต่างๆ จึงพยายามเอาสมรรถนะมาใช้เป็นปัจจัยในการบริหารองค์กรในด้านต่างๆ เช่น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนางานบริการ หรือการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นต้น (เทื่อน ทองแก้ว, 2549) ซึ่งแนวคิดของสมรรถนะดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล (excellent performer) ในองค์กรกับระดับทักษะ ความรู้ และความสามารถ (McClelland, 1973) ที่สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะส่วนบุคคล (personal competencies) สมรรถนะเฉพาะงาน (job competencies) สมรรถนะหลัก (core competencies) สมรรถนะในงาน (functional competencies) และสมรรถนะขององค์กร (organization competencies) ในกรณีสมรรถนะขององค์กรนั้นเป็นความสามารถเฉพาะ หรือศักยภาพเฉพาะขององค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ ในการดำเนินกิจการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น บริษัทเนชั่นแนล (ประเทศไทย) จำกัด เป็นบริษัทที่มีความสามารถในการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า หรือบริษัทฟอร์ด (มอเตอร์) จำกัด มีความสามารถในการผลิตรถยนต์ เป็นต้น หรือบริษัท ที โอ เอ (ประเทศไทย) จำกัด มีความสามารถในการผลิตสี เป็นต้น ดังนั้น สมรรถนะขององค์กรจึงเป็นปัจจัยทางการบริหารที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร (วรเดช จันทรศร, 2539 ; ธงชัย สันติวงษ์, 2539 ; เทื่อน ทองแก้ว, 2549 ; Preedy, 1993 ; Steers et al., 1985) ทั้งนี้ เนื่องจากสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเฉพาะบุคคลที่เป็นมูลเหตุของพฤติกรรมหรือผลการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลมาจากความรู้ความสามารถ ทักษะเฉพาะ วิธีการทำงาน บุคลิกภาพ ความสนใจ หลักการ ค่านิยมทัศนคติ ความเชื่อ และภาวะผู้นำหรือวิธีการทำงานของผู้นำ (Public Service Commission of Canada, 2006) ซึ่งในการกำหนดหรือสร้างโมเดลสมรรถนะ (competency model) สามารถกำหนดจากการนำวิสัยทัศน์ (vision) พันธกิจ (mission) ค่านิยม (values) และยุทธศาสตร์ (strategic) ขององค์กรมาเป็นแนวทางในการกำหนดสมรรถนะขององค์กร ดังที่ Actioninsight.com (2006) สรุปนิยามสมรรถนะขององค์กรไว้ว่า เป็นกลุ่มพฤติกรรมด้านสมรรถนะที่ชัดเจนสอดคล้องกันเสมือนผ้าทอลายปักที่แสดงถึงสมรรถนะที่ครอบคลุมถึงพันธกิจ ค่านิยม และความคาดหวังขององค์กร

ธงชัย สันติวงษ์ (2539) กล่าวว่าสมรรถนะขององค์กรเป็นปัจจัยทางการบริหารจัดการซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ อันเป็นมูลเหตุพื้นฐานสำคัญที่ผู้บริหารทุกคนต้องให้ความสนใจงานด้านการบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย คน (man) ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่

เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก เครื่องจักร (machine) เป็นวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดหามาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า เงินทุน (money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนและจัดทรัพยากรเพื่อเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปอย่างราบรื่น ส่วนวัสดุสิ่งของ (material) ถือว่าเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและคุณค่าสูงไม่ต่างจากปัจจัยอื่นเพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้ต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิตหรือสร้างบริการตลอดเวลา ในขณะที่ Public Service Commission of Canada (2006) สรุปว่าสมรรถนะขององค์การประกอบด้วย (1) การวางแผนงาน (planning the work) (2) การจัดการทรัพยากร (organizing resources) (3) การเผชิญกับภาวะวิกฤติ (dealing with crises) (4) การทำงานให้ลุล่วง (getting the job done) (5) การวัดความก้าวหน้า (measuring progress) และ(6) ความเสี่ยงภายใต้การวางแผน (taking calculated risks) สำหรับในองค์การที่เป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้น ตัวชี้วัดสมรรถนะขององค์การสามารถวัดได้จากการที่โรงเรียนมีการจัดการอาคารสถานที่ ภูมิทัศน์โดยรวมอย่างเป็นระบบและมีการดูแลบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ (ธงชัย สันติวงษ์, 2539 ; Preedy, 1993) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Steers et al. (1985) ที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับสมรรถนะขององค์การว่า เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเขาได้จำแนกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารองค์การให้มีประสิทธิผลเป็น 4 องค์ประกอบ คือ

- (1) ลักษณะขององค์การ ได้แก่ โครงสร้างและเทคโนโลยี
- (2) ลักษณะสภาพแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสถานะเศรษฐกิจและการตลาด
- (3) ลักษณะของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ ได้แก่ ระดับงานที่ปฏิบัติ

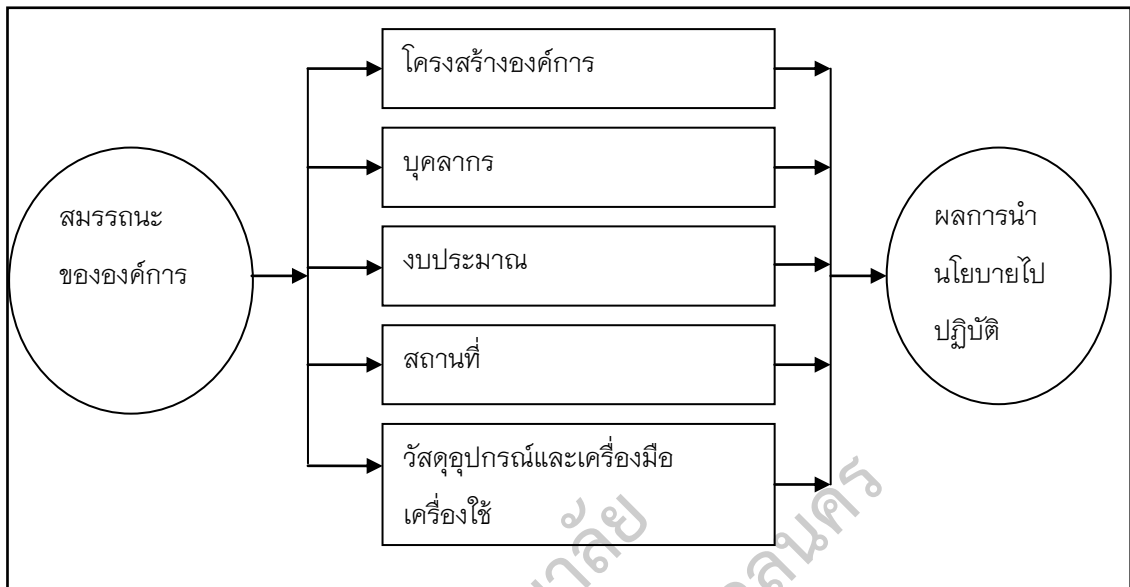
และความผูกพันเกี่ยวข้องกับงาน

- (4) นโยบายและการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วรเดช จันทรร (2539)

ที่นำเสนอโมเดลด้านการจัดการ (management model) ซึ่งโมเดลนี้ให้ความสนใจที่สมรรถนะขององค์การ เนื่องจากมีความเชื่อว่าความสำเร็จในการนํานโยบายหรือโครงการไปปฏิบัติย่อมขึ้นอยู่กับองค์การที่รับผิดชอบนั้นๆ ว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความคาดหวังได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้จะต้องอาศัยสมรรถนะขององค์การด้านการจัดการในส่วนต่างๆ คือ โครงสร้างที่เหมาะสม บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านการบริหารและเทคนิคอย่างเพียงพอ มีความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่

เครื่องมือเครื่องใช้และงบประมาณ ดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 โมเดลสมรรถนะขององค์การ

ที่มา : จรเดช จันทรศร (2539)

นอกจากนี้ กิตติ บุญนาค (2541) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการบริหารองค์การยุคใหม่ที่จะมีอิทธิพลต่อการแข่งขันว่าจะต้องมีองค์ประกอบเพื่อเพิ่มสมรรถนะขององค์การ ดังนี้

- (1) การลดขั้นตอนการทำงาน
- (2) โครงสร้างการจัดองค์การที่มีความคล่องตัว
- (3) การกระจายอำนาจจะต้องเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน
- (4) การสื่อสารที่ดีภายในองค์การ
- (5) การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้
- (6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสม
- (7) ระบบข้อมูลภายในและภายนอกองค์การต้องมีคุณภาพและทันเวลา

สรุปได้ว่า สมรรถนะขององค์การเป็นความสามารถเฉพาะในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ขององค์การให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย การจัดโครงสร้างที่เหมาะสม วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ ความรู้ความสามารถของ

บุคลากร การจัดทรัพยากรการเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหาร ดังรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบที่จะนำเสนอตามลำดับ ต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การบริหาร

การวางแผนเป็นกระบวนการกำหนดองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญเริ่มจากวิสัยทัศน์ (vision) พันธกิจ (mission) จุดหมาย (goal) และแผน (plan) ที่จะให้บรรลุจุดหมาย (goal attainment) โดยมีความสัมพันธ์กันในแง่ของความสอดคล้องและในแง่ของการส่งผลต่อความสำเร็จ ซึ่งในการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจนั้นถือเป็นขั้นตอนการจัดทำแผนระดับยุทธศาสตร์หรือระดับกลยุทธ์ (strategic plan) เป็นแผนระยะยาวประมาณ 3-5 ปี ซึ่งโดยหลักการแล้วเป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับสูงขององค์การที่ต้องอาศัยทักษะเชิงมโนทัศน์ (conceptual skill) ที่มองเห็นความมีประสิทธิภาพขององค์การโดยภาพรวม ซึ่งลักษณะของวิสัยทัศน์นั้นจะต้องเป็นวิสัยทัศน์ร่วม (share vision) ถูกทิศทาง (do the right) มีผลต่อการชี้นำทิศทางของโรงเรียน และจะต้องมีการสื่อสารวิสัยทัศน์ให้ผู้เกี่ยวข้องรับรู้ ตระหนักและเข้าใจ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548) สอดคล้องกับแนวคิดของ School District of Hillsborough County, Florida (2005) ที่ได้เสนอโมเดลโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพโดยรวม (The Whole School Effectiveness Model) ว่ามิติด้านความชัดเจนของวิสัยทัศน์และพันธกิจ (clearly stated vision and mission) เป็นอีกมิติหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความชัดเจนของกลยุทธ์การบริหาร ดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมายหรือผลสำเร็จของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ โดยวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนมีการติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง

2. การจัดโครงสร้างที่เหมาะสม

ในองค์การหนึ่งๆ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารองค์การหลายปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยด้านโครงสร้าง (structures) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์การ เนื่องจากเป็นวิธีการจัดเตรียมคนเพื่อที่จะให้สามารถทำงานต่างๆ ให้สำเร็จ โครงสร้างจะช่วยให้รู้ว่าตนอยู่ในตำแหน่งงานใด และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับงานอื่นอย่างไร ซึ่งลักษณะที่เป็นอยู่ในโครงสร้างจะเป็นลักษณะคล้ายกับการแบ่งหน้าที่ในครอบครัว ซึ่งมีการแบ่งขอบเขตของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ ระหว่างกันตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายต่างกันออกไป บทบาท

หน้าที่ของงาน การตัดสินใจในการทำงานในองค์การจะต้องมีการร่วมกันคิดและตัดสินใจ โครงสร้างองค์การควรเป็นไปตามความจำเป็นของสิ่งที่ต้องทำ (from follow function) เพื่อประสิทธิผลขององค์การและให้เหมาะสมกับบทบาท และหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานและงานที่ทำอยู่ในองค์การ (ธงชัย สันติวงษ์, 2538 ; เสาวณี ตรีพุทธรัตน์, 2547)

การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อความสะดวกและคล่องตัว การมอบหมายงานอย่างเป็นระบบ การติดต่อประสานงานทั้งแนวนอนและแนวตั้ง การปรับลดกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การมอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากร การบำรุงรักษา พัฒนาบุคลากร และการจัดระบบ พิจารณาความดีความชอบให้เหมาะสม

ดังนั้น การจัดโครงสร้างที่เหมาะสมจึงเป็นเรื่องของการจัดโครงสร้าง การบริหารเอื้อให้มีความร่วมมือในหมู่สมาชิก มีขั้นตอนการปฏิบัติงานไม่ซ้ำซ้อน สะดวก และคล่องตัว มีการมอบหมายงานได้ตรงกับความรู้ความสามารถของบุคลากร และมีกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติต่างๆ ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน

3. ความรู้ความสามารถของครู

ทรัพยากรบุคคลถือเป็นสินทรัพย์ที่ทรงคุณค่าขององค์การ ครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสำเร็จของการเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถ และการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้วิธีใหม่แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาบุคลากรตามลักษณะการปฏิบัติงานที่ดำเนินอยู่ในโรงเรียน (school – based professional development) ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทที่จะทำได้ตลอดเวลา (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2549) จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน คุณภาพของ อารุง จันทวานิช (2545) สรุปว่า ปัจจัยที่เป็นองค์กำหนดความเป็นโรงเรียน คุณภาพที่สำคัญปัจจัยหนึ่งคือ ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล คือ ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีอาชีพและจำนวนเพียงพอ โดยมีปัจจัยหลักความสำเร็จดังนี้ 1) ครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู 2) ครูประพฤติ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู 3) ครูได้รับการพัฒนาตรงตามความต้องการและสอดคล้องกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ 4) ครูครบตามเกณฑ์ที่กำหนดและมีภาระงานเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้เกี่ยวกับครูและผู้บริหารโรงเรียน เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน, 2549)

1. ครูมีวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ
หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดี และมีครูพอเพียง มีตัวชี้วัด ดังนี้
 - 1.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณ
ของวิชาชีพ
 - 1.2 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน
 - 1.3 มีความมุ่งมั่นและอุทิศตนในการสอนและพัฒนาผู้เด็ก
 - 1.4 มีการแสวงหาความรู้และเทคนิควิธีการใหม่ๆ รับฟัง
ความคิดเห็น ใจกว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง
 - 1.5 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษา หรือ
เทียบเท่าขึ้นไป
 - 1.6 สอนตรงตามวิชาเอก – โท หรือตรงตามความถนัด
 - 1.7 มีครูจำนวนเพียงพอ (หมายรวมทั้งครูและบุคลากร
สนับสนุน)
 - 1.8 ได้รับการพัฒนาในวิชาที่สอนตามที่คุรุสภากำหนด
2. ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี
ประสิทธิภาพ และเน้นเด็กเป็นสำคัญ มีตัวชี้วัด ดังนี้
 - 2.1 มีความรู้ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาและ
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.2 มีการวิเคราะห์เด็กเป็นรายบุคคล
 - 2.3 มีความสามารถในการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็น
สำคัญ
 - 2.4 มีความสามารถในการใช้สื่อที่เหมาะสมและสอดคล้อง
กับการเรียนรู้ของเด็ก
 - 2.5 มีการประเมินพัฒนาการของเด็กตามสภาพจริงโดย
คำนึงถึงพัฒนาการตามวัย
 - 2.6 มีการนำผลการประเมินพัฒนาการมาปรับเปลี่ยนการจัด
ประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพ
 - 2.7 มีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและนำไปใช้
พัฒนาเด็ก

3. ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา มีตัวชี้วัด ดังนี้

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

3.2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ

3.3 มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ

3.3 มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่า ความรู้ความสามารถของครูมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะองค์การ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทักษะของครู ภาระงาน ประสบการณ์ และการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับตัวบ่งชี้ของการกำกับติดตามด้านครูที่ U.S. Department of Education (2000) กำหนดไว้ 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1. ทักษะด้านวิชาการของครู (teacher academic skill) จากงานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า นักเรียนเรียนรู้ได้มากจากครูที่มีทักษะด้านความรู้ทางวิชาการที่ดี (strong academic skill) และในทำนองเดียวกันมีงานวิจัยที่มีข้อค้นพบสอดคล้องกันว่า ทักษะด้านความรู้ทางวิชาการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของนักเรียน แต่อย่างไรก็ดีไม่ได้หมายความว่าทักษะด้านความรู้จะเป็นตัวทำนายว่าบุคคลนั้นจะสอนดี

2. หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของครู (teacher assignment) ในความเป็นจริงครูจำนวนมากไม่ได้รับการฝึกอบรมให้สอนในวิชาที่รับผิดชอบ นักวิจัยหลายคนพบว่าการเตรียมเนื้อหาที่จะสอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เช่น มีข้อค้นพบว่าครูที่มีวุฒิปริญญาตรีและปริญญาโททางคณิตศาสตร์มีผลทำให้คะแนนวิชานี้ของนักเรียนสูง

3. ประสบการณ์ของครู (teacher experience) มีการศึกษาวิจัยหลายเรื่องที่มีข้อเสนอแนะว่านักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีจากครูที่มีประสบการณ์ แต่ในความเป็นจริงในโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นจะมีทั้งครูที่มีประสบการณ์และครูใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์ซึ่งจำเป็นต้องมีการช่วยเหลือครูใหม่เหล่านี้

4. การพัฒนาวิชาชีพครู (professional development) คุณภาพของการสอนอาจขึ้นอยู่กับโอกาสที่ครูได้รับการพัฒนาและแม้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นพ้องกันว่า การพัฒนาวิชาชีพครูจะทำให้การเรียนของนักเรียนดีได้ แต่ยังไม่มีความชัดเจนทางสถิติที่สนับสนุนความเห็นดังกล่าวที่ชัดเจน

สรุปได้ว่า ความรู้ความสามารถของบุคคลนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านวิชาการที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การได้ปฏิบัติงานตรงกับความรู้ความสามารถ การเสริมสร้างประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพยิ่งขึ้น

4. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เทคโนโลยี (technology) เป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อประสิทธิผลขององค์การ เนื่องจากเป็น การปรับกระบวนการทำงาน วิธีการทำงาน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการทำงาน (Bartol & other ,1998 ; Hoy & Miskel , 2005 ; อารุง ;จันทวานิช , 2544) สอดคล้องกับผลการศึกษาของประเสริฐ บัณฑิตศักดิ์ (2540) ที่ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การที่สำคัญประการหนึ่งคือ สภาพการใช้เทคโนโลยีใน ทั้งนี้ เนื่องจากในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบงานเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อบุคคล ต่อสังคมซึ่งเป็นสังคมแห่งความรู้ (knowledge-based society) มีการเรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี)

เทคโนโลยีสารสนเทศเกิดจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่สำคัญได้แก่ คอมพิวเตอร์ สารสนเทศ และการสื่อสาร (มจรุส จงชัยกิจ, 2546) โดยคอมพิวเตอร์ถือเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารจัดการและกิจกรรมทางการศึกษาต่างๆ ซึ่งดรชิตมาลัยวงศ์ (2540) ได้เสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาไว้ 6 ประเภท ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การศึกษาทางไกล เครื่องช่วยการศึกษา การใช้งานห้องสมุด การใช้งานห้องปฏิบัติการ และการใช้งานประจำและงานบริหาร ส่วนสารสนเทศนั้นคือ ข้อมูลที่ได้ผ่านกระบวนการประมวลผลแล้ว อาจใช้วิธีง่ายๆ เช่น หาค่าเฉลี่ย หรือใช้เทคนิคขั้นสูง เช่น การวิจัยดำเนินงาน เป็นต้น เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพข้อมูลทั่วไปที่อยู่ในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวข้องกันเพื่อไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือตอบปัญหาต่างๆ ได้ สารสนเทศประกอบด้วย ข้อมูลเอกสาร เสียง หรือรูปภาพต่างๆ แต่จัดเนื้อเรื่องให้อยู่ในรูปแบบที่มีความหมาย สารสนเทศไม่จำกัดเฉพาะเพียงตัวเลขอย่างเดียวเท่านั้น และสารสนเทศก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อมูล (data) ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงหรือสาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานอาจเป็นตัวเลข หรือข้อความที่เกิดจากการดำเนินงานหรือที่ได้จากหน่วยงานอื่นๆ ข้อมูลเหล่านี้ยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจได้ทันที จะนำไปใช้ได้ก็ต่อเมื่อผ่านกระบวนการประมวลผลแล้ว และสำหรับการสื่อสารนั้นถือเป็นองค์ประกอบที่

มีความสำคัญอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องและเป็นส่วนสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารสามารถมองได้สองรูปแบบคือ วิธีการในการติดต่อสื่อสาร และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการสื่อสาร โดยวิธีการติดต่อสื่อสารนั้นจะเน้นเกี่ยวกับทฤษฎีและหลักการในการติดต่อสื่อสาร การออกแบบวางแผนในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีการหรือยุทธวิธีที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในด้านของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารนั้น จะมุ่งเน้นในลักษณะของเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่มาช่วยสนับสนุนให้การสื่อสารข้อมูลในรูปแบบต่างๆ

สรุปได้ว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมมาใช้ในโรงเรียน ได้แก่ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ กับเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเข้ามาใช้งานร่วมกันโดยคอมพิวเตอร์จะทำหน้าที่เกี่ยวกับงานสารสนเทศนับตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การประมวลผลข้อมูล รวมทั้งการเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล ส่วนด้านการสื่อสารมีการใช้ระบบโทรคมนาคมหรือระบบการติดต่อสื่อสารระยะไกลมาเป็นตัวเชื่อมโยงการรับส่งข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่จำกัดว่าเป็นข้อมูลในรูปแบบใด ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษร ภาพเสียงภาพเคลื่อนไหว หรือหลายอย่างรวมกันในรูปของมัลติมีเดีย (multimedia) โดยยึดหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (ครุฑชิต มาลัยวงศ์, 2548)

- 1) มีนโยบายในการจัดการเทคโนโลยี หน่วยงานจำเป็นต้องประกาศนโยบายด้านการจัดการเทคโนโลยีให้ชัดเจน การประกาศนโยบายนั้นหมายความว่า การเขียนนโยบายขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร
- 2) มีผู้รับผิดชอบในการจัดการเทคโนโลยี การปฏิบัติงานใดๆ จะบรรลุเป้าหมายฯ ได้ต่อเมื่อมีการมอบหมายความรับผิดชอบแก่ผู้ที่มีความสามารถ นอกจากนั้นบุคคลผู้นั้นควรเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะอย่างแท้จริง ถ้าหากไม่มีความรู้และทักษะก็จำเป็นต้องส่งบุคคลผู้นั้นไปฝึกอบรมทางด้านนี้
- 3) มีการวางแผนงาน การปฏิบัติงานใดๆ สมควรจะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้บริหารระดับสูงและผู้ปฏิบัติงานทราบว่างานนั้นๆ จะต้องทำอะไรบ้าง ใช้ทรัพยากรมากน้อยเพียงใด และคาดหวังได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น
- 4) มีการจัดสรรทรัพยากรสำหรับการปฏิบัติงาน ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานบรรลุผล เช่น งบประมาณ ทรัพยากรบุคคล เครื่องมือต่างๆ ซึ่งผู้บริหารต้องสนับสนุนให้ได้รับทรัพยากรอย่างเพียงพอ

5) มีการจัดฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน การฝึกอบรมนั้นต้องตรงกับความต้องการจำเป็นของหน่วยงาน และต้องทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) มีการกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการพิจารณาว่าการดำเนินงานนั้นมีผู้ใดเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียบ้าง การกำหนดนี้ก็เพื่อให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่ต้นและเพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินงานนั้นจะได้ผลดีที่สุด

7) มีการดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนงานอย่างเหมาะสม แผนงานที่จัดทำขึ้นนั้นระบุกิจกรรมต่างๆ เอาไว้ กิจกรรมที่อยู่ในแผนต้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ ไม่มีกิจกรรมที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป และการดำเนินงานตามกิจกรรมนั้นจะต้องได้รับการกำกับติดตามให้ทำไปอย่างถูกต้อง

8) มีการวัดผลการดำเนินงานตามกิจกรรม การดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการวัดผลตามแนวทางที่กำหนดไว้เพื่อให้แน่ใจว่าผลการดำเนินงานทั้งส่วนที่เป็นผลผลิต (output) และผลลัพธ์ (outcome) ได้ผลดี

9) มีการจัดเก็บบันทึกรายละเอียดการดำเนินงานเอาไว้ อย่างครบถ้วน โดยจัดทำดัชนีสำหรับให้คนเรื่องที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง

10) มีการรายงานผลต่อผู้บริหารระดับสูง การรายงานผลเป็นเครื่องมือให้ผู้บริหารรับทราบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และเพื่อให้ผู้บริหารสามารถเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานหากเกิดปัญหาใดๆ ขึ้นระหว่างการดำเนินงานตามแผน

สรุปได้ว่า จะเห็นว่าการมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนั้นควรมีองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับการมีแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการบริหาร การมีผู้รับผิดชอบในการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การสนับสนุนให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และจะต้องมีการประเมินผลการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวถึงปัจจัยที่ 1 สมรรถนะขององค์การสรุปได้ว่ามีตัวแปรสังเกตได้ คือ กลยุทธ์การบริหาร การจัดโครงสร้างที่เหมาะสม ความรู้ความสามารถของครู และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ปัจจัยที่ 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

1. ความหมายภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

จากการศึกษาภาวะผู้นำครู หมายถึง รูปแบบภาวะผู้นำที่ครูในระดับต่างๆ ในสถานศึกษามีโอกาสที่จะนำหรือเป็นผู้นำ ภาวะผู้นำแบบนี้ เป็นการสร้างสถานการณ์ทำให้คนได้ทำงานหรือเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถที่จะสร้างและทำให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น เป็นการนำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน ภาวะผู้นำครูเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ ชุดของพฤติกรรมและการกระทำที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ เครือข่าย ระหว่างแต่ละคนในโรงเรียนสอดคล้องกับ สำนักงานพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 87; Lieberman and Miller, 2004, p. 69; Harris, A.and Muijs .D, 2005, p. 139)

Strodl (1992, p. 84) ได้พัฒนากรอบความคิดเพื่อพิสูจน์ถึงความมีอยู่ของภาวะผู้นำของครู ผลงานของเขาแสดงให้เห็นว่าครูที่มีความสามารถในการตัดสินใจได้พัฒนาวิธีการใช้ภาวะผู้นำในชั้นเรียน ประกอบไปด้วยหัวใจหลักสำคัญ 3 ข้อ คือ 1) การมีภาวะผู้นำแบบไม่เป็นทางการที่แฝงอยู่ 2) ความสามารถในการระบุลักษณะของปัญหาและข้อขัดแย้ง และ 3) การได้รับการเสริมพลังอำนาจเพื่อแก้ปัญหา

Fullan (1994 p. 239) กล่าวถึงองค์ประกอบของภาวะผู้นำของครูในลักษณะที่สำคัญ คือ มีความมุ่งมั่น และการพัฒนาตน ไปสู่ครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนช่วยเหลือครูคนอื่นให้สามารถพัฒนาไปสู่ครูมืออาชีพด้วย

Pellicer and Anderson (1995, p. 71) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำของครูใน 2 ประเด็น คือ 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอน และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 2) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอน โดยเขาแสดงทัศนะว่าความเป็นผู้นำด้านการเรียนการสอนมิได้ถูกกำหนดจากฝ่ายบริหาร แต่เกิดจากตัวของครูเองภายใต้การสนับสนุนของโรงเรียน

Acker-Hocevar and Touchton (1999, p. 310) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครู โดยใช้มิติด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพ และมิติด้านความช่วยเหลือสนับสนุน และความร่วมมือ พบว่าครูที่มีภาวะผู้นำจะมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ เป็นผู้สร้างเครือข่ายที่สามารถปฏิบัติงานเป็นทีมกับเพื่อนครูในโรงเรียนของตน และสามารถปฏิบัติงานในชุมชนได้

อาภรณ์ ราชพัฒน์ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำครู ได้แก่ การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู ด้านผู้นำ ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ ด้านการเรียนรู้ การเป็นแบบอย่างทางการสอน การมีส่วนร่วมในการพัฒนา การเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกโดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอน และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นผู้นำทางการเรียนการสอน โดยเกิดจากตัวของครูเองภายใต้การสนับสนุนของโรงเรียน

2. องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยจากแหล่งต่างๆ เพื่อให้ได้ว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู มีอะไรบ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของ ไชยา ภาวะบุตร (2555, หน้า 347)

ไชยา ภาวะบุตร (2555, หน้า 347) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำครูหมายถึง ตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่แสดงออกถึงคุณลักษณะของครูเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประกอบด้วยความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะที่สามารถเป็นผู้นำในตนเองได้ โดยมีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ

- 1) วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู
- 2) การสนทนาอย่างสร้างสรรค์
- 3) การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง
- 4) การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง
- 5) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

2. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของอาภรณ์ ราชพัฒน์ (2554)

อาภรณ์ ราชพัฒน์ (2554, หน้า 20) ได้ทำการวิจัยภาวะผู้นำครูประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู
- 2) เป็นแบบอย่างทางการสอน
- 3) มีส่วนร่วมในการพัฒนา
- 4) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

3. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของพนรัตน์ บุตรชารี (2554 หน้า 164)

พนรัตน์ บุตรชารี (2554, หน้า 164) ได้ทำการวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของครูปฐมวัย ประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย
- 2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างดี
- 3) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดประสบการณ์

4) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู

4. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของ Hoy และ Hoy (2003)

Hoy และ Hoy (2003, p. 97) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ประกอบด้วย 1) เป็นผู้ทำการสอนในชั้นเรียน 2) เป็นผู้รู้ดีเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน 3) เป็นศูนย์กลางของการปรับปรุงงานการเรียนการสอน 4) เป็นผู้ที่มียุติธรรมอย่างยุติธรรมในตัว 5) เป็นผู้กำหนดความสำเร็จผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

5. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของ Bossert (1988)

Bossert (1988, p. 67) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ประกอบด้วย 1) เน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2) สร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอน 3) รักษาสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน

6. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูแนวคิดของ Strodl Strodl (1992, p. 134) ได้พัฒนากรอบความคิดเพื่อพิสูจน์ถึงความมีอยู่ของภาวะผู้นำของครู ผลงานของเขาแสดงให้เห็นว่าครูที่มีความสามารถในการตัดสินใจได้พัฒนาวิธีการใช้ภาวะผู้นำในชั้นเรียน ประกอบไปด้วยหัวใจหลักสำคัญ 3 ข้อ คือ 1) การมีภาวะผู้นำแบบไม่เป็นทางการที่แฝงอยู่ 2) ความสามารถในการระบุลักษณะของปัญหาและข้อขัดแย้ง และ 3) การได้รับการเสริมพลังอำนาจเพื่อแก้ปัญหา

7. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ Pellicer and Anderson

Pellicer and Anderson (1995, p. 291) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำของครูใน 2 ประเด็น คือ 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอน และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 2) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอน โดยเขาแสดงทัศนะว่าความเป็นผู้นำด้านการเรียนการสอนมิได้ถูกกำหนดจากฝ่ายบริหาร แต่เกิดจากตัวของครูเองภายใต้การสนับสนุนของโรงเรียน

8. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ Sherrill

Sherrill (1999, p. 85) ได้เสนอองค์ประกอบที่เป็นหลักสำคัญของการมีภาวะผู้นำของครู ดังนี้ 1) การเป็นแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้ 2) การเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้านทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ 3) การเข้าใจทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ 4) การบ่มเพาะจิตวิญญาณการเป็นครู 5) การแสดงความสามารถในการแนะนำแบบคลินิก และ 6) การสามารถชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง

9. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ Leithwood and Duke

Leithwood and Duke (1999, p. 258) ให้กล่าวถึงภาวะผู้นำของครูในแง่คุณลักษณะ 6 ด้าน คือ 1) เป็นผู้นำการเรียนการสอน 2) เป็นผู้นำการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง 3) เป็นผู้นำการเป็นต้นแบบด้านคุณธรรม 4) เป็นผู้นำการมีส่วนร่วม 5) เป็นผู้นำการบริหารจัดการและ 6) เป็นผู้นำการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

10. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ Katzenmeyer and Moller

Katzenmeyer and Moller (2001, p. 326) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมที่จะแสดงบทบาทและความรับผิดชอบของครูที่สะท้อนถึงภาวะผู้นำของครูซึ่งสอดคล้องไปกับการทำงานตามปกติในโรงเรียนปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย 1) ทักษะการสอนแบบมืออาชีพ 2) บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการเป็นครู 3) มีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพที่นำหน้าครูคนอื่น 4) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ 5) มุ่งเทเวเวลาและมุ่งมั่นในการเป็นครูผู้นำ 6) การยอมรับและเชื่อถือจากเพื่อนครูจากการปฏิบัติการสอนตามปกติ

11. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูจากผลการวิจัยของ Crowther et al.

Crowther et al. (2002, p. 164) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครูในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือในโรงเรียนที่ประสบปัญหาวิกฤต โดยทำการศึกษาเป็นเวลา 5 ปีกับโรงเรียนในประเทศออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยได้พบองค์ประกอบของภาวะผู้นำครู 6 ระดับเรียงลำดับจากสำคัญน้อยไปหาสำคัญมาก ดังนี้ 1) การมีความเชื่อมั่นหรือมีเจตคติทางบวกเกี่ยวกับการมีหนทางที่ดีกว่าเสมอ 2) มุ่งมั่นอย่างจริงจังในการปฏิบัติการสอน การเรียนรู้และการประเมิน 3) ส่งเสริมและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูขึ้นในโรงเรียนบนรากฐานการจัดการเชิงระบบ

ขององค์การที่ตายตัวไปสู่ระบบที่ยืดหยุ่น 4) เฝ้าปัญหาและอุปสรรคภายใต้วัฒนธรรม และโครงสร้างขององค์การ 5) แปลงแนวคิดวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติที่ทำได้จริง และ 6) ดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมองค์การแบบมุ่งสู่ความสำเร็จ

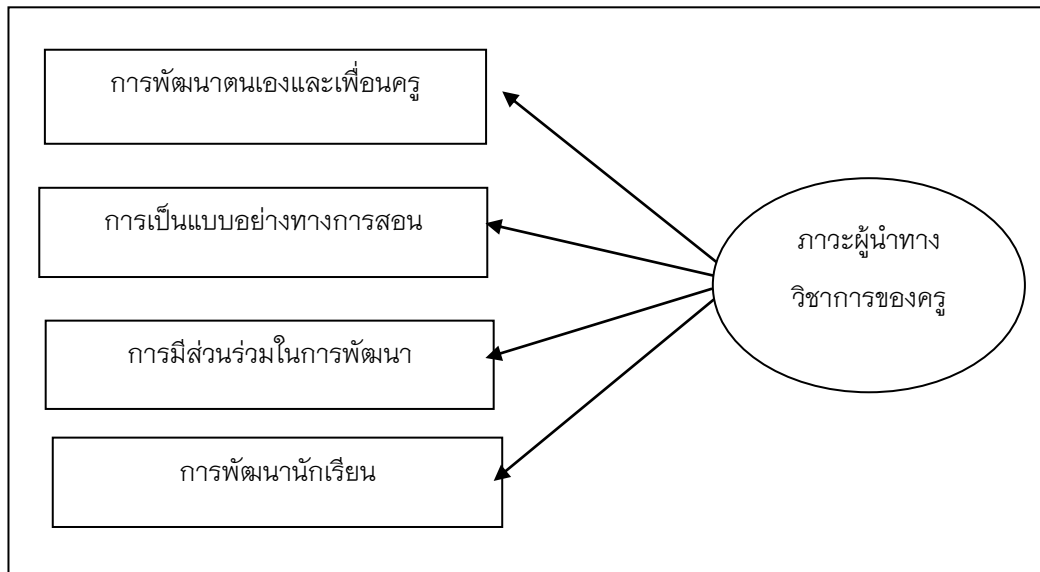
12. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ Richardson Ackerman and Sarah Mackenzie

Richardson Ackerman and Sarah Mackenzie (2006, p. 621) ได้ระบุลักษณะและภาระหน้าที่ของครูที่มีภาวะผู้นำ ว่าแม้บทบาทแบบเป็นทางการของครู จะยังคงดำเนินอยู่ แต่บทบาทใหม่ของครูที่มีภาวะผู้นำกลับเป็นไปในแบบไม่เป็นทางการ และได้รับมาจากประสบการณ์ในระหว่างการเรียนรู้การสอน ซึ่งบทบาทด้านนี้แสดงออกได้ เช่น 1) การแลกเปลี่ยนความรู้ที่เกิดในห้องเรียนและแลกเปลี่ยนทักษะของตนเองกับผู้อื่น 2) เป็นผู้ที่หมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอและเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่ 3) การเป็นแบบอย่างในการประสานความร่วมมือ 4) ดูแลเอาใจใส่นักเรียนของตน และ 5) เข้าใจความขัดแย้งอันมักเกิดขึ้นกับภารกิจของโรงเรียน

13. องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครูตามทัศนะของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553, หน้า 67) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำของครูในคู่มือการประเมินสมรรถนะครูในการปฏิบัติงานของครู ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนและใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดกรอบการพัฒนาสมรรถนะครูตามนโยบายพัฒนาครูทั้งระบบ ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) มีวุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู (adult development) 2) มีการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ (dialogue) 3) เป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง (change agency) 4) มีการปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง (reflective practice) 5) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน (concern for improving pupil achievement)

จากผลการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้องค์ประกอบของ ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ดังนี้

ภาพประกอบ 5 แสดงองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

1. การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู

มีรายละเอียดดังนี้ 1) วุฒิภาวะความเป็นผู้ใหญ่ที่เหมาะสมกับความเป็นครู 2) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 3) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 4) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 5) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู 6) การบ่มเพาะจิตวิญญาณการเป็นครู 7) การแสดงความสามารถในการแนะนำแบบคลินิก และ 8) การสามารถชี้แนะผู้ร่วมงานและเพื่อนครูโดยวิธีคิดแบบไตร่ตรองและค้นหาด้วยตนเอง 9) เป็นผู้ที่มีความรู้อย่างดีเยี่ยมในตัว 10) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ 11) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู 12) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน 13) การแลกเปลี่ยนความรู้ที่เกิดในห้องเรียนและแลกเปลี่ยนทักษะของตนเองกับผู้อื่น 14) เป็นผู้ที่หมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอและเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษากับครูใหม่

2. การเป็นแบบอย่างทางการสอน

มีรายละเอียดดังนี้ 1) เป็นแบบอย่างทางการสอน 2) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดประสบการณ์ 3) เป็นผู้ทำการสอนในชั้นเรียน 4) เป็นศูนย์กลางของการปรับปรุงงานการเรียนการสอน 5) เป็นผู้นำทางการเรียนการสอน โดยเขาแสดงทัศนคติว่าความเป็นผู้นำด้านการเรียนการสอนมิได้ถูกกำหนดจากฝ่ายบริหาร แต่เกิดจากตัวของครูเองภายใต้การสนับสนุนของโรงเรียน 6) การเป็นแบบอย่างที่ดีของการสอนและการเรียนรู้

- 7) การเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้านทฤษฎีและการวิจัยเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้
 8) เป็นผู้นำการเรียนการสอน 9) ทักษะการสอนแบบมีอาชีพ 10) เป็นผู้สอนที่ดีในห้องเรียน 11) เป็นผู้นำทางชีวิตให้กับเพื่อนครู

3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

มีรายละเอียดดังนี้ 1) การปฏิบัติงานอย่างไตร่ตรอง 2) มีส่วนร่วมในการพัฒนา 3) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 4) สร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนการสอน 5) การเป็นแบบอย่างในการผลานความร่วมมือ 6) การเป็นแบบอย่างในการผลานความร่วมมือ 7) เป็นผู้นำการมีส่วนร่วม 8) เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร 9) ทำงานร่วมกับครูคนอื่นๆ และผู้บริหารด้วย 10) การมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

4. การพัฒนานักเรียน

มีรายละเอียดดังนี้ 1) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน 2) เป็นผู้กำหนดความสำเร็จผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 3) ดูแลเอาใจใส่นักเรียนของตน 4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอน และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน 5) การมุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน (Concern for Improving Pupil Achievement)

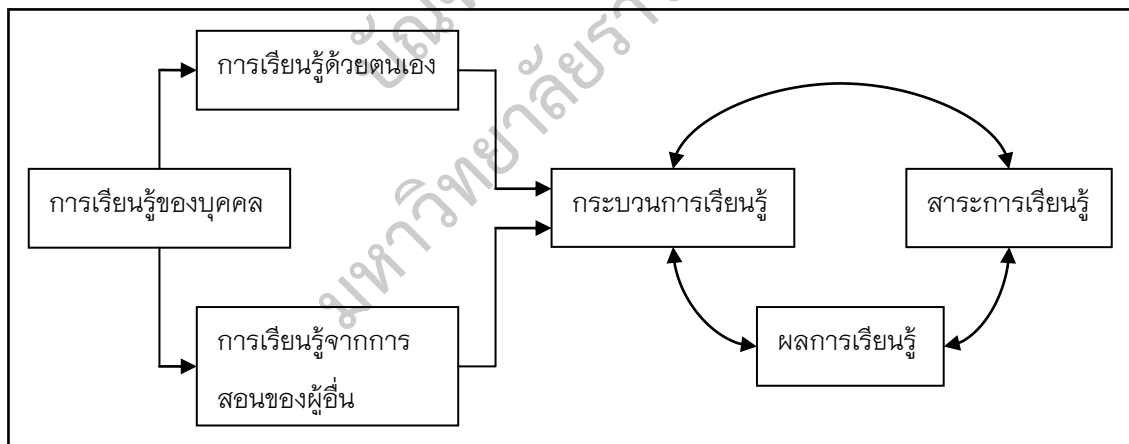
สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ 2 ภาวะผู้นำวิชาการของครู ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู การเป็นแบบอย่างทางการสอน การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการพัฒนานักเรียน

ปัจจัยที่ 3 การจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตและแสดงว่าบุคคลผู้นั้นมีความเจริญก้าวหน้า การเรียนรู้จึงเป็นหัวใจของการศึกษา หน้าที่ของสถานศึกษาก็คือ “การจัดกระบวนการเรียนรู้” อย่างได้ผลนั่นเอง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2544) คำว่า “การเรียนรู้ (learning)” นั้นมีขอบเขตที่ครอบคลุมความหมายสองประการ คือ การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้ (learning process)” ซึ่งหมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ในความหมายของ “ผลการเรียนรู้ (learning outcome)” ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกหรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะเป็นทั้งผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายปลายทาง (ends) และวิธีการที่

นำไปสู่เป้าหมาย (means) ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนการต่างๆ ได้อย่างกระจ่างถ่องแท้ และลึกซึ้ง เกิดความรู้สึกรู้สึกหรือเจตคติไปในทางที่เหมาะสมและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ (ทิตนา แชมมณี, 2545) สอดคล้องกับ นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544) ที่สรุปว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่มีระบบที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การคิดเป็น และทำเป็นอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

องค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้จากการสอนของผู้อื่น บุคคลจะใช้กระบวนการเรียนรู้หรือวิธีการเรียนรู้ต่างๆ ที่อาจได้มาจากความคิดหรือความชอบของตนเองหรือจากผู้สอนในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ การเรียนรู้เนื้อหาสาระใดด้วยกระบวนการหรือวิธีการที่ดีเหมาะสมกับสาระนั้นย่อมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี กล่าวคือ เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระนั้นๆ อย่างกระจ่างและเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วย ดังแสดงในภาพประกอบ 16 (ทิตนา แชมมณี, 2545)

ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้

และจากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหรือปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยทิตนา แชมมณี (2545) มีข้อค้นพบ ดังนี้

- 1) การบูรณาการสาระ
- 2) ปลุกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม

3) ปฏิบัติคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยเฉพาะนิสัยรักการอ่านและการใฝ่รู้

- 4) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
- 5) ฝึกให้ผู้เรียนเผชิญสถานการณ์
- 6) ฝึกให้ผู้เรียนลงมือกระทำปฏิบัติจริง
- 7) ฝึกทักษะกระบวนการคิดให้แก่ผู้เรียน
- 8) ฝึกทักษะกระบวนการจัดการให้แก่ผู้เรียน
- 9) ฝึกให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัยในการเรียนรู้
- 10) ฝึกให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้
- 11) จัดสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน แหล่งวิทยาการและสร้าง

บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

- 12) ประเมินผู้เรียนโดยใช้ข้อมูลหลายด้าน
- 13) ประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อช่วยกันพัฒนาผู้เรียน
- 14) ช่วยสถานศึกษาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัด

กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

ถ้าพิจารณามาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งถือเป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเห็นว่ามีสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษาซึ่งเป็นจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญและการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน กล่าวคือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลายตามความต้องการ มีความสุขในการเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์และผู้เรียนเป็นรายบุคคล เติบโตการ สอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหา/พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ สำหรับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

- (1) มีการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

(มาตรฐานที่ 14)

- (2) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย (มาตรฐานที่ 15)
- (3) มีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรฐานที่ 16)
- (4) มีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรฐานที่ 17)
- (5) มีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางวิชาการ และองค์กรภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน (มาตรฐานที่ 18) และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 3 (พ.ศ. 2554-2558) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน (2549) คือ (1) มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (มาตรฐานที่ 12)(2) มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (มาตรฐานที่ 13)(3) ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา (มาตรฐานที่ 14)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ นางลักษณีย์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544) ที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับปัจจัยด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะเป็นจริงได้เมื่อครูจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้หากครูจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพที่เป็นจริงและนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง จัดหาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนสนใจติดตามศึกษา มีบรรยากาศการเรียนที่อบอุ่นและเป็นกันเอง ใช้วิธีการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ลงมือทำจริง ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้และได้รับประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดองค์ประกอบความเป็นโรงเรียนคุณภาพตามกรอบแนวคิดในมิติองค์ประกอบเชิงระบบ ของ อำนวย จันทวานิช (2545) พบว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยด้านกระบวนการที่ส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

จากการวิเคราะห์กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ตามนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้น

พื้นฐาน มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก และแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดเนื้อหาสาระการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดเรียนรู้โดยวิธีการที่เหมาะสม ประกอบด้วย การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย การเน้นกระบวนการคิด การจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

1) การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

“ผู้เรียนสำคัญที่สุด” เป็นคำสำคัญซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นคำที่กระตุ้นเตือนให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้หันกลับมาทบทวน ตรวจสอบความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติของตน พร้อมทั้งตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ และพันธกิจใหม่ในการจัดการเรียนรู้เพื่อสนับสนุน สร้างเสริม และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามความมุ่งหวังของสังคม (สุวัฒน์ เงินฉ่ำ, 2544) นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้สอดคล้องกันว่าหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปการเรียนรู้ และหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้คือการปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด (ประเวศ วะสี, 2544) ดังที่ ทิศนา แขมมณี (2545) ให้ทัศนะว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัว (active participation) ทั้งด้านร่างกาย ความคิด (สติปัญญา) ความรู้สึก (อารมณ์) และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (สังคม) ในกระบวนการเรียนรู้ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้นิยามกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าเป็นการกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดผลที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัดและความต้องการของผู้เรียน ในขณะที่ Brandes & Ginnis (1992) ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า การที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งแต่การวางแผน การจัดระบบระเบียบ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล (learning process) เป็นการเรียนเชิงรุก ผู้เรียนหาความรู้ได้จากเอกสารเพื่อน แหล่งความรู้ อาจารย์ และสิ่งแวดล้อมโดยมีปฏิสัมพันธ์กันมีกระบวนการคิดและการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล มีหลักวิชาการรองรับ สร้างองค์ความรู้และประมวลความรู้โดยผู้สอนเป็นผู้แนะนำ ชี้แนะ ให้แหล่งข้อมูลร่วมกัน กำหนดการเรียนรู้ และการประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) โดย

คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ได้เสนอเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ว่าเป็นกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสม เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ นางลักษณวีรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช (2544) ที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดว่ามีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ (1) มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน (2) ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้คิดเอง ได้ทำเอง และได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ (3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย (4) ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และ (5) ทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และสอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ที่กล่าวถึงหลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน การให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ การให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง การประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงและวิธีการที่หลากหลาย การนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 14 ที่กำหนดตัวบ่งชี้การจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ 7 ตัวบ่งชี้ คือ (1) มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น (2) มีรายวิชา/กิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ (3) มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียน (4) มีการส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และสื่ออุปกรณ์การเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (5) มีการจัดระบบการบันทึกการรายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน (6) มีระบบการนิเทศการสอนและนำผลไปปรับปรุงการสอนอย่างสม่ำเสมอ และ (7) มีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนและสอดคล้องกับ สวัสดิ์ โพธิ์วิวัฒน์ (2547) ที่ได้สรุปมโนทัศน์ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า เป็นการดำเนินงานของทุกส่วนที่ยึดเอาผู้เรียนเป็นสำคัญ จะเป็นจุดร่วมของปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงาน

การปฏิรูปการเรียนรู้โดยตรง และได้กำหนดตัวบ่งชี้/สาระหลักเพื่อการวัดไว้ดังนี้ คือ (1) มี การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพนักเรียนร่วมกับชุมชน (2) ครูทุกคนจัดทำแผนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) มีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม (4) โรงเรียนจัด กิจกรรมที่ตอบสนองความสนใจและความถนัดของผู้เรียน (5) ผู้บริหารโรงเรียนใช้ กระบวนการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐาน โดยมีนักเรียนเป็นเป้าหมายหลัก (6) คณะครู และนักเรียนมีความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร และ (7) ดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้ ของนักเรียนตามสภาพจริง

สรุปได้ว่า การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นเป็นการจัดกระบวนการ เรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดเนื้อหาสาระที่สอนโดยคำนึงถึง ความแตกต่างระหว่างผู้เรียนแต่ละคน เพื่อที่จะสามารถจัดกิจกรรมและเนื้อหาสาระการ เรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง สร้าง นิสัยในการเรียนที่สามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง ปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ ดีงาม มีการจัดสภาพการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

2) การจัดบรรยากาศการเรียนรู้

แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (humanism) ได้มุ่งเน้นให้ ความสำคัญของความเป็นมนุษย์และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความดีงาม มีความสามารถ มีความต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้ เสนอหลักการจัดการศึกษา / การสอนไว้สอดคล้องกัน เช่น Maslow (1962) ให้ทัศนะว่า การ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพ และเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง ในทำนองเดียวกัน การจัด สภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว และน่าไว้วางใจจะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี (Rogers, 1969) สอดคล้องกับเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามีการจัด สภาพแวดล้อมและบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติ เต็มศักยภาพ โดยมีตัว บ่งชี้ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน, 2549)

- (1) มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสม
- (2) มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน
- (3) มีการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วย

ตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

(4) มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด พื้นที่สีเขียว และสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงและอยู่ในสภาพใช้การได้ดี

(5) มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

จากแนวคิดดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ที่ดี เช่น การจัดอาคารเรียนอยู่ในสภาพมั่นคงและปลอดภัย การมีห้องเรียนมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน การมีเพื่อนร่วมชั้นเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตลอดจนการที่ครูมีความเป็นกันเองกับนักเรียน

3) การมีส่วนร่วมของเด็กปฐมวัย

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดจะเกิดขึ้นได้เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน หน่วยงานอื่นนอกโรงเรียนให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการระดมทรัพยากรทั้งภาครัฐ เอกชนและท้องถิ่นเพื่อทำให้การปฏิรูปโรงเรียนมีความยั่งยืน (นางลักขณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2544) สอดคล้องกับเป้าหมายและมาตรฐาน การศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทาง ศาสนา สถาบันวิชาการ และองค์กรภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีตัวบ่งชี้ ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน, 2549)

(1) มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

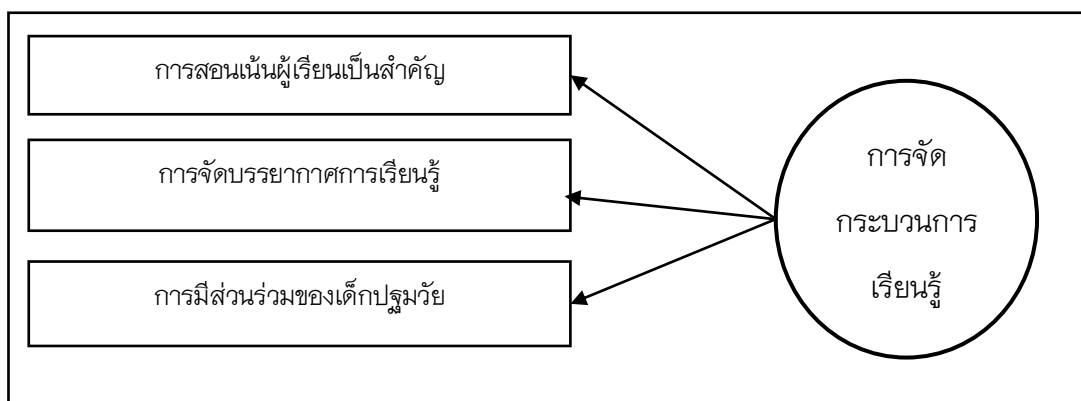
(2) สนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

(3) การเป็นแหล่งวิทยาการในการแสวงหาความรู้และบริการชุมชน

(4) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

จากแนวคิดดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องให้ความสำคัญถึงความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ซึ่งโรงเรียนจะต้องให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือทั้งในด้านการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถเขียนเป็นโมเดลการวัดการวัดการวัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ใช้ในการวิจัยได้ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 โมเดลการวัดการวัดการวัดกระบวนการเรียนรู้

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ 3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ มีตัวแปร คือ การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของเด็กปฐมวัย

ปัจจัยที่ 4 บรรยากาศของโรงเรียน

บรรยากาศของโรงเรียนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการบริหารของผู้บริหารและส่งผลถึงความสำเร็จหรือประสิทธิผลของโรงเรียน (Hoy & Miskel, 2005 ; Fildler, 1976) ซึ่ง Hoy & Miskel (2005) ให้ทัศนะว่า บรรยากาศของโรงเรียน หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและกลุ่มบุคคลในโรงเรียน ในขณะที่ Lunenburg & Omstein (2000) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การว่าเป็นคุณภาพของสภาพแวดล้อมโดยรวม (total environmental quality) ซึ่งเกิดขึ้นภายในองค์การหนึ่งๆ ซึ่งอาจจะหมายถึงฝ่ายหนึ่งๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน เช่น อาคารสถานที่ และสถานที่ตั้งของโรงเรียน เป็นต้น จากทัศนะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ และ Halpin & Croft (1966) ; Owens (1987) ; Lewin (1936 cited in Owens, 2001) Lewin (1936 cited in Owens, 2001) ที่ให้ทัศนะไว้สอดคล้องกันว่า บรรยากาศองค์การเป็นสภาพเกี่ยวกับการรับรู้ของบุคคลที่มีพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในองค์การ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลในองค์การต้องพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างบุคคลกับบุคคล ตลอดจนอิทธิพลของสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในองค์การ

พฤติกรรมของบุคคลในองค์การจะมีความสัมพันธ์กับทั้งกับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสภาพแวดล้อมขององค์การรับรู้โดยบุคลากรในองค์การ ทั้งทางตรง ทางอ้อม และมีอิทธิพลต่อการจูงใจ ตลอดจนการปฏิบัติงานในองค์การ และสอดคล้องกับ Gibson, Ivancevich & Donnelly (1973) ที่ให้ทัศนะว่าบรรยากาศขององค์การเป็นคุณลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งเกิดจากมวลสมาชิกในองค์การ และระหว่างองค์การกับ ผู้เกี่ยวข้อง โดยมีผู้ทำงานในองค์การนั้นรับรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นแรงกดดันที่สำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของบุคคลในการทำงาน

นอกจากนี้ Hodgetts (1984) ได้กล่าวถึงบรรยากาศขององค์การว่าเป็นคุณลักษณะส่วนหนึ่งขององค์การที่จะบ่งบอกถึงเจตคติ การรับรู้และความคาดหวังของสมาชิกในองค์การ ซึ่งสามารถวัดได้จากการรับรู้ของสมาชิกในองค์การ สอดคล้องกับ Miklos (1970) ; Steers (1991) ที่ให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่าเป็นลักษณะกระบวนการภายใน เช่น เจตคติ (attitudes) ค่านิยม (values) ปทัสถาน (norms) และความรู้สึก (feeling) ของสมาชิกที่มีต่อองค์การนั้นๆ

สรุปได้ว่า บรรยากาศของโรงเรียนเป็นกลุ่มของคุณลักษณะหรือสภาพแวดล้อมของงานที่รับรู้โดยผู้ปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในโรงเรียน สามารถสร้างขึ้นและปรับปรุงได้โดยผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงาน

อย่างไรก็ตาม วิโรจน์ สารรัตน์ (2548) ได้สรุปเกี่ยวกับทัศนะของนักวิชาการตะวันตก เช่น Sergiovanni et al. (1999) ; Ubben et al. (2001) ; Owens (2001) ; Razik & Swanson (2001) และ Seyfarth (1999) เป็นต้น ได้กล่าวถึงบรรยากาศขององค์การสองประเภท คือ บรรยากาศแบบปิด (closed) และบรรยากาศแบบเปิด (open) ในขณะที่ Hoy & Miskel (2001) ได้จำแนกเป็นสี่ประเภทโดยพิจารณาจากมิติความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้บริหารและพฤติกรรมของครู ดังแสดงในภาพประกอบ 8

		พฤติกรรมของผู้บริหาร	
		เปิด	ปิด
พฤติกรรมของครู	เปิด	บรรยากาศแบบเปิด ผูกพัน	บรรยากาศแบบ ผูกพัน
	ปิด	บรรยากาศแบบไม่ ผูกพัน	บรรยากาศแบบปิด

ภาพประกอบ 8 บรรยากาศองค์การสี่รูปแบบตามทัศนะของ Hoy & Miskel

จากภาพดังกล่าวอธิบายได้ว่า บรรยากาศแบบเปิด (open climate) เป็นสภาพที่ผู้บริหารรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากครู ให้ความจริงใจ ให้การยกย่องสรรเสริญเป็นประจำ ให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาวิชาชีพของครูในระดับสูง และให้ความเป็นอิสระแก่ครูในการปฏิบัติงาน ใช้การสั่งการหรืออำนาจบังคับในระดับต่ำ แต่จะใช้ภาวะผู้นำแบบผู้ช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนมากกว่าการควบคุมอย่างเข้มงวดแบบระบบราชการ เช่นเดียวกับพฤติกรรมของครูซึ่งจะมีพฤติกรรมสนับสนุน มีความโปร่งใสและมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงวิชาชีพระหว่างกัน เป็นมิตรและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีพันธะผูกพันกับการทำงาน หรือกล่าวได้ว่าทั้งครูและผู้บริหารมีพฤติกรรมแบบเปิดและเชื่อถือได้อย่างแท้จริง ส่วนบรรยากาศแบบผูกพัน (engaged climate) เป็นสภาพที่ผู้บริหารใช้ความพยายามในการควบคุมอย่างไม่มีประสิทธิผล ในขณะที่ครูกลับมีการปฏิบัติงานตามวิชาชีพอยู่ในระดับสูง กล่าวคือ ผู้บริหารใช้วิธีการบริหารที่เข้มงวด อำนาจนิยม ไม่ให้การยอมรับและคำนึงถึงความต้องการของครู และยังสร้างปัญหาอุปสรรคให้เกิดขึ้นกับครูอีกด้วย แต่ครูจะเพิกเฉยไม่ให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้บริหารในลักษณะดังกล่าวโดยจะปฏิบัติงานด้วยจิตสำนึกในวิชาชีพ มีความผูกพันกับพันธกิจ ให้การยอมรับสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าครูจะมีการปฏิบัติงานตามวิชาชีพในระดับสูงขณะที่ผู้บริหารมักขาดภาวะผู้นำ สำหรับบรรยากาศแบบไม่ผูกพัน (disengaged climate) เป็นสภาพที่ตรงกันข้ามกับบรรยากาศแบบผูกพัน คือ ผู้บริหารจะมีลักษณะแบบเปิด มีความเอาใจใส่ ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและรับฟังความคิดเห็นจากครู ให้อิสระในการทำงาน หลีกเลี่ยงภาระงานที่ไม่สำคัญ ส่วนครูจะมีพฤติกรรมไม่ยอมรับ ไม่เป็นมิตรทั้งกับ

ผู้บริหาร และเพื่อนครูด้วยกันเอง สรุปรก็คือ แม้ว่าผู้บริหารจะมีพฤติกรรมแบบสนับสนุน เอาใจใส่ ยืดหยุ่น อำนาจความสะอาดและไม่ควบคุมอย่างเข้มงวดแต่ครูจะมีลักษณะ แบ่งแยกไม่ผ่อนปรน ไม่มีพันธะผูกพันกับงานขาดความรับผิดชอบ และบรรยากาศแบบปิด (closed climate) จะตรงกันข้ามกับบรรยากาศแบบเปิด คือทั้งครูและผู้บริหารมีพฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้บริหารจะไม่ส่งเสริมสนับสนุน ไม่ยืดหยุ่นและเป็นผู้สร้าง ปัญหาเสียเอง ในขณะที่ครูจะแบ่งแยก ไม่ผ่อนปรน เฉื่อยชา และขาดความผูกพันกับงาน อย่างไรก็ตาม มีผู้กล่าวถึงบรรยากาศโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนไว้ด้วย เช่น จากผลวิจัยของ Willower et al. (1967 Cited in Hoy & Miskel, 2001) พบว่า บรรยากาศโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนอาจแยกได้สองประเภท คือ บรรยากาศโรงเรียนแบบปกครอง (custodial school climate) ซึ่งเป็นรูปแบบของโรงเรียนแบบดั้งเดิม (traditional school) ซึ่งจะมีการควบคุม กำกับ ดูแล และรักษากฎ ระเบียบวินัยอย่างเข้มงวดเป็น พื้นฐาน นักเรียนจะถูกพัฒนาให้เป็นแบบพิมพ์เดียวกัน (stereotype) ทั้งการแสดงออก พฤติกรรม และสถานภาพทางสังคมของผู้ปกครอง ซึ่งตรงกันข้ามกับบรรยากาศโรงเรียน แบบเป็นมนุษย์ คือ เป็นโรงเรียนที่มุ่งเน้นความเป็นชุมชนแห่งการศึกษา ที่นักเรียนเกิดการ เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์และมีประสบการณ์ร่วมกัน การเรียนรู้และพฤติกรรมของ นักเรียนถูกมองด้วยทัศนะทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา ความมีวินัยในตนเองจะเข้าแทนที่ การควบคุมบังคับอย่างเข้มงวดจากครู เป็นบรรยากาศแบบประชาธิปไตย มีการ ติดต่อสื่อสารกันแบบสองทางระหว่างครูกับนักเรียน และเพิ่มความสามารถในการกำหนด ได้ด้วยตนเอง (self-determination) ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

Halpin & Croft (1966) ได้ศึกษาแบบบรรยากาศของโรงเรียน ตั้งแต่ บรรยากาศที่พึงประสงค์ไปจนถึงบรรยากาศที่ไม่พึงประสงค์ พบว่า บรรยากาศโรงเรียน มี 6 แบบ ได้แก่

- 1) บรรยากาศแบบเปิด (the open climate) เป็นบรรยากาศที่เอื้อในการ ปฏิบัติงานที่ผู้ปฏิบัติมีขวัญสูง ครูร่วมมือทำงานอย่างดี ครูมีความพึงพอใจในการทำงาน ผู้บริหารอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี ครูมีความสนิทสนมกลมเกลียว กันในระดับปานกลาง มีความภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของโรงเรียน ผู้บริหารมี บุคลิกภาพเหมาะสม ช่วยเหลือเกื้อกูลครูเป็นอย่างดี ครูกับผู้บริหารมีความสนิทสนมกัน มาก กฎระเบียบต่างๆ สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ผู้บริหารไม่เน้นงานมากนัก แต่ใช้วิธีสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นในที่มงาน

2) บรรยากาศอิสระ (the autonomous climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหารยอมให้ครูมีความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์อย่างที่มีขวัญและกำลังใจสูง มีความร่วมมือในการทำงาน งานมีผลสัมฤทธิ์ แต่ผู้บริหารจะห่างเหินจากครูมาก เป็นการบริหารลักษณะเชิงธุรกิจ โดยจะกำหนดเป็นระเบียบไว้เพื่อปฏิบัติ ไม่ค่อยมาตรวจและควบคุม เปิดโอกาสให้ครูทำงานตามความสามารถของตน ไม่ค่อยเน้นงาน ผู้บริหารช่วยเหลือเกื้อกูลครูในระดับปานกลาง

3) บรรยากาศควบคุม (the controlled climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหารมุ่งผลงานเป็นสำคัญ จะควบคุม ตรวจสอบ トラกัลชิดจนครูมีเวลาพบปะสังสรรค์กันน้อย แต่เมื่อมีผลงานออกมาดี ครูจึงมีขวัญสูง เมื่อครูต่างคนต่างมุ่งที่จะทำงานของตนให้สำเร็จ การประสานงานร่วมมือกันน้อยลง ทำให้ขาดความคล่องตัวในการทำงาน พอสมควร ความสนิทสนมกลมเกลียวกันอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากผู้บริหารมุ่งเน้นผลงานมาก ครูห่างเหินจากผู้บริหาร ผู้บริหารมักจะทำตามความเห็นของตนเอง ไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของครู ผู้บริหารจึงลงมือปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างแก่ครูเสมอ การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้บริหารที่มีต่อครูอยู่ในระดับต่ำ

4) บรรยากาศสนิทสนม (the familiar climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์เป็นมิตรกันเป็นอย่างดี แต่ผู้บริหารจะละเลยการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานทำให้ครูร่วมมือกันทำงานน้อยลง ผู้บริหารไม่เคร่งครัดในกฎระเบียบ ทำให้รู้สึกว่าการทำงานมีความคล่องตัวมากไม่มีอุปสรรคในการทำงาน ความสัมพันธ์ฉันท์มิตรในหมู่ครูอยู่ในระดับสูง ขวัญของครูอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการบริหารงานโรงเรียนเป็นเหมือนกิจการของครอบครัว ทำให้ครูมีความรู้สึกที่ได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่เสมอ ผู้บริหารใกล้ชิดสนิทสนมกับครูมาก บริหารงานแบบไม่มุ่งเน้นผลงาน การประเมินผล และการสั่งการทั้งทางตรงและทางอ้อมมีน้อย ไม่พยายามที่จะกระตุ้นหรือจูงใจครูให้ทำงาน

5) บรรยากาศรวมอำนาจ (the paternal climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหาร ควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของครูอย่างใกล้ชิด แบ่งงานกันทำโดยไม่มีโอกาสประสานงานกัน ทำให้ขาดความสามัคคีและความร่วมมือกันมาก ผู้บริหารจะรวมไว้ทำเองส่วนใหญ่ ครูจึงมีความรู้สึกว่าตนเองมีภาระหน้าที่น้อย ความสัมพันธ์ฉันท์มิตรในระหว่างครูด้วยกันอยู่ในระดับต่ำ ขวัญของครูก็ต่ำด้วย เนื่องด้วยผู้บริหารควบคุมตรวจสอบการทำงานอย่างใกล้ชิด ได้วางตารางการปฏิบัติงานไว้ชัดเจนพยายามโน้มน้าวให้ครูทำงานหนักอยู่ตลอดเวลา ทำให้ครูกับผู้บริหารมีความห่างเหินกันมาก ครูมีความรู้สึกว่าผู้บริหาร

มุ่งเน้นผลงาน การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้บริหารที่มีต่อครูจึงน้อย

6) บรรยากาศแบบปิด (the closed climate) เป็นบรรยากาศที่ผู้บริหารงานโดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความพอใจของครู การบริหารงานใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ทำให้ครูขาดการประสานงานกัน ขาดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานมาก ครูไม่พึงพอใจในการทำงาน จึงทำให้ขวัญของครูต่ำลง ความสนิทสนมระหว่างครูกับผู้บริหารอยู่ในระดับปานกลาง จากการที่ผู้บริหารใช้การตรวจตรางานอย่างใกล้ชิด ทำให้ครูรู้สึกว่าคุณบริหารห่างเหินจากครูมาก ผู้บริหารมุ่งเน้นผลงานสูงมาก ผู้บริหารปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่ครูได้น้อย การช่วยเหลือของผู้บริหารที่มีต่อครูอยู่ในระดับต่ำ

ซึ่งต่อมา Halpin & Croft (1966) ได้วิเคราะห์แบบบรรยากาศขององค์การทั้ง 6 แบบ ต่อไปอีกและพบว่า บรรยากาศแบบเปิดนับว่าเป็นบรรยากาศที่พึงประสงค์มากที่สุด ส่วนบรรยากาศแบบปิดเป็นบรรยากาศที่ไม่พึงประสงค์มากที่สุด องค์การใดที่มีบรรยากาศแบบนี้ควรรีบแก้ไขโดยด่วน ดังนั้น จะเห็นว่าบรรยากาศแบบเปิดจึงน่าจะมีความเหมาะสมและเป็นเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อควมมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนเป็นองค์การหนึ่งในสังคม บรรยากาศแบบเปิดจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นพลังแห่งการยอมรับในความความสำเร็จและประสิทธิผลขององค์การ (Lillian, 1968 อ้างถึงใน ภารดี อนันต์นาวิ, 2545)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ 4 บรรยากาศของโรงเรียน มีตัวแปร คือ บรรยากาศเชิงบวก การตัดสินใจร่วมกัน ความเป็นกันเองและความไว้วางใจ และการจงใจ

ปัจจัยเชิงสาเหตุการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ สมรรถนะขององค์การ ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู การจัดการเรียนรู้ และบรรยากาศของโรงเรียน

ตอนที่ 3 บริบทการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยเราต้องจัดบริบทให้เหมาะสมและถูกต้องกับช่วงอายุของเด็ก ซึ่งจะนำเสนอ ดังนี้

1. การศึกษาปฐมวัยในประเทศไทย

การจัดการศึกษาปฐมวัยถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้และเป็น การจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระดับอื่น ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม เน้นการพัฒนาเด็กในทุกๆ ด้าน หากพื้นฐานในขั้นนี้ไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างบริบูรณ์แล้ว การเรียนรู้ในขั้นต่อไปย่อมประสบความยากลำบากและยากที่ผู้เรียนจะพัฒนาได้อย่างเต็มตามศักยภาพด้วยเหตุนี้ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยจึงไม่ใช่เป็นเพียงการเตรียมตัวเด็กเพื่อให้พร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษาเท่านั้น แต่ควรจัดการศึกษาปฐมวัยจึงไม่ใช่เป็นเพียงการเตรียมตัวเด็กเพื่อให้พร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษาเท่านั้น แต่ควรจัดการศึกษาปฐมวัยจึงไม่ใช่เป็นเพียงการเตรียมตัวเด็กเพื่อให้พร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษาเท่านั้น แต่ควรเป็นการช่วยให้เด็กใช้ชีวิตอยู่ในสังคมในวัยเริ่มต้นอย่างมีความสุข มีความสามารถในการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่น รวมตลอดถึงมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

1.1 วิวัฒนาการของการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทย

อารี รังสินันท์ (2551, หน้า 125-143) ได้แบ่งวิวัฒนาการของการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยเป็น 5 ระยะ คือ

1. การจัดการศึกษาปฐมวัยก่อนมีระบบโรงเรียน การศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ นับเป็นการศึกษาก่อนมีระบบโรงเรียน กล่าวคือยังไม่มีโรงเรียนสำหรับหนังสือโดยเฉพาะ ไม่มีหลักสูตร ไม่มี การกำหนดเวลาเรียน และไม่มี การวัดผลการศึกษา รัฐไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษาโดยตรง แต่มอบให้วัดเป็นผู้จัดตามความสามารถ และเหมาะสมของแต่ละวัดโดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้สอน การจัดการศึกษาปฐมวัยสมัยก่อนมีระบบโรงเรียนนั้นจัดตามประเภทของเด็ก ได้แก่ การปฐมวัยศึกษาสำหรับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่มีอายุตั้งแต่ 3 ขวบขึ้นไปจนถึง 7 ขวบ การเรียนในระดับนี้ยังเรียนรวมกันทั้งหญิงและชาย ประเภทที่สองคือ การจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับบุคคลที่มีฐานะดีโดยพ่อแม่จะจ้างครูมาสอนหนังสือแก่เด็กที่บ้าน

ประเภทที่สามคือ การจัดการศึกษาปฐมวัยแก่บุคคลธรรมดาที่พ่อแม่มีฐานะยากจน และมีความจำเป็นต้องประกอบอาชีพ ไม่มีผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ก็จะนำเด็กไปฝากไว้ที่วัดเพื่อให้เรียนหนังสือ และฝึกพระธรรมวินัย

2. การจัดการศึกษาปฐมวัยสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในปี ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้จัดตั้งโรงเรียนราชกุมาร และในปี ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ได้จัดตั้งโรงเรียนราชกุมารี่ขึ้นเพื่อเป็นสถานศึกษาของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอที่ยังทรงพระเยาว์ และมีแนวความคิดในการจัดที่มุ่งส่งเสริมให้มีการสร้างแรงจูงใจแก่เด็ก โดยใช้วิธีการสอนที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยความสนุกสนานและสนับสนุนให้เด็กลงมือกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

นอกจากนั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ การศึกษาปฐมวัยได้พัฒนาต่อมาในรูปของสถานรับเลี้ยงเด็กโดยพระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าสายสวัสดิ์ภริมา กรมขุนสุทธาสินีนาฏในรัชกาลที่ 5 เป็นผู้ดำริก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2433 ที่ตำบลสวนมะลิ ถนนบำรุงเมืองเพื่อเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ยากจน และเด็กจรจัดเพื่อช่วยให้เด็กรอดพ้นอันตราย มีความปลอดภัย และเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีต่อไป

3. การจัดการศึกษาปฐมวัยสมัยมีระบบโรงเรียน การศึกษาปฐมวัยมีระบบโรงเรียนเริ่มขึ้นตั้งแต่มีโครงการศึกษาชาติ พ.ศ. 2441 เป็นต้นมาซึ่งมีการจัดการศึกษาปฐมวัยในรูปของโรงเรียนมูลศึกษา หรือการศึกษาเบื้องต้น โดยเน้นการเรียนอ่าน เขียน และคิดเลขเป็นหลัก ในสมัยนั้นการจัดชั้นมูลศึกษานิยมจัดในโรงเรียนประถมศึกษา และเป็นการจัดเพื่อเตรียมเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาจึงจัดกันเองโดยไม่มีหลักสูตร หรือระเบียบการสอน ครูผู้สอนมีความรู้พอจะสอนให้เด็กอ่านออก เขียนได้เท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาปฐมวัยในระยะแรกเริ่มมีระบบโรงเรียนเน้นการสอนหนังสือเป็นสำคัญ

4. การจัดการศึกษาปฐมวัยสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้มีการพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาปฐมวัยในรูปของโรงเรียนอนุบาล (kindergarten) ตามแนวคิดของฟร็อบเอลและมอนเตสซอรี โดยได้เริ่มดำเนินการในโรงเรียนราษฎร์เป็นส่วนใหญ่ อาทิ โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย โรงเรียนราชินี และโรงเรียนมาแตร์เดอี เป็นต้น

โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย หรือโรงเรียนวังหลังได้จัดตั้งแผนกอนุบาลขึ้นในปี พ.ศ. 2454 ซึ่งเป็นโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกที่เปิดขึ้น และดำเนินการโดยนางสาวโคลด์ (Miss Edna Sana Cold) จัดการสอนตามแนวฟร็อบเอลที่เน้นเรียนปนเล่น มีการนำเอาวิชา

ศิลปะ การร้องรำเพลง ดนตรี และการฝึกความพร้อมด้านสายตาและกล้ามเนื้อมาใช้ในปี พ.ศ. 2483 กระทรวงธรรมการ หรือกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโรงเรียนอนุบาลแห่งแรกของรัฐขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ” ซึ่งได้รับเงินบริจาคจาก นางสาวลออ หลิมแข่งไถ่ สำหรับสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศได้เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2483 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองจัดการอนุบาลศึกษา และเพื่อทดสอบความสนใจ และความเข้าใจของประชาชนในเรื่องการอนุบาลศึกษาโรงเรียน เปิด-รับนักเรียนชายหญิงที่มีอายุระหว่าง 3 ปี 6 เดือน ไปจนถึง 6 ปี หรือจนเข้าเรียนในชั้น ประถมศึกษา โรงเรียนจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของฟร็อบเอล และใช้วิธีการสอน แบบปนเล่นโดยส่งเสริมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง

5. การจัดการศึกษาปฐมวัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา การศึกษาปฐมวัยได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับต่างๆ อาทิ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นต้นโดยรัฐได้ให้ความสำคัญของการศึกษาระดับนี้มากขึ้น ซึ่งปรากฏว่าหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนได้ให้ความสนใจกันเป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. 2540 กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วเห็นว่าการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาควรประกาศใช้เป็นหลักสูตรเพื่อให้มีมาตรฐานเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 จึงถือเป็นหลักสูตรฉบับแรกของประเทศไทย หลักสูตรได้กำหนดปรัชญา การศึกษา และการอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี บนพื้นฐานที่สนองความต้องการของเด็ก ให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างมีความสมดุลและต่อเนื่อง โดยมีการจัดประสบการณ์ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งนี้โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับการจัดการศึกษา

ในปี พ.ศ. 2542 ประเทศได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกขึ้น ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา และถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทที่เป็นหัวใจสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ การปฏิรูปการศึกษาของประเทศ การปฏิรูปการศึกษาของไทยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ของประเทศ ครั้งที่ 2 นับตั้งแต่มีการปฏิรูปครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่าเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน กล่าวคือ การศึกษาคครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2542 โดยให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีในที่นี้ จะครอบคลุมชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยไม่ครอบคลุมการศึกษาระดับปฐมวัย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลยังคงให้ความสำคัญแก่การพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งหมายถึงเด็กในช่วงอายุระหว่าง 0 – 5 ปี (เด็กตั้งแต่แรกปฏิสนธิ ถึง อายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน) จึงมีการจัดทำแผนปฏิบัติการนโยบาย และมาตรฐานการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ครอบคลุมเด็ก 0 – 5 ปี

1.2.1 แนวการจัดการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แนวการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้นให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจ และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตตามธรรมชาติของผู้เรียน ดังที่ปรากฏในมาตราที่ 24 วรรค 1-6 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 14-15) ดังนี้

- (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- (2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา
- (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้
- (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
- (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการ

ประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ส่วนการประเมินผู้เรียนได้กล่าวถึงในมาตราที่ 26 โดยให้พิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และจากการทดสอบควบคุมไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ

1.2.2 รูปแบบการจัดการศึกษา

รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยสามารถทำได้ใน 3 รูปแบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 10) คือ

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเอหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้ๆ

1.3 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทย

แนวโน้มของการจัดการศึกษาปฐมวัยในอนาคต จากสภาพความต้องการของเด็กไทย รวมถึงถึงปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก อาทิ คุณภาพและมาตรฐานของสถานรับเลี้ยงเด็กการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการพัฒนาเด็ก เป็นต้น สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเด็กไทยในอนาคตได้โดยมุ่งสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก และการพัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพอย่างเป็นระบบรวมถึงถึงการกำหนดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ถึงปรารถนาในอนาคตได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาปฐมวัยในอนาคตควรมีการขยายการจัดบริการเพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้รับบริการอย่างทั่วถึง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กก่อนวัยเรียนทุกคนต้องเข้ารับการศึกษาระบบ แต่รัฐจำเป็นต้องควบคุมและติดตาม

ประเมินผลได้ว่า เด็กก่อนวัยเรียนทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยแรกเกิดถึง 6 ขวบ มีพัฒนาการที่รวดเร็วในทุกๆ ด้าน

2. พัฒนาสุขภาพและสมองของเด็ก การจะเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษาจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์โดยการให้ความรู้ที่ใหญ่ โดยเฉพาะคู่สมรสและคนหนุ่มสาวในเรื่องการวางแผนครอบครัว สุขภาพอนามัยแม่และเด็ก การกระตุ้นเซลล์สมองโภชนาการ พัฒนาการทางสมองของเด็ก การกระตุ้นสมอง และการเรียนรู้รวมตลอดถึงการวางรากฐานพัฒนาการของชีวิต ทั้งนี้เพราะช่วง 3 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงที่สำคัญมาก กล่าวคือ เป็นช่วงที่เด็กเริ่มพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง จากงานวิจัย (Kantrowitz, 1997) พบว่า ทารกที่ได้รับการรัก การโอบกอด สัมผัสจากพ่อแม่ หรือคนเลี้ยงอย่างสม่ำเสมอเมื่อโตขึ้นจะเป็นเด็กที่มองโลกในแง่ดี และมีความมั่นใจในตนเอง ทั้งนี้รัฐจำเป็นต้องอุดหนุนช่วยเหลือมารดาที่ยากจนอย่างทั่วถึง

3. ให้ความสำคัญกับคุณภาพของครูและพี่เลี้ยงเด็กที่มีความรู้ ความเข้าใจและความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อฝึกฝนให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ

4. ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

5. ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนที่มีผู้ปกครองและสมาชิกชุมชนร่วมเป็นกรรมการด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียนในการพัฒนาเด็ก การเผยแพร่ความรู้แก่ครอบครัว ให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนการป้องกัน แลและแก้ไขปัญหาเด็กในเรื่องต่างๆ รวมทั้งเป็นกลไกในการนำความต้องการจากครอบครัวและชุมชนไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

6. รัฐควรมีมาตรการในการให้ความช่วยเหลือแก่แม่ที่มีปัญหาพิเศษบางกลุ่ม เช่น แม่วัยรุ่น แม่ในเรือนจำ เป็นต้น นอกจากนั้น ควรมีการกำหนด บทลงโทษสำหรับพ่อแม่ที่ทอดทิ้งลูก ทารุณลูก หรือขายแรงงานลูก ทั้งนี้เพื่อลดอัตราการกระทำผิดในลักษณะนี้ของพ่อแม่

7. รัฐควรมีมาตรการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหา อาติ เด็กถูกทารุณกรรมโดยจัดหาองค์กร กลุ่มบุคคล หรือครอบครัวที่มีความพร้อมในการให้ความอนุเคราะห์ เป็นที่พึ่งพิงชั่วคราว

8. ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้จากระบบสื่อสารให้มากขึ้น โดยพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ที่สนใจใฝ่รู้ มีโลกทัศน์ที่เปิดกว้างสนใจในความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว เข้าร่วมกิจกรรมที่ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันเด็กก็จำเป็นต้องได้รับการฝึกให้เป็นผู้มีวิจรรย์ญาณ สามารถแยกแยะความถูกต้อง ความจริง ความเท็จ ความเหมาะสม และไม่เหมาะสมได้ตามเหตุตามผล ไม่หวั่นไหวไปตามแรงโฆษณาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของสื่อมวลชน

9. ปัจจุบันความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวไทยนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตกล่าวคือ ความผูกพันในครอบครัวลดน้อยลง และคนแก่ก็ถูกทอดทิ้งมากขึ้น โดยพ่อแม่หรือคนหนุ่มสาวจะอพยพเพื่อมาหางานทำในเมือง โดยทิ้งเด็กให้อยู่กับคนแก่ที่บ้าน หรือส่งเด็กไปฝากเลี้ยงในสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือโรงเรียนตั้งแต่อายุน้อยมากขึ้น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาเด็กไทยในอนาคตควรมุ่งพัฒนาจิตสำนึกของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูลูกให้มากขึ้น (ทีศนา แชมมณี, 2551, หน้า 117) พ่อแม่ควรจะได้เรียนรู้วิธีการใช้เวลาอยู่กับลูกอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุในการเลี้ยงดูเด็ก

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยมีประวัติย้อนหลังอันยาวนานตั้งแต่ก่อนมีการศึกษาในระบบโรงเรียน ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยจะพัฒนาก้าวหน้าไปมากในปัจจุบัน แต่เราจะเห็นได้ว่า มีเด็กเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมในโรงเรียนอนุบาล ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่ทำทลายประการหนึ่งในการจัดการศึกษาปฐมวัยในอนาคต คือ ความพยายามในการกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่เด็กวัย 3 – 5 ปี กล่าวคือ เด็กไทยทุกคนควรมีโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมในสถานศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเด็ก นอกจากนี้ คุณภาพของการจัดการ ศึกษาปฐมวัยก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เราควรให้ความสนใจ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาปฐมวัยจำนวนมากมักเร่งให้เด็กอ่าน เขียน และคิดเลข โดยผ่านการทำแบบฝึกหัดมากกว่าการมุ่งพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม โดยให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงเพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพแห่งตนมีการเรียนรู้มากมายที่ควรได้รับการส่งเสริมในชั้นเรียนปฐมวัย อาทิ การทำงานร่วมกันในกลุ่มเล็กซึ่งเด็กจะมี

โอกาสเรียนรู้ทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการเข้าสังคม และการรับฟังผู้อื่น เป็นต้น

2. บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นหน่วยงานทางการศึกษา ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ ตามมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษา พ.ศ. 2546 ดังนี้

ก. ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา (มาตรา 36)

ข. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ (พรบ.ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ) และกฎหมายอื่นและ

ค. มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 1) จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่น
- 2) วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบและกำกับตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
- 3) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
- 4) กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา
- 5) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
- 6) ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
- 7) จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
- 8) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9) ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา การศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

10) ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ และ คณะทำงานด้านการศึกษา

11) ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ในเขตพื้นที่การศึกษา

12) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

สรุปได้ว่า บริบทการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องจัดให้เหมาะสมและถูกต้อง กับช่วงอายุของเด็ก พร้อมทั้งแนวการจัดการศึกษาปฐมวัยนั้นให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจ และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตตาม ธรรมชาติของผู้เรียน

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดล

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของโมเดลซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ สาเหตุ (causal comparative research) หรือการวิจัยย้อนรอย (ex post facto research) เป็นการวิจัยเชิงบรรยายหรือการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ประเภทหนึ่ง (วรรณิ แกมเกต, 2551, หน้า 35) ซึ่งการวิจัยประเภทนี้มีชื่อเรียกภาษาอังกฤษใน ระยะเวลาว่า causal research และต่อมาเรียกว่า causal- comparative research แต่ใน ปัจจุบันนิยมเรียกว่า ex post facto research ซึ่งเป็น “การวิจัยเหตุผลเชิงประจักษ์จาก เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นแล้วในอดีต นักวิจัยจึงไม่ได้ควบคุมตัวแปรอิสระ การอนุมานความ ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามจึงไม่มีทิศทางที่แน่นอน” (Kerlinger, 1973, p. 379) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผลนั้น เป็นการวิจัยหาสาเหตุจากสิ่ง ที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อหาความสัมพันธ์ของสาเหตุและผลโดยการสังเกตจากสภาพจริงที่เกิดขึ้น แล้วศึกษาย้อนไปในอดีต (retrospective) เพื่อค้นหาว่ามีปัจจัยหรือตัวแปรใดบ้างที่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมหรือสภาวะการณ์นั้น ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วก็เป็นการศึกษาหาสาเหตุ ของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต นอกจากนี้จะมีการถ่ายทำภาพยนตร์หรือการบันทึกวีดิทัศน์เหตุการณ์นั้นไว้ (ลิน พันธุ์พินิจ, 2553, หน้า 47) การวิจัยดังกล่าวนี้จึงตรงกันข้ามกับ

วิธีวิจัยเชิงทดลองซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์ที่มีการควบคุมในปัจจุบัน กล่าวคือ การวิจัยเชิงทดลองมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทดลองโดยการใช้ treatment A ในกลุ่มให้ทดลอง ที่ก่อให้เกิดผลที่สังเกตได้ คือ B ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการ treatment A ซึ่งการเปรียบเทียบกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมที่ทำให้ทราบว่า A มีผลทำให้เกิด B หรือไม่อย่างไร สำหรับการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ ผู้วิจัยได้กลับกระบวนการดังกล่าวโดยการสังเกตผล B ซึ่งเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว และย้อนกลับไปหาสาเหตุที่อาจเป็นไปได้ (อาจจะเป็นปัจจัย A) ที่มีความสัมพันธ์กับ B (วรระณี แกมเกตุ, 2551, หน้า 174)

1. ความหมายของการวิจัยย้อนรอยหรือการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ

การวิจัยย้อนรอย หรือเรียกอีกอย่างว่า การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ (causal comparative research) เป็นความพยายามของผู้วิจัยที่จะพิจารณาสาเหตุหรือ เหตุผลสำหรับความแตกต่างที่ปรากฏในด้านพฤติกรรม หรือสถานภาพของกลุ่มหรือ บุคคล การวิจัยย้อนรอยเริ่มจากการสังเกตเห็นความแตกต่างของกลุ่มหรือบุคคลในตัว แปรบางตัว ทำให้ผู้วิจัยต้องการจะระบุดองค์ประกอบสำคัญๆที่นำไปสู่ความแตกต่างนี้ ตัวอย่างเช่น ในการจะอธิบายถึงความแตกต่างในการปรับตัวของนักเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 ผู้วิจัยอาจตั้งสมมติฐานว่า การที่นักเรียนได้รับการศึกษาในระดับปฐมวัยเป็น องค์ประกอบสำคัญของความแตกต่างนี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเริ่มด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้เรียนชั้นเด็กเล็กหรือชั้นอนุบาล เพื่อเปรียบเทียบว่า 2 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างกันในทางการปรับตัวเข้ากับเพื่อนหรือไม่

การวิจัยย้อนรอยจึงเป็นการวิจัยที่เริ่มจากผลแล้วย้อนไปหาสาเหตุ ที่เป็นไปได้ของผลที่เกิด แทนที่จะเริ่มจากตัวแปรที่คิดว่าเป็นสาเหตุแล้วศึกษาถึงผลของตัว แปรนั้นๆ ลักษณะของตัวแปรเหตุ (ซึ่งเทียบได้กับตัวแปรต้น หรือตัวแปรอิสระในการวิจัย เชิงทดลอง) ในการวิจัยเชิงพรรณนาจะเป็นตัวแปรที่ไม่สามารถจัดกระทำได้ด้วยเหตุ

2 ประการ คือ

ประการแรก เป็นตัวแปรที่ไม่สามารถจัดกระทำขึ้นมาได้ แต่มีอยู่ เป็นอยู่แล้วโดยธรรมชาติ เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงกับความถนัดเชิงกล ตัวแปรอิสระอันได้แก่ เพศชายและเพศหญิงนั้นเป็นคุณลักษณะที่เราไม่สามารถจัดให้กับเด็กได้ แต่เป็นลักษณะที่แบ่งกันอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับ ความถนัดซึ่งมีอยู่แล้วในแต่ละบุคคล โดยผู้วิจัยไม่สามารถจัดกระทำขึ้นได้เช่นกัน

ประการที่สอง ตัวแปรนั้น โดยธรรมชาติแล้วสามารถจัดกระทำขึ้นได้ แต่การจัดกระทำเพื่อการวิจัยอาจก่อให้เกิดอันตราย ผิดศีลธรรม จรรยาบรรณ หรือ

บรรทัดฐานของสังคม ตัวอย่างเช่น ต้องการศึกษว่าการสูบบุหรี่เป็นสาเหตุของโรคมะเร็งจริงหรือไม่ การจะทดลองโดยนำผู้คนมาเป็นกลุ่มตัวอย่างแล้วให้ลองสูบบุหรี่นั้นเป็นไปได้ กรณีเช่นนี้ต้องใช้การวิจัยย้อนรอย โดยเริ่มจากการศึกษาบุคคลที่เป็นมะเร็งอยู่แล้วเปรียบเทียบกับผู้ไม่เป็นมะเร็ง แล้ววิจัยย้อนขึ้นไปถึงพฤติกรรมการบริโภคบุหรี่ของคนทั้ง 2 กลุ่มว่าแตกต่างกันอย่างไร และนี่เป็นที่มาของชื่อการวิจัยประเภทนี้ คือ “จากผลย้อนไป” “ภายหลังจากข้อเท็จจริง” หรือ “ย้อนหลัง”

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1973, pp. 379–380) กล่าวว่าการวิจัยย้อนรอยนั้นจะมีการสังเกตตัวแปรตามและตัวแปรต้นตัวหนึ่งหรือมากกว่า ตัวแปรต้นอาจได้รับการสังเกตก่อน หลัง หรือพร้อมๆ กันไปกับตัวแปรตาม เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ หรือผลกระทบที่มีต่อตัวแปรตาม คล้ายกับการวิจัยเชิงทดลองย้อนหลัง คือแทนที่จะเริ่มจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความเท่าเทียมกัน ดังเช่นการวิจัยเชิงทดลอง แล้วให้ตัวแปรอิสระที่ต้องการศึกษาต่างกันเพื่อพิจารณาความแตกต่างของตัวแปรตามที่วัดได้ในภายหลัง วิธีการกลับเป็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษา 2 กลุ่มนั้นมีความแตกต่างกันอยู่แล้วในลักษณะที่ต้องการศึกษาเคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1973, pp. 379–380) ได้นิยามว่า “การวิจัยย้อนรอยเป็นการสืบค้นเชิงประจักษ์อย่างมีระบบที่ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมตัวแปรอิสระได้ด้วยเหตุที่ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนแล้ว หรืออาจเป็นเพราะธรรมชาติของตัวแปรไม่เอื้ออำนวยให้นำมาจัดกระทำได้”

ปัญหาการศึกษาเป็นจำนวนมากที่ต้องการการศึกษาเชิงย้อนรอย เพื่อพิจารณาถึงตัวแปรที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดสภาพการณ์เช่นนั้น เช่นบรรยากาศในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและลักษณะของครูที่ดี ประโยชน์ของการวิจัยย้อนรายนอกจากจะยอมให้มีการศึกษาเชิงเหตุและผลย้อนหลังเนื่องจากตัวแปรที่ศึกษาไม่สามารถจัดกระทำได้แล้ว การวิจัยย้อนรอยยังมีประโยชน์ในการชี้นำ การวิจัยเชิงทดลองซึ่งต้องใช้ทรัพยากรและความพยายามมาก การพบความสัมพันธ์ในแง่ของเหตุผลระหว่างตัวแปรให้คุณค่าพอที่จะทำการศึกษาเชิงทดลอง เพื่อยืนยันถึงเหตุและผลระหว่างตัวแปรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษาหรือสังคมต่อไป แต่ถ้าการศึกษาย้อนรอยไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าวปัญหานั้นก็ไม่มีคุณค่าพอที่จะลงทุนศึกษาในเชิงทดลอง

การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ (Causal Comparative Research) หมายถึง การวิจัยที่ใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มเพื่อให้ทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดผลที่ต่างกัน เป็นการศึกษาผลไปหาสาเหตุ โดยมากจะเป็นการวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในลักษณะของการศึกษาสืบย้อนถึงความเป็นสาเหตุ

(ex post facto)(วรรณี แกมเกตุ, 2551, หน้า 37)

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงเปรียบเทียบหาสาเหตุ (Causal Comparative Research) หมายถึง การวิจัยที่ใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มเพื่อให้ทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดผลที่แตกต่างกัน เป็นการศึกษาลงไปหาสาเหตุ โดยมากจะเป็นการวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในลักษณะของการศึกษาสืบย้อนถึงความ เป็นสาเหตุ (ex post facto) ลักษณะของการวิจัยย้อนรอย

1. เป็นการวิจัยที่ผู้วิจัยพยายามจะศึกษาถึงสาเหตุหรือเหตุผลของความแตกต่างในพฤติกรรมหรือสภาพของกลุ่มคนหรือบุคคลหรือปรากฏการณ์
2. การวิจัยจะเริ่มจากผลเกิดขึ้นแล้ว และต้องการสืบสาวไปหาเหตุ
3. วิธีการศึกษามีลักษณะของการสืบสวนสอบสวน
4. ตัวแปรที่ศึกษามีการจำกัดกระทำเพื่อการทดลองหาเหตุและผลไม่ได้โดยตรง อาจเป็นเพราะต้องการค่าใช้จ่ายมาก หรือมีข้อห้ามทางสังคม หรือศีลธรรม ตัวอย่างเช่น การสูบบุหรี่กับการเกิดมะเร็งในปอด การศึกษาลักษณะของครู สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนกับระดับรายได้ของครอบครัว เพศ หรือเชื้อชาติ เป็นต้น
5. ไม่มีการควบคุมตัวแปรเกินได้เต็มที่เหมือนการวิจัยเชิงทดลอง ดังนั้น จึงสรุปผลการศึกษาเชิงเหตุและผลได้ไม่เต็มที่
6. กลุ่มที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบมีความแตกต่างกันอยู่แล้วในตัวแปรบางตัวการศึกษาที่แท้จริงเป็นการหาสาเหตุของความแตกต่างนั้น
7. การค้นพบความสัมพันธ์ในการศึกษาย้อนรอยอาจนำไปสู่การวิจัยเชิงทดลอง

2. ประโยชน์ของการวิจัยย้อนรอย

ประโยชน์ของการวิจัยย้อนรอยอยู่ที่ความเหมาะสมในการศึกษา ปัญหาเชิงวิจัยในเชิงเหตุและผลทางสังคมศาสตร์และการศึกษา ซึ่งโดยมากจะไม่เหมาะหรือไม่สามารถที่จะนำมาศึกษาโดยการทดลองได้ ตัวแปรทางด้านการศึกษามากมายที่มีลักษณะของการไม่สามารถจัดกระทำได้ เช่น เซอร์ปัญญา ความถนัด ภูมิหลังทางบ้าน การเลี้ยงดูของพ่อแม่ บุคลิกของครู บรรยากาศในโรงเรียน พฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน เป็นต้น

ในขอบเขตของการศึกษาและสังคมศาสตร์ การวิจัยย้อนรอยมีประโยชน์กว้างขวางกว่าการวิจัยเชิงทดลอง ถ้าไม่คำนึงถึงวิทยาวิธีของการศึกษา ทั้งยังก่อให้เกิดแนวคิดหรือสมมติฐานที่ก่อให้เกิดการวิจัยเชิงทดลองด้วย

3. วิธีการดำเนินการวิจัยย้อนรอยหรือการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ

การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุมีวิธีดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

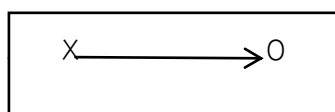
1. การระบุปัญหาหรือคำถามวิจัย ปัญหาหรือคำถามวิจัยในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุมักจะเกิดจากหลักการทฤษฎีและการสังเกตเห็นความแตกต่างของบุคคล กลุ่มบุคคล เช่น ความแตกต่างด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ สถิติปัญญา ความถนัด เป็นต้น

2. การตั้งสมมติฐาน จากปัญหาและผลที่สังเกตพบ ผู้วิจัยสืบค้นจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวม “สาเหตุ” ต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ (Potential causes) แล้วแยกแยะสาเหตุเหล่านั้นเป็นปัจจัยหลักและปัจจัยรอง ตั้งสมมติฐานรองรับ ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดกรอบทาง ทฤษฎีที่ชัดเจน เพื่อคาดหมายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

3. การดำเนินการวิจัย ขั้นการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย ขั้นตอนการออกแบบการวิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การออกแบบการวิจัย การออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุมี 2 รูปแบบ (Cohen and Manion, 1994, pp. 147-148) ดังนี้

3.1.1 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Co-relational study or Causal research) รูปแบบของการออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรนี้เป็นรูปแบบที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน เพื่อกำหนดหาความสัมพันธ์ระหว่างชุดข้อมูลดังกล่าวโดยใช้วิธีการทางสถิติ เช่น ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แสดงความเกี่ยวข้องกัน หรือเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน (Associate) รูปแบบของการออกแบบดังกล่าว สามารถเขียนเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 9 รูปแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

จากภาพประกอบ 9 จะขอยกตัวอย่างประกอบการอธิบาย ดังนี้ สมมติว่าการวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระดับความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน (X) กับผลการเรียนของนักเรียน (O) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแปรที่ 1 คือประสิทธิภาพการสอนของครู โดยการสัมภาษณ์หรือใช้แบบสอบถามกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแปรที่ 2 คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้การทดสอบ การเก็บรวบรวมข้อมูลของทั้งสองตัวแปรนี้จะกระทำเมื่อจัดการเรียนการสอนเสร็จสิ้นแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลมา 2 ชุดจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน คือ X และ O รูปแบบการวิจัยในลักษณะนี้สามารถคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคู่ดังกล่าวได้ อาจแปลผลของการวิจัยดังกล่าวได้ 3 ทางเลือกดังนี้

3.1.1.1 ตัวแปรของชุดข้อมูล X เป็นสาเหตุทำให้เกิดผลในตัวแปรของข้อมูลชุด O หรืออาจกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู (X) เป็นเหตุทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (O)

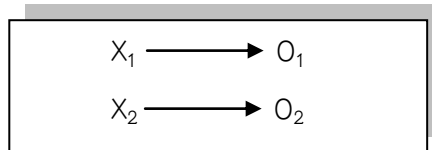
3.1.1.2 ตัวแปรของข้อมูล O เป็นเหตุทำให้เกิดผลในตัวแปรของชุดข้อมูล X หรืออาจกล่าวได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (O) เป็นเหตุทำให้เกิดประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู (X)

3.1.1.3 อาจมีตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ได้ทำการวัดและเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นเหตุให้เกิดผลในตัวแปร X และ O หรืออาจกล่าวได้ว่าทั้งประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู (X) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (O) อาจเป็นผลเนื่องมาจากตัวแปรอื่นๆ ที่มีได้นำมารวมวิจัยในครั้งนี้

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ตรรกะใดที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ทำการวิจัยเชิงทดลอง ก็จะไม่สามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่าตัวแปรใดเป็นเหตุทำให้เกิดผลในตัวแปรใดๆ ได้อย่างแท้จริงตามหลักของเหตุและผล (cause and effect) ผลการวิจัยในลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุผลสามารถให้คุณค่าในระดับหนึ่ง คือ เป็นการบ่งชี้ หรือให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ที่ผู้วิจัยจะได้นำไปพิจารณาทำการทดลองต่อไป

3.1.2 รูปแบบกลุ่มเปรียบเทียบ (Criterion group study or Causal comparative research) การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุแบบกลุ่มเปรียบเทียบนี้จะศึกษาสาเหตุที่อาจเป็นไปได้ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเช่นเดียวกับการศึกษาแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แต่ต่างกันตรงที่แทนที่จะใช้กลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว ผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตั้งแต่ 2 กลุ่ม

ขึ้นไป โดยกลุ่มต่างๆ นั้นมีลักษณะแตกต่างกันในลักษณะที่จะศึกษาดังภาพ

ภาพประกอบ 10 รูปแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุแบบกลุ่มเปรียบเทียบ
 หมายถึง $O (O_1, O_2)$ แทน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

$X (X_1, X_2)$ แทน ตัวแปรสาเหตุ

จากภาพประกอบ 10 จะขอยกตัวอย่างประกอบการอธิบาย ดังนี้ สมมติว่า
 ผู้วิจัยจะศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กลุ่มเกณฑ์
 เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง (O_1) กลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการ
 เรียนต่ำ (O_2) ส่วน X (ในที่นี้คือ X_1, X_2) คือ ตัวแปรที่ตรวจสอบ ซึ่งอาจได้แก่ ความรู้พื้นฐาน
 การดูแลเอาใจใส่ของผู้ปกครอง ความตั้งใจเรียน สติปัญญา เป็นต้น เพื่อค้นหาสิ่งใดที่ทำให้
 นักเรียนบางคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

ถ้าเปรียบเทียบกับแผนการวิจัยในการวิจัยเชิงทดลอง O จะแปรเปลี่ยน
 ตามการจัดกระทำต่อ X แต่การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุจะเริ่มที่การสังเกต (การวัด) O
 ซึ่งจะมีระดับหรือคุณลักษณะต่างกันในกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาแล้วสืบสาวไปยัง X แต่ไม่
 สามารถยืนยันได้เต็มที่ว่า O เกิดจาก x อย่างแท้จริง นอกจากนี้ลักษณะของระดับ
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่ละคนเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้ว การแบ่งกลุ่มตามตัวแปร
 ตามมียอยู่แล้วตามธรรมชาติ ไม่ได้มีการจัดกระทำ และไม่สามารจัดนักเรียนเข้าไว้ใน
 กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยการสุ่มได้ เช่นเดียวกันตัวแปร X (องค์ประกอบต่างๆ ที่ผู้วิจัยศึกษา)
 ก็ไม่สามารถนำมาจัดกระทำได้เช่นกัน

3.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบ
 มีความสำคัญในการสรุปอ้างอิงผลการวิจัย ดังนั้น จะต้องมีการนิยามประชากร 2 กลุ่ม
 ที่ต้องการอ้างอิงผลการวิจัยไปใช้อย่างรอบคอบชัดเจน เช่น ถ้าประชากรที่ต้องการ
 เปรียบเทียบ ได้แก่ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์
 ทางกรเรียนต่ำ ผู้วิจัยต้องนิยามคำว่า “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง” และ “ผลสัมฤทธิ์
 ทางกรเรียนต่ำ” เป็นนิยามเชิงปฏิบัติการที่มีความชัดเจนและสามารถใช้เป็นเกณฑ์แยก
 เด็กให้เข้าไปอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้อย่างเด็ดขาด และถ้าทำได้ควรเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 ด้วยการสุ่มโดยใช้วิธีการสุ่มที่กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างแท้จริง และให้

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความเท่าเทียมกันในตัวแปรที่ต้องการศึกษา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อระบุตัวแปร 0 ซึ่งมีระดับความแตกต่างกันในกลุ่มที่สนใจศึกษาได้แล้ว ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูล X ซึ่งอาจมีอยู่แล้ว โดยใช้เครื่องมือวัดต่างๆ ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่สนใจศึกษา

3.4 การวิเคราะห์และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายลักษณะได้แก่

3.4.1 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบหลายทาง (Multiple analysis of variance) ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบการวิจัยชนิด Factorial design เป็นสถิติที่นำตัวแปรแทรกซ้อนต่างๆ มาศึกษาด้วยโดยใช้เป็นตัวแปรอิสระเพิ่มเติม นอกเหนือจากปัจจัยหลัก โดยวิเคราะห์พร้อมๆ กัน ซึ่งจะให้ข้อมูลต่อไปนี้

3.4.1.1 อิทธิพลของปัจจัยหลัก (Main effect)

3.4.1.2 อิทธิพลของปัจจัยรอง (Simple effect)

3.4.1.3 อิทธิพลร่วมระหว่างปัจจัยทุกตัวแปร

(Interaction effect)

การวิเคราะห์ด้วยวิธีนี้เหมาะที่จะใช้กับรูปแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุชนิดกลุ่มเปรียบเทียบ

3.4.2 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) เป็นสถิติที่นิยมใช้มากในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้วิจัยที่เกี่ยวข้อง (X) จำนวนมากและตัวแปรบางตัวในกลุ่มปัจจัยดังกล่าวเป็นข้อมูลที่มีระดับการวัดอยู่ในมาตราอันตรภาค (Interval scale) หรือ มาตราอัตราส่วน (Ratio scale) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณจะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ ดังนี้

3.4.2.1 อิทธิพลร่วมของปัจจัยทุกตัวแปรรวมกันที่มีต่อ Y

3.4.2.2 อิทธิพลเฉพาะของปัจจัยหลักเมื่อปัจจัยอื่นๆ คงที่

3.4.2.3 อิทธิพลเฉพาะของปัจจัยรองแต่ละตัวแปรเมื่อปัจจัยอื่นๆ

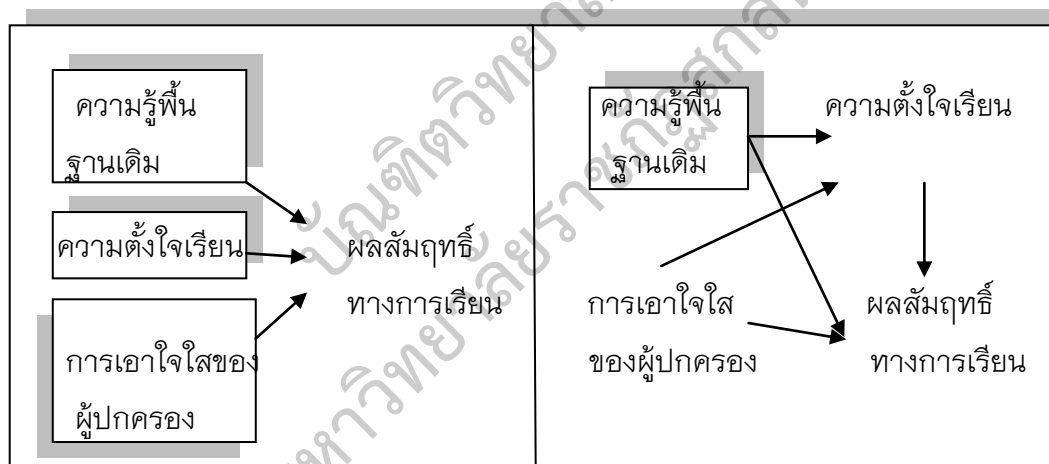
คงที่

จากข้อมูลทั้ง 3 แหล่งข้างต้นจะช่วยให้ผู้วิจัยตีความและสรุปเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยหลักที่มีต่อ Y ได้

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เหมาะที่จะใช้กับรูปแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุชนิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

3.4.3 การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมมากในการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จัดว่าเป็นเทคนิคเก่าแก่เริ่มใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. 1921 เทคนิคนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนโดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยเป็นพื้นฐาน เพื่อทดสอบว่าโมเดลเชิงสาเหตุที่กำหนดขึ้นตามทฤษฎี (เรียกว่าโมเดลสมมติฐาน) มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) หรือไม่ หลักการวิเคราะห์เส้นทางดังนี้

3.4.3.1 พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยสังเคราะห์จากทฤษฎี โมเดลนี้จะมีความซับซ้อนกว่ากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์โดยทั่วไป กล่าวคือ (1) ตัวแปรจะถูกจัดลำดับก่อนหลังตามอิทธิพลที่มีระหว่างกัน (2) แสดงลักษณะความสัมพันธ์หลายรูปแบบตามสมมติฐานต่างๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางตรง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทางอ้อม ความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดการวิจัยแบบสหสัมพันธ์กับโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแสดงในภาพที่ 11 และ 12 ดังนี้

ภาพประกอบ 11 กรอบแนวคิดการวิจัยแบบสหสัมพันธ์

(วิเคราะห์ด้วยการถดถอยพหุคูณ)

ภาพประกอบ 12 กรอบแนวคิดการวิจัยแบบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

(วิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง)

3.4.3.2 วิเคราะห์และทดสอบอิทธิพลของแต่ละเส้นทางความสัมพันธ์ (Causal path) และทดสอบความสอดคล้องโดยรวมของโมเดล (Good fit)

3.4.3.3 สรุป การสรุปผลแบ่งออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

- 1) ปฏิเสธโมเดลเชิงสาเหตุทั้งหมด
- 2) ยืนยันโมเดลเชิงสาเหตุ

3) ปรับโมเดลเชิงสาเหตุ ได้แก่ การตัดเส้นทางความสัมพันธ์ที่ไม่มีอิทธิพล (Weak path)

การวิเคราะห์เส้นทางเหมาะสำหรับรูปแบบของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ ชนิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

3.4.4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เป็นสถิติที่ใช้ประโยชน์ในการปรับค่าความแตกต่างที่มีอยู่เดิมระหว่างกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยอาจใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมกับวิธีการจับคู่ (ในขั้นการเลือกตัวอย่าง) กล่าวคือ จะใช้วิธีการจับคู่สำหรับบางตัวแปรในกลุ่มปัจจัยรอง เช่น เพศ ระดับสติปัญญา และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนเสริมในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อปรับค่าความแตกต่างจากปัจจัยรองอื่นๆ เช่น รายได้ของครอบครัว อาชีพของผู้ปกครอง เป็นต้น

วิธีการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมเหมาะที่จะใช้กับรูปแบบการวิจัยเปรียบเทียบสาเหตุชนิดกลุ่มเปรียบเทียบ

4. การแปรผลจากข้อมูลที่ได้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยต้องนำผลมาตีความเพื่อให้ได้ข้อสรุปซึ่งการตีความเป็นขั้นตอนที่สำคัญ และมีความเสี่ยงค่อนข้างมากในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ ประเด็นที่ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาในการตีความและสรุป (Kerlinger, 1968, หน้า 358 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ ตรัยมงคล และสุภาพ นัตรภรณ์, 2543, หน้า 164) ได้แก่

1. ปัจจัยหลักเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เด่นชัดที่สุดกับตัวแปรตามหรือไม่
2. นอกจากปัจจัยหลักแล้ว ปัจจัยรองตัวใดที่มีความสัมพันธ์เด่นชัดที่สุดกับตัวแปรตาม
3. ผลที่สังเกตได้ (Y) มีปัจจัยใดบ้างมาเกี่ยวข้อง และมีน้ำหนักความสำคัญอย่างไร
4. ปัจจัยหลักมีแนวโน้มจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดผลดังกล่าวได้หรือไม่

ถ้าผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดการวิจัยที่เด่นชัด กล่าวคือมีฐานมาจากแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยที่ผ่านมา การตีความและสรุปผลน่าจะชัดเจนและมีน้ำหนักเพียงพอ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุสามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 13 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ

วิธีการควบคุมอิทธิพลแทรกซ้อนในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ

วิธีการควบคุมเพื่อไม่ให้ปัจจัยสาเหตุอื่นๆ ส่งผลต่อตัวแปรตาม อาจใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้ (Ary, Jacobs, and Razavich, 1990, หน้า 363-372, McCracken, 1989, หน้า 38-42)

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการเปรียบเทียบ การเลือกกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบอาจใช้วิธีการดังนี้

1.1 การสุ่มแบบจับคู่ (Randomized matching) เป็นวิธีเลือกตัวอย่างโดยจับคู่แต่ละหน่วย (คน) ตามตัวแปรแทรก (หรือที่เรียกว่าปัจจัยรบกวน) แล้วแยกทีละคู่ให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาเปรียบเทียบกัน เช่น ถ้าต้องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ของนักเรียน ตัวแปรแทรก ได้แก่ “ระดับสติปัญญา” ผู้วิจัยจะต้องจับคู่ผู้เรียนที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันตามตัวแปรแทรกนั้น ซึ่งก็คือระดับสติปัญญาเดียวกันจากแต่ละคู่ของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีจับสลากเพื่อสุ่มแยกเข้าตามกลุ่มที่ศึกษา

การสุ่มแบบจับคู่มีข้อจำกัดในการเลือกตัวแปรแทรกที่เหมาะสม ไม่ควรใช้ตัวแปรแทรกหลายตัวเพราะจะจับคู่ได้ยาก อีกทั้งจะทำให้กลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์มีขนาดเล็ก

1.2 การทำให้ตัวแปรมีค่าคงที่ ซึ่งสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1.2.1 เลือกศึกษาเฉพาะคุณสมบัติใดคุณสมบัติหนึ่ง

(ระดับใดระดับหนึ่ง)ของตัวแปรนั้น เช่น ตัวแปร “เพศ” ผู้วิจัยอาจศึกษาเฉพาะเพศหญิง

1.2.2 เลือกศึกษากลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในด้านนั้นๆ

(Homogeneous selection) เช่น ตัวแปร “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน” ผู้วิจัยอาจศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มี “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสูง”

การทำตัวแปรให้คงที่มีข้อจำกัด กล่าวคือนอกจากจะทำให้กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็ก ยังมีผลทำให้อำนาจในการสรุปอ้างอิง (ความเที่ยงตรงภายนอก) ของงานวิจัยต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ผลต่าง การใช้ผลต่าง (Change score)

ระหว่างข้อมูลในอดีตกับข้อมูลในปัจจุบัน (เปรียบเทียบคล้ายกับคะแนนก่อน (Pretest) และคะแนนหลัง (Posttest) การทดลองของการวิจัยเชิงทดลอง) อาจจะเป็นวิธีการควบคุมอิทธิพลตัวแปรแทรกได้วิธีหนึ่ง เพราะเป็นการปรับค่าความแตกต่างตรงจุดเริ่มต้น แต่อาจไม่ใช่วิธีการที่ดีถ้ามีความแตกต่างในอัตราการเปลี่ยนแปลงเชิงวุฒิภาวะโดยธรรมชาติ ระหว่างกลุ่มที่ต้องการเปรียบเทียบ

3. การนำปัจจัยรองมาวิเคราะห์ร่วม

วิธีนำปัจจัยรองมาวิเคราะห์ร่วมเป็นความพยายามอธิบายว่าปัจจัยแทรกต่างๆ มีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดเพื่อประโยชน์ในการสรุปอิทธิพลของปัจจัยหลัก วิธีการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว

ลักษณะที่เหมือนและแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงทดลองกับการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ มีดังนี้

1. ในการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยจะจัดกระทำกับตัวแปรอิสระแล้วศึกษาตัวแปรตามหรือผลที่เกิดขึ้นผู้วิจัยจะควบคุมตัวแปรอิสระเพื่อให้แน่ใจว่าผลที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากตัวแปรอิสระ ส่วนการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุจะมีลักษณะตรงกันข้าม

กล่าวคือผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการสังเกตตัวแปรตามแล้วศึกษาย้อนกลับไปหาตัวแปรอิสระ

2. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรที่มีขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ได้จัดกระทำขึ้นหรือเรียกได้ว่าเป็นลักษณะที่ติดตัวมากับกลุ่มตัวอย่างก่อนที่จะเริ่มทำวิจัย ซึ่งเรียกว่า “ตัวแปรอิสระที่ไม่สามารถจัดกระทำได้” (Attribute variable) เช่น เพศ อาชีพ เป็นต้น ส่วนการวิจัยเชิงทดลองเป็นการศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรที่สามารถจัดกระทำได้ ซึ่งเรียกว่า “ตัวแปรอิสระที่สามารถจัดกระทำได้” (Active variable) เช่น วิธีการสอน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

3. ในการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยสามารถจำแนกกลุ่มตัวอย่างให้อยู่ในกลุ่มใดก็ได้และยังสามารถจัดให้เป็นกลุ่มทดลองหรือกลุ่มควบคุมได้โดยวิธีการสุ่มโดยสมาชิกแต่ละคนในแต่ละกลุ่มมีโอกาสเป็นกลุ่มทดลองและและกลุ่มและกลุ่มควบคุมเท่าๆ กัน แต่ในการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถจัดกลุ่มตัวอย่างได้เพราะสมาชิกแต่ละคนมีคุณลักษณะที่จะศึกษาอยู่ก่อนแล้ว

4. การวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยสามารถให้ตัวแปรทดลอง (Treatment) แก่กลุ่มตัวอย่างตามลักษณะและระดับที่ต้องการ เช่น ผู้วิจัยต้องการทดสอบคุณภาพชนิดของปุ๋ยชนิดต่างๆ ในกรณีปุ๋ยจะเป็นตัวแปรอิสระ ปุ๋ยสูตรต่างๆ จะเป็นระดับของตัวแปรซึ่งเรียกว่า Treatment ส่วนการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ ผู้วิจัยไม่มีโอกาสจัดกระทำกับกลุ่มตัวอย่างได้เพราะกลุ่มตัวอย่างได้รับมาก่อนแล้วตามธรรมชาติ

5. การวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยสามารถควบคุมการทดลองให้กลุ่มตัวอย่างได้รับการกระทำเฉพาะตัวแปรอิสระเท่านั้น โดยไม่ให้ตัวแปรแทรกซ้อนอื่นๆ เข้ามีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรตาม ส่วนการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมตัวแปรอื่นๆ ได้เนื่องจากได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้ว

6. การสรุปผลการวิจัย สำหรับการวิจัยเชิงทดลองสามารถสรุปในเชิงเหตุผล(Causal relationship) ส่วนการวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุจะสรุปในเชิงความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง (Functional relationship) หรือแนวโน้มของความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุจุดแข็งของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผล

1. จุดแข็งของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผลมีหลายประการ คือ(ลิน พันธุ์พินิจ, 2553, หน้า 48)

1.1 สามารถทำการวิจัยสถานการณ์ต่างๆได้หลายลักษณะ ที่การวิจัยเชิงทดลองไม่สามารถทำได้ เช่น

1.1.1 เมื่อการวิจัยเชิงทดลองเป็นไปได้หรือไม่ได้ หรือไม่สามารถเลือกควบคุม และจัดการกับปัจจัยที่มีความจำเป็นในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลได้โดยตรง

1.1.2 เมื่อไม่สามารถควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนต่างๆ อันอาจจะมีผลต่อตัวแปรตามได้

1.1.3 เมื่อมีการควบคุมโดยวิธีการวิจัยเชิงทดลองสำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนั้นไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ หรือมีค่าใช้จ่ายสูง และเกี่ยวข้องกับจริยธรรม

1.2 ผลการวิจัยเป็นสารสนเทศที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์ ทราบว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร มีลำดับกระบวนการอย่างไร และเหมือนกับอะไร ถือว่าเป็นเครื่องมือสำเร็จที่มีคุณค่าอย่างหนึ่ง

1.3 สามารถปรับปรุงเทคนิค วิธีการทางสถิติ และการออกแบบให้น่าเชื่อถือมากขึ้น

1.4 ในบางสถานการณ์ของการวิจัยแบบนี้จะมีประโยชน์มากกว่าการวิจัยเชิงทดลอง

1.5 สามารถใช้ทดสอบสมมติฐานได้ดีกว่าการวิจัยเชิงทดลองที่อ่อนแอ

2. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุให้ข้อมูลที่เป็ประโยชน์ที่มีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ว่าอะไรเกิดขึ้นจากอะไร ภายใต้เงื่อนไขอย่างไร ผลและรูปแบบที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และมีความเหมือนหรือไม่อย่างไร

3. สามารถเพิ่มพูนคุณภาพของเทคนิคการวิจัยได้ด้วยวิธีการทางสถิติ และการออกแบบการวิจัยโดยการควบคุมเพียงบางส่วน (partial control feature) (ลิน พันธุ์พินิจ, 2553, หน้า 48)

จุดอ่อนของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผล

ส่วนจุดอ่อนของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผลมีหลายประการ ได้แก่

1. ขาดอำนาจในการสุ่ม ไม่มีโอกาสจัดสิ่งที่ยจัยอย่างเป็นระบบ

2. มีความเสี่ยงในการแปลความของผลการวิจัยเพราะไม่ได้ควบคุมตัวแปร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยเชิงทดลองที่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ทุกอย่างอยู่

พร้อม(ลิน พันธุ์พินิจ, 2553, หน้า 48)

3. ขาดการควบคุมตัวแปรอิสระภายใต้เงื่อนไขที่ศึกษา เนื่องจากนักวิจัยต้องศึกษาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีโอกาสได้จัดกระทำเงื่อนไข และการจัดการกับตัวแปรที่อาจมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามนั้นตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้นเพื่อที่จะได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง นักวิจัยต้องพิจารณาเหตุผลความเป็นไปได้ทั้งหมด หรือความเป็นไปได้เมื่อเปรียบเทียบกับข้อสมมติฐานอื่นๆ ที่อาจจะเป็นสาเหตุในการอธิบายผลที่เกิดขึ้นนั้น เพื่อการตัดสินใจข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่น่าจะเป็นสาเหตุต่อความเป็นไปได้ทั้งหมดที่มีอยู่

4. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุจะมีความยากลำบาก เมื่อมีปัจจัยสาเหตุที่เกี่ยวข้องมากมายรวมอยู่ในบริบทที่กำลังศึกษา

5. ความยุ่งยากในการสรุปผลวิจัย เนื่องจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลนั้น ไม่ได้มีเพียงปัจจัยเดียว ทั้งนี้อาจเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ร่วมกันส่งผลภายใต้เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์นั้นๆ

6. ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ได้เป็นผลมาจากสาเหตุที่หลากหลายเท่านั้น แต่อาจมาจากสาเหตุหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง และจากสาเหตุอื่น ๆ ในสถานการณ์อื่นๆ ที่อาจมีความเกี่ยวข้องถึงกันได้

7. เมื่อพบว่าตัวแปรเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กัน การกำหนดว่าอะไรเป็นสาเหตุ หรืออะไรเป็นผลนั้นทำได้ยาก

8. การกล่าวว่าตัวแปร 2 ตัว หรือหลายตัวมีความสัมพันธ์กันนั้น ไม่สามารถที่จะอ้างได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล (Cause-and-effect relationship) เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้นอาจจะเกิดจากอิทธิพลของปัจจัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากตัวแปรที่กำลังศึกษาหรือสังเกตอยู่ก็ได้

9. การจัดประเภทข้อมูลที่เป็นแบบทวิวิภาค (dichotomous) (เช่น ประสบความสำเร็จ/ไม่ประสบความสำเร็จ) เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบนั้น ก่อให้เกิดปัญหาเนื่องจากการจัดประเภทดังกล่าวก่อให้เกิดความคลุมเครือ หรือมีความเปลี่ยนแปลง และไม่เป็นจริงเสมอไป ทำให้ได้ข้อค้นพบที่ไม่เกิดประโยชน์

10. การศึกษาเปรียบเทียบในสถานการณ์ธรรมชาติไม่สามารถควบคุมตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้ การกำหนดกลุ่มที่กำลังศึกษาให้มีลักษณะเหมือนกันทุกๆ ด้าน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก (วรรณี แกมเกตุ, 2551, หน้า 175-176)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผลนี้จะมีจุดอ่อนบางประการ แต่ก็ยังสามารถใช้กับการวิจัยด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และการศึกษา

เพราะการวิจัยด้านต่างๆบางเรื่องเหล่านี้ไม่สามารถใช้การวิจัยเชิงทดลองได้ เช่น ตัวแปรด้านความถนัด ภูมิหลังของครอบครัว การเลี้ยงดู และบุคลิกภาพของครู จึงกล่าวได้ว่าการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผลนี้มีคุณค่าต่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์มาก แต่ต้องกระทำด้วยความละเอียดลออ เอาใจใส่ และระมัดระวังอย่างยิ่ง (Kerlinger, 1973, หน้า 392) ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเหตุและผล

1. การไม่มีการจัดกระทำกับตัวแปร
2. ขาดอำนาจในการสุ่ม (random assignment) จึงทำให้การสรุปอ้างอิงผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่าการวิจัยเชิงทดลอง
3. เสี่ยงต่อการแปลความหมายที่ผิดๆ

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2552, หน้า 52)

4. ถ้าผู้วิจัยไม่รอบรู้ หรือไม่ระมัดระวังในการสืบค้นตัวแปรสาเหตุให้ครอบคลุมอาจจะละเลยตัวแปรสาเหตุบางตัวแปร ทำให้สรุปผลคลาดเคลื่อนได้
 5. ผลที่เกิดขึ้นในต่างวาระอาจมาจากสาเหตุที่ไม่เหมือนกัน
- แม้ในกลุ่มเดียวกันจะต้องระมัดระวังการสรุปผลในเฉพาะกรณี

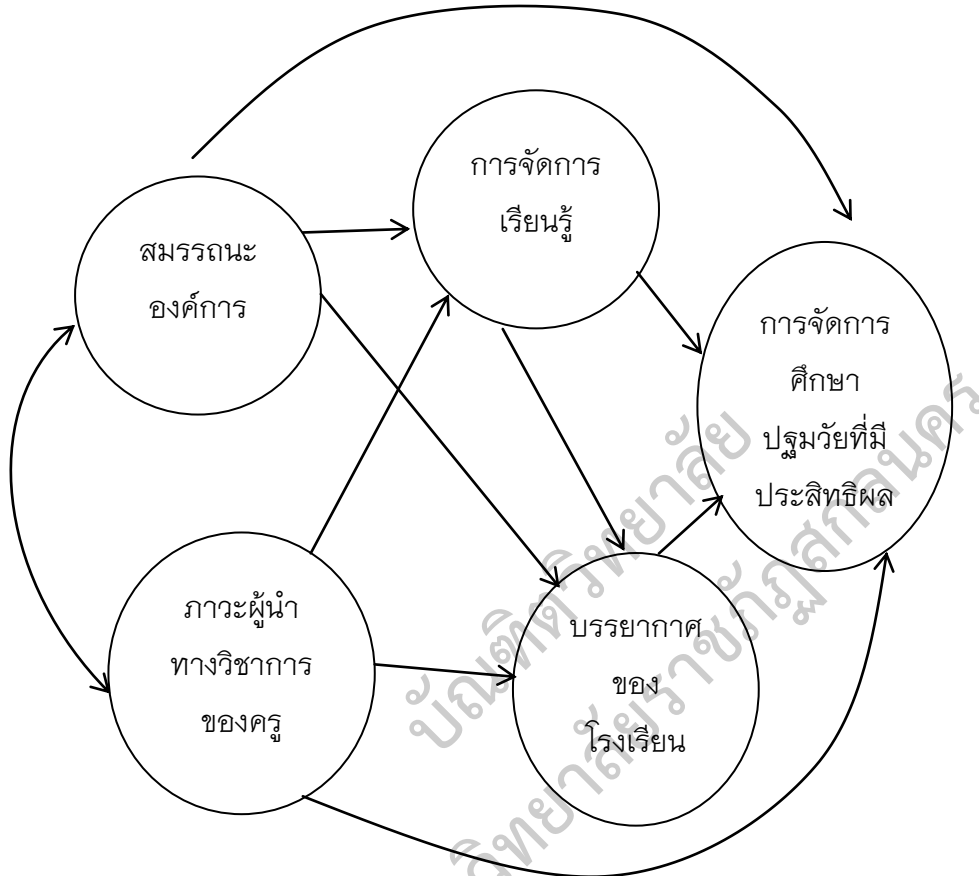
จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงเปรียบเทียบสาเหตุ (Causal Comparative Research) หมายถึง การวิจัยที่ใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มเพื่อให้ทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดผลที่แตกต่างกัน เป็นการศึกษาผลไปหาสาเหตุ โดยมากจะเป็นการวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในลักษณะของการศึกษาสืบย้อนถึงความ เป็นสาเหตุ (ex post facto) มีวิธี 1. ระบุปัญหาหรือคำถามวิจัย 2. การตั้งสมมติฐาน 3. การดำเนินการวิจัย 4. การตีความและสรุปผล

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

ภาพประกอบ 14 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

ตอนที่ 6 โมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุของการจัดการศึกษา
 ปฐมวัยที่มีประสิทธิผล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการ
 การศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

คำอธิบายประกอบ

1. ปัจจัยภายนอก

1.1 สมรรถนะองค์การ มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 3 เส้นทาง 1) ผ่านการจัดการเรียนรู้

2) ผ่านบรรยากาศของโรงเรียน และ 3) ผ่านภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

1.2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 3 เส้นทาง 1) ผ่านการจัดการเรียนรู้

2) ผ่านบรรยากาศของโรงเรียน และ 3) ผ่านสมรรถนะองค์การ

2. ปัจจัยภายใน

2.1 การจัดการเรียนรู้ มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 1 เส้นทาง คือ บรรยากาศของโรงเรียน

2.2 บรรยากาศของโรงเรียน มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล

ตาราง 4 แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรแฝง	ความหมายและตัวแปรสังเกต	ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น
1. การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล	การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผล หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาการในเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบ สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ทั้งในส่วนของผลผลิตและผลลัพธ์ ประกอบด้วย การประเมินผล การศึกษาปฐมวัย คุณลักษณะของเด็กปฐมวัย และความพึงพอใจของครู	
2. ตัวแปรสาเหตุ 2.1 สมรรถนะขององค์การ	สมรรถนะขององค์การ หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ สาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย กลยุทธ์การบริหาร การจัดโครงสร้างที่เหมาะสม ความรู้ความสามารถของครู และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 3 เส้นทาง 1) ผ่านการจัดการเรียนรู้ 2) ผ่านบรรยากาศของโรงเรียน และ 3) ผ่านภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปรแฝง	ความหมายและตัวแปรสังเกต	ความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น
2.2 ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู	ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู หมายถึง ครูมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการเรียนการสอน และนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียน โดยก่อให้เกิดผลต่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียน และเป็นผู้นำทางการเรียนการสอน โดยเกิดจากตัวของครูเองภายใต้การสนับสนุนของโรงเรียน ประกอบด้วย การพัฒนาตนเองและเพื่อนครูการเป็นแบบอย่างทางการสอน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการพัฒนานักเรียน	มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 3 เส้นทาง 1) ผ่านการจัดการเรียนรู้ 2) ผ่านบรรยากาศของโรงเรียน และ3) ผ่านสมรรถนะองค์การ
2.3 การจัดการเรียนรู้	การจัดการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่มีระบบที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การคิดเป็น และทำเป็นอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ประกอบด้วย การสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของเด็กปฐมวัย	มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผลและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่าน 1 เส้นทางคือ บรรยากาศของโรงเรียน
2.4 บรรยากาศของโรงเรียน	บรรยากาศของโรงเรียน หมายถึง เป็นกลุ่มของคุณลักษณะหรือสภาพแวดล้อมของงานที่รับรู้โดยผู้ปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในโรงเรียน สามารถสร้างขึ้นและปรับปรุงได้โดยผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงาน ประกอบด้วย บรรยากาศเชิงบวก การตัดสินใจร่วมกัน ความเป็นกันเองและความไว้วางใจ และการจูงใจ	บรรยากาศของโรงเรียน มีอิทธิพลตรงต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิผล